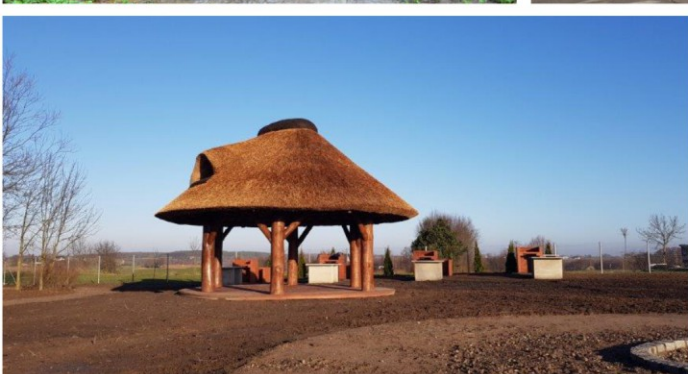

RAPORT

O STANIE
GMINY BRZUZE
W 2020 ROKU

Raport o stanie gminy Brzuze w 2020 r.

Opracowano na podstawie danych własnych oraz przygotowanych przez pracowników jednostek organizacyjnych Gminy Brzuze
Wykorzystano fragmenty publikacji „Przyroda gminy Brzuze i okolic” za zgodą autora

Wójt Gminy Brzuze
87-517 Brzuze

www.brzuze.pl
e-mail: gmina@brzuze.pl

Brzuze, 31 maja 2021

Spis treści

1. Charakterystyka gminy

- 1.1. Historia i położenie
- 1.2. Ludność
- 1.3. Aktywność gospodarcza
- 1.4. Jednostki organizacyjne

2. Przyrodniczo-kulturowe uwarunkowania rozwoju gminy

- 2.1. Klimat
- 2.2. Krajobrazy aktualne gminy
 - 2.2.1. Rzeźba terenu i pokrywa glebowa
 - 2.2.2. Wody powierzchniowe
 - 2.2.3. Lasy
 - 2.2.4. Świat zwierząt
 - 2.2.5. Ślady osadnictwa historycznego
 - 2.2.6. Obszary rolnicze
 - 2.2.7. Zagrożenia na obszarach rolniczych
 - 2.2.8. Obiekty użyteczności publicznej

3. Finanse gminy

- 3.1. Wykonanie budżetu – dane ogólne
- 3.2. Wykonanie budżetu – dochody i wydatki
- 3.3. Poziom zadłużenia gminy
- 3.4. Stan środków na rachunkach bankowych
- 3.5. Stan mienia komunalnego

4. Realizacja zadań gminy

- 4.1. Fundusz sołecki
- 4.2. Gospodarka odpadami
 - 4.2.1. Odbiór odpadów komunalnych
 - 4.2.2. Unieszkodliwianie azbestu i folii rolniczej
- 4.3. Gospodarka wodno-ściekowa
- 4.4. Budowa dróg i chodników
 - 4.4.1. Drogi
 - 4.4.2. Chodniki
- 4.5. Obiekty kubaturowe i tereny gminne
- 4.6. Rewitalizacja
- 4.7. Rolnictwo
- 4.8. Gospodarka przestrzenna
- 4.9. Ochrona przyrody
 - 4.9.1. Formy ochrony przyrody
 - 4.9.2. Wycinka drzew
- 4.10. Kultura
 - 4.10.1. Biblioteki
 - 4.10.2. Gminna Kolekcja Dóbr Kultury
 - 4.10.3. Prace konserwatorskie
- 4.11. Rekreacja, sport i turystyka
- 4.12. Pomoc społeczna
- 4.13. Edukacja

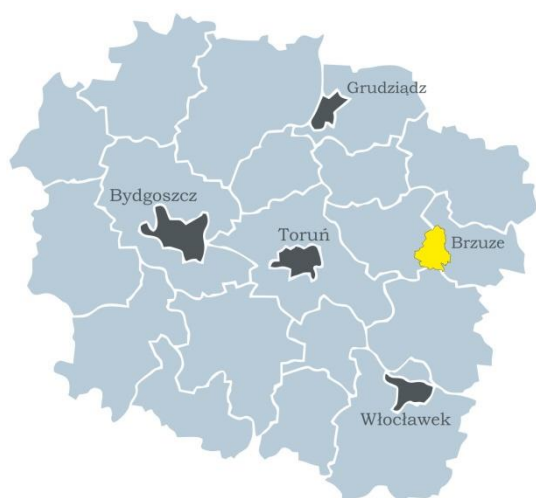
5. Organizacje pozarządowe w gminie

6. Wydarzenia w 2020 r.

1. Charakterystyka gminy

1.1. Historia i położenie

Gmina Brzuze powołana została 1 stycznia 1973 r. w ówczesnym powiecie rypińskim, w województwie bydgoskim, jako jednostka administracji rządowej. W wyniku przeprowadzonej reformy administracyjnej kraju, po likwidacji powiatów w 1975 r., Gmina Brzuze stała się częścią województwa wrocławskiego, a w 1990 r. została przekształcona w jednostkę samorządu terytorialnego. W wyniku wprowadzenia w 1999 r. kolejnej reformy administracyjnej, gmina jest obecnie częścią powiatu rypińskiego w województwie kujawsko-pomorskim. Gminę tworzy 17 sołectw o łącznej powierzchni 8625 ha, w których zamieszkuje obecnie około 5400 osób. Graniczy z gminami Wąpielsk, Rypin i Rogowo w powiecie rypińskim, Chrostkowo w powiecie lipnowskim oraz Zbójno i Radomin w powiecie golubsko-dobrzyńskim. Jest częścią regionu historycznego ziemi dobrzyńskiej. W podziale fizycznogeograficznym Polski położona jest w mezoregionie Pojezierza Dobrzyńskiego. Od 2006 r. gmina wchodzi w skład promocyjnego obszaru *Zielone Płuca Polski*. Z uwagi na zróżnicowane środowisko przyrodnicze, unikalny i rolniczy charakter krajobrazu, samorząd prowadzi prace nad rozwojem własnych promocyjnych marek, podejmuje działania w trosce o unikalny krajobraz, składniki przyrodnicze i kulturowe.

Rys. 1. Położenie gminy Brzuze w województwie kujawsko-pomorskim

Część naturalnych granic gminy wyznaczają jeziora. Gmina Brzuze położona jest pomiędzy Jeziorem Żalskim, największym jeziorem Pojezierza Dobrzyńskiego i pasem moren czołowych od południa a jeziorem Długie, o najwyższym współczynniku wydłużenia w Polsce, od północnego wschodu. Zajmująca tę przestrzeń wysoczyzna morenowa przeciętna jest rynnymi subglacjalnymi, z zagłębieniami wypełnionymi wodą kilkunastu urokliwych jezior. Dzięki temu obszar charakteryzuje się największą jeziornością wśród gmin ziemi dobrzyńskiej. Zagłębienia wypełniają również mokradła i małe zbiorniki wodne, spośród których wyróżniają się przekształcone osadniki cukrowni w Ostrowitem, z bogactwem ptaków wodnych i wodno-błotnych. W otoczeniu pól uprawnych zwraca uwagę fascynująca przyroda, z pięknie usytuowanymi w krajobrazie buczynami i innymi enklawami lasów.

Ten niezwykle krajobraz uzupełniają obiekty kulturowe. Wyróżnia się między nimi słynąca cudami Studzianka, niezwykle piękne miejsce, z cudownym źródłem o uzdrawiających właściwościach wody. Równie ciekawe są pozostałe miejsca krajobrazu sakralnego. Wśród nich kościoły parafialne w Żale, Ostrowitem i Trąbinie oraz krzyże i figurki przydrożne, cenne parki krajobrazu rolniczego i przemysłowego z licznymi pomnikami przyrody.

Wszystkie osobliwości sprawiają, że krajobraz jest bardzo urozmaicony, a różnorodność siedlisk wiąże się z bogactwem przyrody ożywionej i nieożywionej.

Tab. 1. Brzuze i gminy sąsiednie w 2017 r.

Lp.	Gmina	Powierzchnia (ha)	Ludność	Gęstość zaludnienia	Liczba sołectw	Liczba miejscowości	Lesistość (%)	Użytki rolne (ha)
1	Brzuze	8625	5424	63	17	21	6,3	6988
2	Chrostkowo	7408	2972	40	16	16	11,8	6032
3	Radomin	8081	3925	49	16	20	9,4	6905
4	Rogowo	14101	4858	34	22	38	33,8	8266
5	Rypin	13208	7422	56	24	30	8,8	11123
6	Wąpielsk	9321	4091	44	16	20	21,2	6513
7	Zbójno	8432	4416	52	16	23	2,8	7302

Rys. 2. Położenie gminy Brzuze w regionie historycznym ziemi dobrzyńskiej

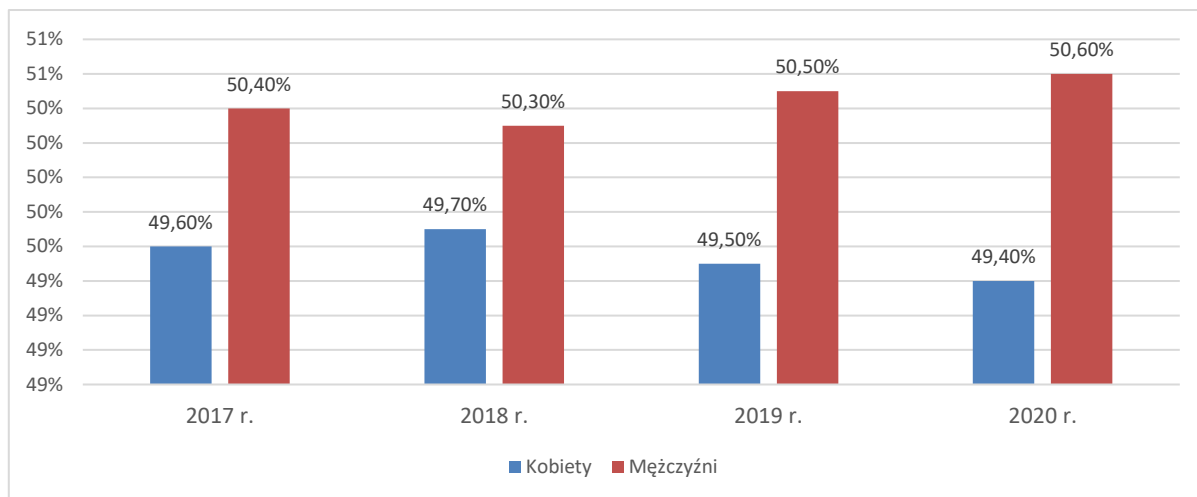
Rys. 3. Podział gminy na sołectwa

1.2. Ludność

Zgodnie z danymi na dzień 31.12.2020 r. liczba mieszkańców gminy Brzuze wynosiła 5334 osoby. Jest to o 39 osób mniej niż w poprzednim 2019 r. oraz 87 osób mniej niż w roku 2018. W porównaniu do roku 2019, zaobserwować można zatem spadek liczby ludności o 1%. W 2020 r., tak jak w poprzednich analizowanych latach, liczba mężczyzn była większa od liczby kobiet. W odniesieniu procentowym liczba mężczyzn w 2020 r. stanowiła 50,6% wszystkich mieszkańców, natomiast liczba kobiet 49,4%, co przełożyło się na 59-osobową różnicę pomiędzy liczbą osób obu płci.

Tab. 2. Liczba mieszkańców gminy Brzuze z podziałem na płeć w latach 2017-2020

	2017 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.
Kobiety	2704	2696	2658	2636
Mężczyźni	2747	2725	2715	2698
Razem:	5451	5421	5373	5334

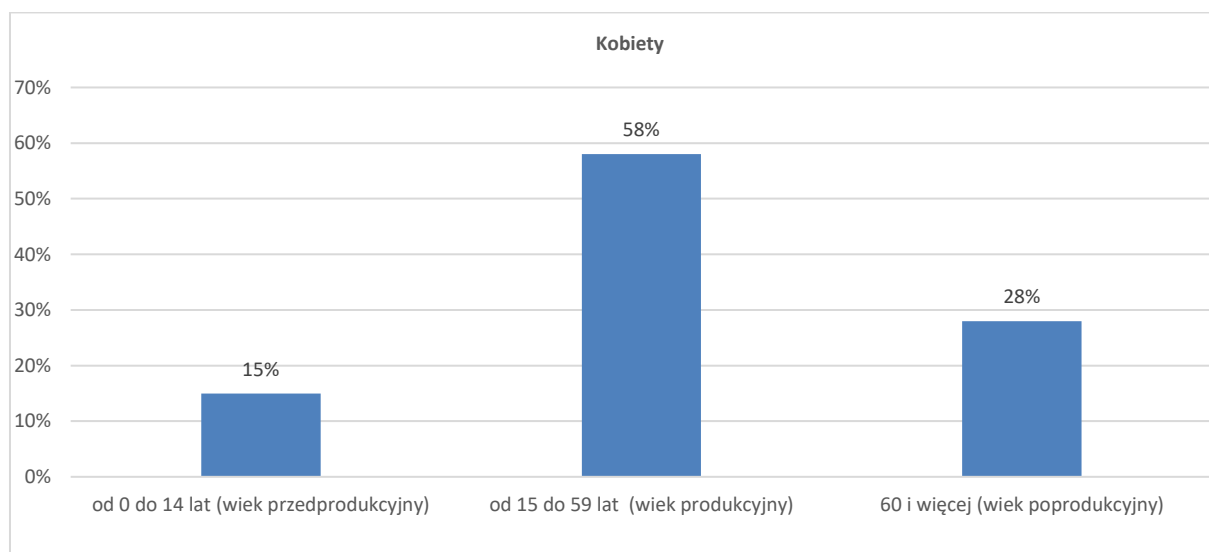

Rys. 4. Udział kobiet i mężczyzn w ogólnej liczbie mieszkańców gminy Brzuze w latach 2017-2020

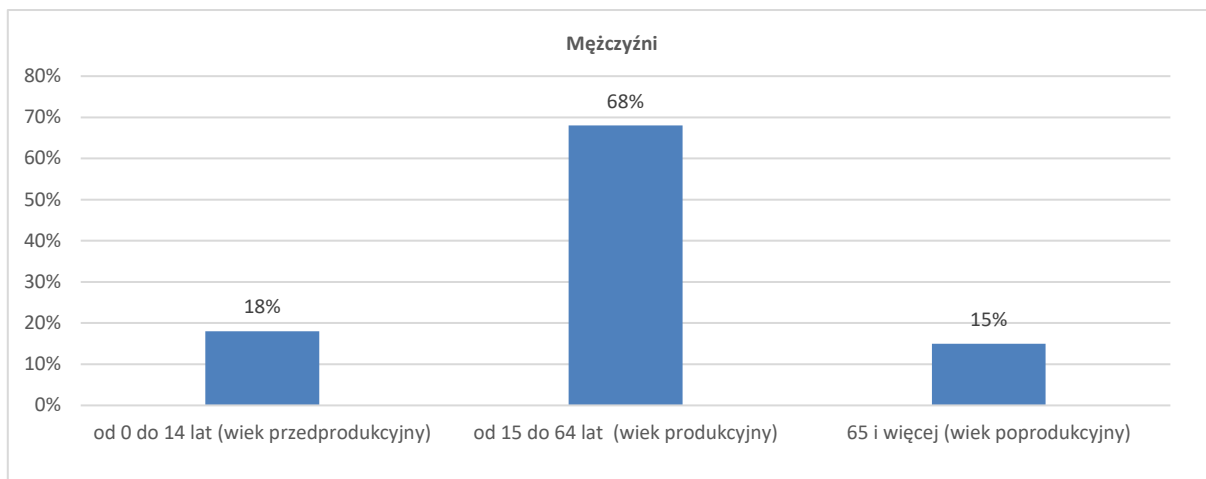
Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym w gminie Brzuze w 2020 r. wynosiła 870, z czego 390 osoby stanowiły kobiety, natomiast 480 mężczyzn. Liczba chłopców w tym wieku stanowiła zatem 55% całkowitej liczby osób w tym wieku, u kobiet zaś 45%. Wiek produkcyjny dla kobiet i mężczyzn zawiera się w innych przedziałach, które wyodrębniono w poniższej tabeli i w roku 2020 do tej grupy zaliczały się 1517 kobiet i 1824 mężczyzn. Zaobserwować tutaj można znaczną różnicę pomiędzy liczbą kobiet i mężczyzn jednakże wynika ona z wspomnianej rozbieżności wiekowej określającej tę grupę. Jednocześnie w wieku poprodukcyjnym liczba kobiet (729) znacznie przewyższa liczbę mężczyzn (394). Po przełożeniu na udział procentowy widać, że liczba kobiet w wieku produkcyjnym w gminie Brzuze stanowi 58% ogólnej liczby kobiet, natomiast liczba mężczyzn w tym wieku stanowi 68% ogólnej liczby mężczyzn.

Tab. 3. Wiek mieszkańców gminy Brzuze z podziałem na płeć w 2020 r.

Wiek mieszkańców gminy Brzuze	2020 r.	
	Kobiety	Mężczyźni
od 0 do 14 lat (wiek przedprodukcyjny)	390	480
Od 15 do 59 lat (wiek produkcyjny)	1517	-
Od 15 do 64 lat (wiek produkcyjny)	-	1824
60 i więcej (wiek poprodukcyjny)	729	-
65 i więcej (wiek poprodukcyjny)	-	394
Suma:	2636	2698

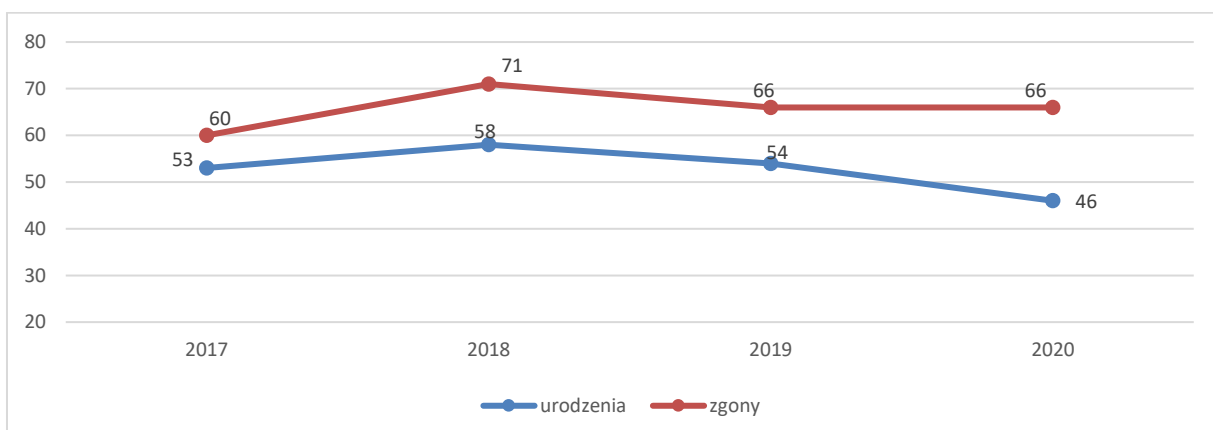

Rys. 5. Struktura wieku kobiet w 2020 r.

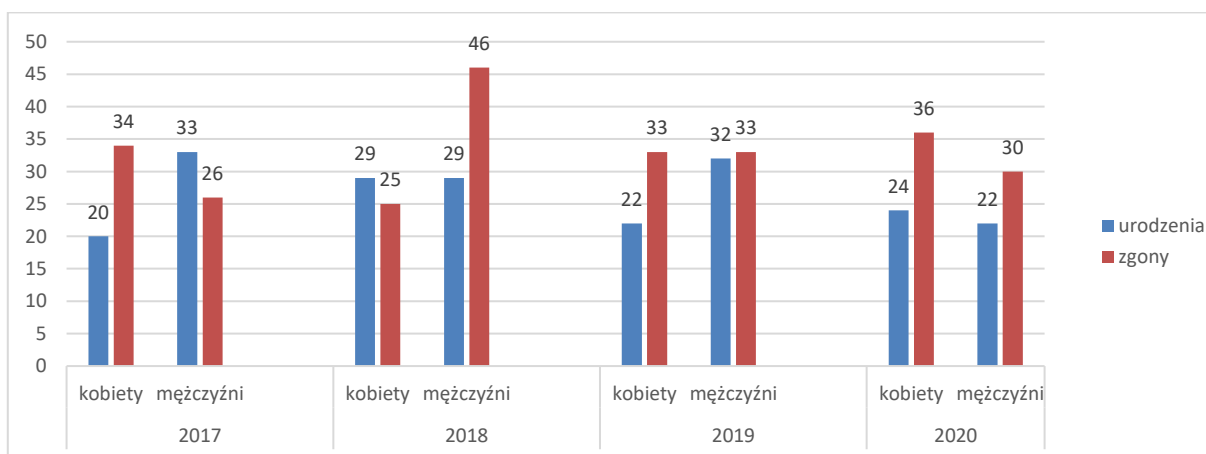
Rys. 6. Udział procentowy mężczyzn w zależności od wieku w 2020 r.

W gminie Brzuze, w analizowanych latach obserwuje się niekorzystną tendencję demograficzną, czyli przewagę liczby zgonów nad liczbą urodzeń zwaną ubytkiem demograficznym. W 2020 r. różnica ta wynosiła 20 osób. Współczynnik przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców dla gminy Brzuze wyniósł zatem -3,74 i wartość ta wzrosła o 1,47 w porównaniu do roku poprzedniego, gdzie współczynnik wynosił -2,23. Dla porównania, w 2019 r. współczynnik krajowy wyniósł -0,9 dla wsi -0,1 (Dane GUS), natomiast dla powiatu rypińskiego - 2,52 (Polska w liczbach).

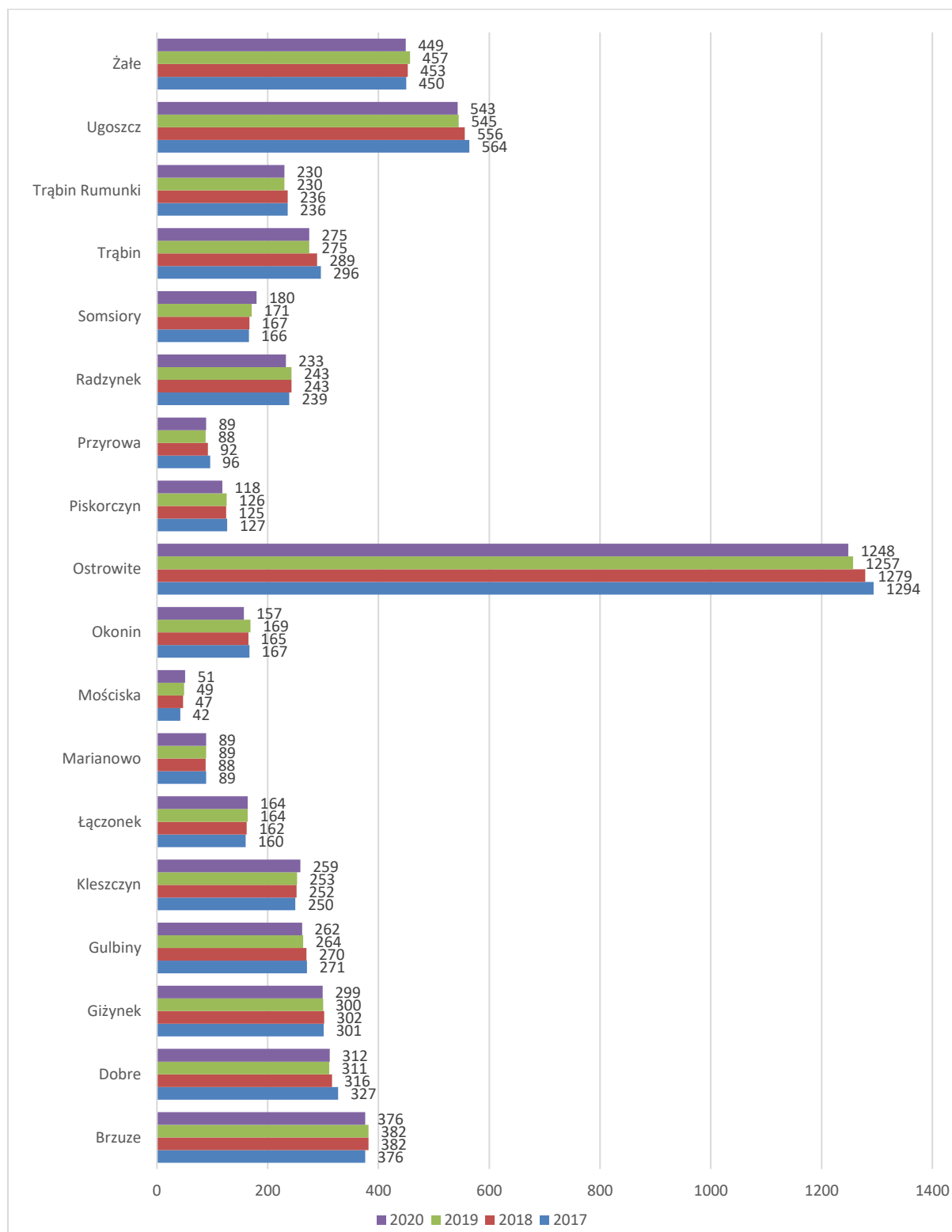
Rys. 7. Liczba urodzeń i zgonów w gminie Brzuze w latach 2017-2020

Analizując ostatnie trzy lata pod względem urodzeń i zgonów z podziałem na płeć można zauważyć, że największą liczbę zgonów odnotowano wśród mężczyzn w 2018 r., natomiast w roku 2020 liczba zgonów wśród kobiet była aż o 12 większa od liczby urodzeń. Trend rosnący można zaobserwować również pomiędzy liczbą zgonów a urodzeń wśród mężczyzn, która wyniosła 8 osób.

Rys. 8. Urodzenia i zgony w gminie Brzuze z podziałem na płeć w latach 2017-2020

Poniżej przedstawiono tabelę z liczbą mieszkańców gminy Brzuze, która uwzględniła podział na miejscowości. Wynika z niej, że najwięcej osób zamieszkuje w Ostrowitem, a najmniej we wsi Mościska. Liczba mieszkańców w ostatnich trzech latach nie uległa znacznej zmianie w żadnej z przedstawionych miejscowości. Wzrost liczby mieszkańców można było zaobserwować w Somsiorach, Kleszczynie oraz Mościskach. W odniesieniu do 2019 r. spadek liczby mieszkańców odnotowano w Żale, Radzynku, Piskorczyń, Ostrowitem, Okoninie i w Brzuzem. Spadki oraz wzrosty liczby mieszkańców wiążą się zarówno z przyrostem naturalnym jak i migracją mieszkańców.

Rys. 9. Liczba mieszkańców w gminie Brzuze z podziałem na miejscowości w latach 2017-2020

Analizując przyrost naturalny z podziałem na miejscowości można zauważyć, że najwięcej zgonów odnotowano w 2020 r. w Ostrowitem. Wytlumaczenie jest jednoznaczne, gdyż wynika to z dużej liczby mieszkańców tej wsi. Nieproporcjonalną do urodzeń liczbę zgonów obserwujemy się w Ugoszczu. Jest to wynik zlokalizowania Domu Pomocy Społecznej na terenie tej wsi. Co więcej, w Radzinku można zaobserwować ujemny przyrost naturalny, w którym to na 0 urodzeń przypadło 5 zgonów. W 2020 r. pozytywną tendencję, czyli więcej urodzeń niż zgonów można było zaobserwować w Gulbinach, Kleszczynie, Somsiorach, Trąbinie i Trąbinie Rumunkach.

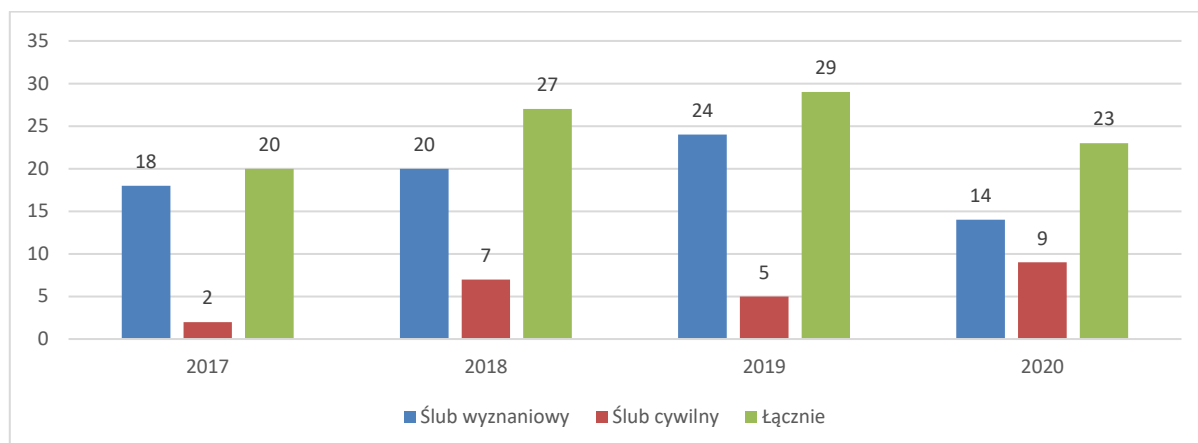
Tab. 4. Przyrost naturalny w gminie Brzuze z podziałem na miejscowości w latach 2017-2020

	2017		2018		2019		2020	
	Urodzenia	Zgony	Urodzenia	Zgony	Urodzenia	Zgony	Urodzenia	Zgony
Brzuze	5	7	6	2	4	1	5	8
Dobre	3	1	3	7	3	7	2	3
Giżynek	3	7	4	3	3	0	1	3
Gulbiny	1	2	2	2	0	6	5	3
Kleszczyn	3	2	4	4	3	1	3	2
Łączonek	2	2	1	0	0	0	1	1
Marianowo	1	1	0	2	1	2	1	0
Mościska	1	2	2	0	2	0	1	0
Okonin	1	4	3	0	5	2	0	0
Ostrowite	16	12	9	22	11	16	12	19
Piskorzyn	2	1	1	4	2	2	0	4
Przyrowa	0	0	1	0	1	1	1	0
Radzynek	0	1	0	2	3	1	0	5
Somsioły	4	1	3	2	3	1	4	2
Trąbin	6	3	4	5	3	5	2	1
Trąbin Rumunki	1	3	2	3	3	3	1	0
Ugoszcz	4	10	4	13	3	13	6	12
Żałe	4	2	8	5	2	5	1	3
Razem	57	61	57	76	54	66	46	66

Związki małżeńskie

W 2020 r. w gminie Brzuze zawarto 23 związki małżeńskie, z czego większość, bo prawie 61% stanowiły śluby wyznaniowe. Analizując ostatnie lata można zaobserwować spadek liczby małżeństw, gdyż w porównaniu z rokiem 2019 zawarto ich o 6 mniej. Można wnioskować, iż na spadek liczby małżeństw wpłynęła aktualna sytuacja epidemiologiczna i związane z nią restrykcje. Współczynnik małżeństw na 1000 osób w 2020 r. wyniósł w gminie Brzuze 4,3 i spadł o 1,1 w stosunku do roku poprzedniego, gdzie jego wartość wynosiła 5,4. Dla porównania, według danych GUS, w 2018 r. wartość tego współczynnika zarówno dla Polski i województwa kujawsko-pomorskiego wynosiła także 5,0. Warto jednocześnie dodać, że w 2020 r. odnotowano 11 rozwodów. Współczynnik rozwodów na 1000 osób w gminie Brzuze wyniósł, zatem 2,1 i jest o 0,7 niższy niż w roku poprzednim, gdzie jego wartość to 2,8 z liczbą rozwodów równą 15. Co więcej, w 2019 r. na 9 616 zawartych małżeństw w województwie kujawsko-pomorskim 12 539 zostało rozwiązanych, w tym 8 780 przez śmierć

jednego z małżonków, reszta w wyniku rozvodu (dane GUS). W powiecie rypińskim w 2019 r. zawarto 167 związków małżeńskich, a rozwodów odnotowano 1,3 na 1000 mieszkańców.

Rys. 10. Związki małżeńskie w gminie Brzuze zawarte w latach 2017-2020

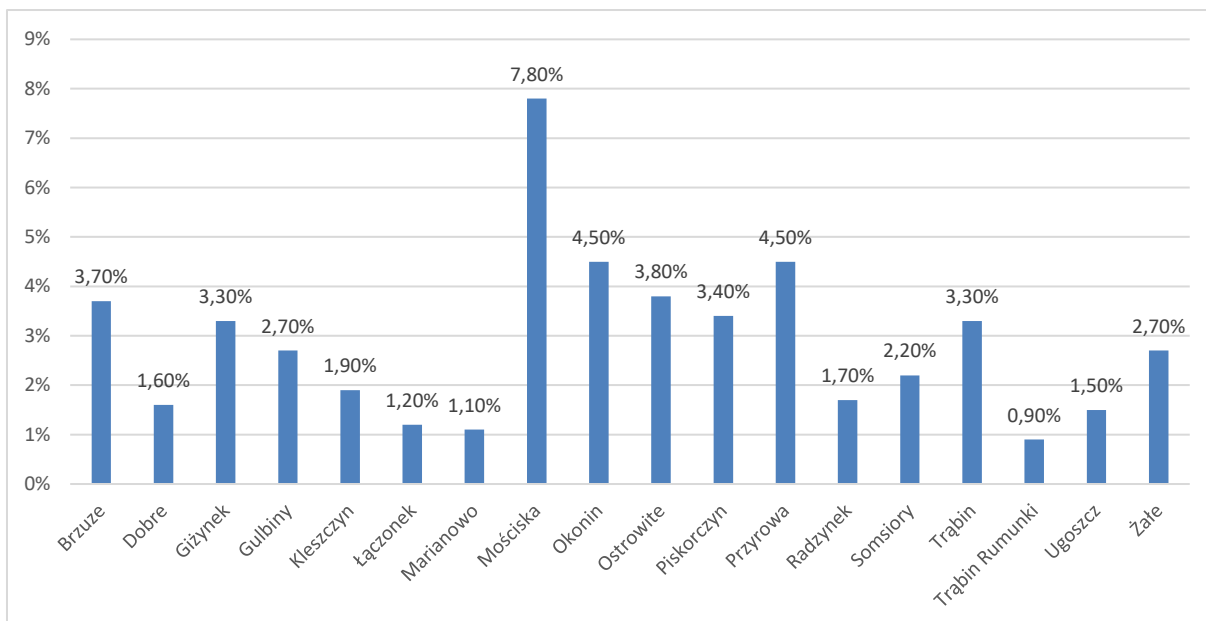
1.3. Aktywność gospodarcza

Zgodnie z danymi z Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej CEIDG na dzień 31.12.2019 r., ilość zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w gminie Brzuze wynosiła 150. Najbardziej popularne rodzaje branż w gminie mają charakter działalności rolniczej, budowlanej, transportowej, sprzedaży detalicznej, stolarskiej oraz naprawy i konserwacji samochodowej.

Tab. 5. Podmioty prowadzące działalność gospodarczą w 2020 r. z podziałem na miejscowości

Miejscowość	Liczba podmiotów prowadzących działalność gospodarczą
Brzuze	14
Dobre	5
Giżynek	10
Gulbiny	7
Kleszczyn	5
Łączonek	2
Marianowo	1
Mościska	4
Okonin	7
Ostrowite	48
Piskorzyn	4
Przyrowa	4
Radzynek	4
Somsiory	4
Trąbin	9
Trąbin Rumunki	2
Ugoszcz	8
Żałe	12
Suma	150

Najwięcej podmiotów gospodarczych zarejestrowanych jest w Ostrowitem i Brzuzem. Są to miejscowości z dużą liczbą mieszkańców w skali gminy. Na rysunku 11 przedstawiono udział podmiotów prowadzących działalność w ogólnej liczbie mieszkańców danej miejscowości. Wynika z tego, że najwięcej przedsiębiorców jest w Okoninie, Mościskach i Przyrowie. Najmniej podmiotów gospodarczych w stosunku do liczby mieszkańców w 2020 r. odnotowano w Trąbinie-Rumunkach i Marianowie.

Rys. 11. Podmioty prowadzące działalność gospodarczą w stosunku do liczby mieszkańców poszczególnych miejscowości w 2020 r. [%]

W ostatnich latach dużym zmianom podlega działalność rolnicza. Dotyczy to zarówno liczby gospodarstw rolnych, ich powierzchni, rodzaju prowadzonej produkcji zwierzęcej i struktury zasiewów. Obserwowany jest duży obrót ziemią. Część gruntów rolniczych przeznaczanych jest na cele rekreacyjne, niektóre gospodarstwa zaprzestają działalności rolniczej, grunty oddawane są w dzierżawę lub odsprzedawane na powiększenie pozostających na rynku gospodarstw.

Według danych GUS udział zarejestrowanych bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym w 2020 r. w gminie Brzuze stanowił 4,1%. Udział zarejestrowanych bezrobotnych kobiet w gminie Brzuze w porównaniu do liczby mieszkańców stanowił 2,88% (153 kobiety), a mężczyźni 1,23% (66 mężczyzn). W powiecie rypińskim liczba zarejestrowanych bezrobotnych wynosi 676 osób, w tym 435 kobiet i 341 mężczyzn (dane GUS).

1.4. Jednostki organizacyjne

Tab. 6. Jednostki organizacyjne gminy w 2020 r.

Lp.	NAZWA JEDNOSTKI	FORMA ORGANIZACYJNO PRAWNA	INFORMACJA O STATUCIE	OBSŁUGA FINANSOWO - KSIĘGOWA
1.	Urząd Gminy Brzuze	jednostka budżetowa 000531542	Uchwała Rady Gminy Brzuze Nr X/56/03 z dnia 31 lipca 2003 r. w sprawie uchwalenia Statutu Gminy Brzuze stanowiącego załącznik Nr 1 do niniejszej uchwały.	własna
2.	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Brzuzem	jednostka budżetowa 000531542-00044	Uchwała Rady Gminy Brzuze Nr III/20/90 z dnia 17 lipca 1990 roku w sprawie powołania Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Brzuzem, oraz Statutu Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej Brzuzem stanowiący Załącznik Nr 1 do w/w uchwały Nr XXXII/174/09 z dnia 4 grudnia 2009 r. oraz uchwały Nr XXXIV/197/10 z dnia 9 lutego 2010 r.	własna
3.	Gminny Zespół Ekonomiczno-Administracyjny do spraw Oświaty w Brzuzem	jednostka budżetowa 910228256	Uchwała Rady Gminy Brzuze nr XVII/99/96 z dnia 18 kwietnia 1996 r. w sprawie nadania Statutu Gminnemu Zespołowi Ekonomiczno-Administracyjnemu ds. Oświaty w Ostrowitem, Uchwała XXIV/130/97 z dnia 25 lipca 1997r. zmieniająca uchwałę XVII/99/06 z dnia 18 kwietnia 1996 r. w sprawie nadania St Gminnemu Zespołowi Ekonomiczno- Administracyjnemu Oświaty w Ostrowitem, Uchwała Nr XXIX/158/98 z dn kwietnia 1998r. w sprawie zmiany w statucie Gminnego Ze Ekonomiczno-Administracyjnego ds. Oświaty w Brzuzem, Uchwała Nr XXII/133/2016 z dnia 14 października 2016 r. zmieniająca uchwałę w sprawie zmiany w statucie Gmin Zespołu Ekonomiczno-Administracyjnego ds. Oświaty w Brzuzem, Uchwała Nr XXIV/142/2016 z dnia 29 listopada 2016 r. zmieniająca uchwałę w sprawie zmiany w statucie Gminnego Zespołu Ekonomiczno-Administracyjnego ds. Oświaty w Brzuzem.	własna

			Uchwała Nr XXII/134/2016 z dnia 14 października 2016 r. w sprawie określenia jednostki obsługującej, jednostek obsługiwanych zakresu obowiązków powierzonych jednostce obsługującej w ramach wspólnej obsługi. Uchwała Nr XXIV/143/2016 z dnia 29 listopada 2016 r. zmieniająca uchwałę w sprawie określenia jednostki obsługującej, jednostek obsługiwanych oraz zakresu obowiązków powierzonych jednostce obsługującej w ramach wspólnej obsługi.	
4.	Przedszkole Samorządowe w Ostrowitem	jednostka budżetowa 910038679	Uchwała Rady Gminy Brzuze Nr XVI/104/91 z 17 września 1991 r. w sprawie przekształcenia przedszkola z zakładu budżetowego na jednostkę budżetową. Statut przedszkola samorządowego w Ostrowitem.	Zespół Ekonomiczno-Administracyjny ds. Oświaty w Brzuzem
5.	Szkoła Podstawowa w Ostrowitem	jednostka budżetowa 000235507	Uchwała Rady Gminy Brzuze Nr V/30/99 z dnia 25 lutego 1999 roku w sprawie przekształcenia Szkoły Podstawowej w Ostrowitem, oraz Statut Szkoły Podstawowej w Ostrowitem stanowiący Załącznik Nr 1 do w/w uchwały. Uchwała Nr XXXV/211/2017 z 29 września 2017 r. w sprawie stwierdzenia przekształcenia sześciolletniej Szkoły Podstawowej w Ostrowitem w ośmioletnią Szkołę Podstawową w Ostrowitem.	Zespół Ekonomiczno-Administracyjny ds. Oświaty w Brzuzem
6.	Szkoła Podstawowa w Trąbinie	jednostka budżetowa 001170282	Uchwała Rady Gminy Brzuze Nr V/32/99 z dnia 25 lutego 1999 roku w sprawie przekształcenia Szkoły Podstawowej w Trąbinie, oraz Statut Szkoły Podstawowej w Trąbinie stanowiący Załącznik Nr 1 do w/w uchwały. Uchwała Nr XXXV/213/2017 z 29 września 2017 r. w sprawie stwierdzenia przekształcenia sześciolletniej Szkoły Podstawowej w Trąbinie w ośmioletnią Szkołę Podstawową w Trąbinie.	Zespół Ekonomiczno-Administracyjny ds. Oświaty w Brzuzem
7.	Szkoła Podstawowa w Ugoszczu	jednostka budżetowa 001170299	Uchwała Rady Gminy Brzuze Nr V/31/99 z dnia 25 lutego 1999 roku w sprawie przekształcenia Szkoły Podstawowej w Ugoszczu, oraz Statut Szkoły Podstawowej w Ugoszczu stanowiący Załącznik Nr 1 do w/w uchwały. Uchwała Nr XXXV/212/2017 z 29.09.2017 r. w sprawie stwierdzenia przekształcenia sześciolletniej Szkoły Podstawowej w Ugoszczu w ośmioletnią Szkołę Podstawową w Ugoszczu.	Zespół Ekonomiczno-Administracyjny ds. Oświaty w Brzuzem
8.	Szkoła Podstawowa w Radzynku	jednostka budżetowa 001170313	Uchwała Rady Gminy Brzuze Nr V/33/99 z dnia 25 lutego 1999 roku w sprawie przekształcenia Szkoły Podstawowej w Radzynku, oraz Statut Szkoły Podstawowej w Radzynku stanowiący Załącznik Nr 1 do w/w uchwały. Uchwała Nr XXXV/214/2017 z 29.09.2017 r. w sprawie stwierdzenia przekształcenia sześciolletniej Szkoły Podstawowej w Radzynku w ośmioletnią Szkołę Podstawową w Radzynku.	Zespół Ekonomiczno-Administracyjny ds. Oświaty w Brzuzem
9.	Gminna Biblioteka Publiczna w Brzuzem z/s w Ostrowitem	samorządowa instytucja kultury 340189244	Uchwała Rady Gminy Brzuze Nr XXXVIII/153/06 z dnia 27 kwietnia 2006 r. w sprawie powołania Gminnej Biblioteki Publicznej w Brzuzem i nadania jej statutu, Załącznik Nr 1: AKT o utworzeniu gminnej instytucji kultury pod nazwą: Gminna Biblioteka Publiczna w Brzuzem. Załącznik nr 2 : Statut Gminnej Biblioteki Publicznej w Brzuzem	własna
10.	Gminny Zakład Gospodarki Komunalnej w Brzuzem	samorządowy zakład budżetowy 340865567	Uchwała Rady Gminy Brzuze Nr III/17/2011 z dnia 28 stycznia 2011 r. w sprawie utworzenia samorządowego zakładu budżetowego, Załącznik Nr 1: Statut Samorządowego Zakładu Budżetowego p.n. Gminny Zakład Gospodarki Komunalnej w Brzuzem	własna

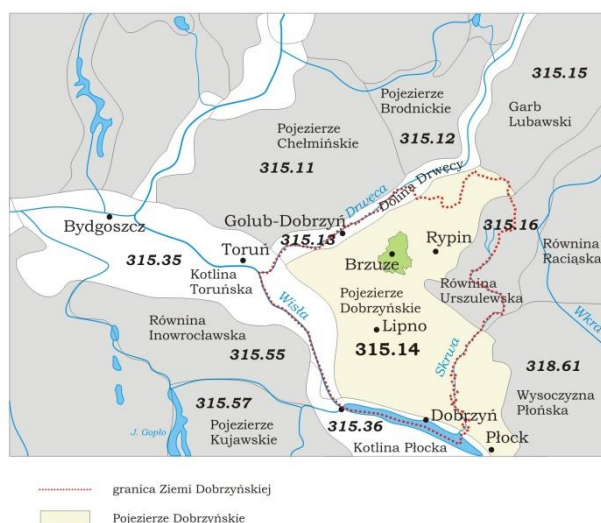
2. Przyrodniczo-kulturowe uwarunkowania rozwoju gminy Brzuze

W regionalizacji fizycznogeograficznej kraju gmina Brzuze położona jest w mezoregionie Pojezierza Dobrzyńskiego. Jest to obszar młodogłacjalny, którego krajobraz naturalny ukształtowany został po ustąpieniu zlodowacenia północnopolskiego. Wyraźne urzeźbienie

pochodzi z subfazy dobrzyńskiej zlodowacenia. Wzniesienia na obszarze gminy Brzuze osiągają wysokość ponad 140 m n.p.m. Najbardziej urozmaicony jest południowy obszar gminy w strefie moren czołowych. Lokalne różnice wzniesień przekraczają tu 50 m. Na pozostałym terenie płaska i falista wysoczyzna morenowa poprzecinana jest rynnami lodowcowymi, występują także zagłębienia wytopiskowe wypełnione wodą i mokradłami. Duże nagromadzenie tych form na całym terenie decyduje o urozmaiceniu i atrakcyjności krajobrazu. Do najdłuższych należą doliny rzek, niekiedy o dużych spadkach i charakterze przełomowym. Do unikalnych należy ciąg rynien łączących się w węzłach w okolicach Żalego, połączonych systemem dopływów Rużca i Rypienicy, zajmujących piękne i malownicze formy rynnowe. Obniżenia terenu i głębokie rynny zajmuje 16 jezior, w tym 2 o powierzchni większej od 100 ha (Żalskie, Długie).

W krajobrazie zwracają uwagę zespoły równoległych wałów. Chociaż za największe i najbardziej wykształcone uważane są formy zbojeńskie, sięgające po Okonin w gminie Brzuze, to również interesujące krajobrazowo są formy ugosko-żalskie. Unikalne ukształtowanie terenu w postaci wałów jest charakterystyczne głównie dla Ugoszcza, Piskorczyzna, Radzynka i Krystianowa. Równoległe wały przebiegają zgodnie z kierunkiem ruchu lodowca, obniżenia między nimi wypełniają mokradła. Decydują o wyjątkowym rytmie krajobrazu, wyróżniającym go zarówno od wzgórz moreny czołowej oraz płaskich i falistych wysoczyzn morenowych.

Gmina Brzuze, podobnie jak całe Pojezierze Dobrzyńskie, charakteryzuje się małą lesistością i rolniczym wykorzystaniem terenu. Użytki rolne w gminie Brzuze zajmują 81% powierzchni. Ukształtowanie terenu powoduje, że gleby w wielu miejscach i na dużych powierzchniach narażone są na erozję, co sprzyja spływom biogenów do rzek.

Rys. 12. Gmina Brzuze w mezoregionie fizycznogeograficznym Pojezierza Dobrzyńskiego

2.1. Klimat

Z uwagi na postępujące w ostatnich latach zmiany klimatu na świecie i w regionie, niezbędna jest dbałość o przyrodę w krajobrazie rolniczym, która może przyczynić się do zmniejszenia skutków środowiskowych i gospodarczych wynikających z ekstremalnych zjawisk pogodowych.

Do najważniejszych problemów klimatycznych w gminie należy narastanie deficytów wody. Wynika to ze zbyt niskiej ilości opadów (średnio ok. 500-550 mm/rok), parowania terenowego przewyższającego opady i niewystarczających możliwości retencyjnych. Rozwój rolnictwa wiązał się od stuleci z budową rowów melioracyjnych, które miały odprowadzać okresowy nadmiar wody i zmniejszać retencję. Obserwowany od wielu lat ujemny bilans wodny przyczynia się do obniżenia poziomu wód gruntowych, przesychania mokradeł i małych zbiorników wodnych. W ostatnich latach niedobory opadów były odczuwane nie tylko w sezonie wegetacyjnym, kiedy zapotrzebowanie na wodę było największe, ale także w pozostałych porach roku. Brak dopływu wód wpływał również na obniżenie poziomu lustra wody w jeziorach. Rok 2017 był odmienny od kilku poprzednich, suchych lat. W wyniku większej ilości opadów, część przesuszonych wcześniej mokradeł i małych zbiorników została wypełniona wodą. Na wielu polach uprawnych odczuwalny był również brak zniszczonych wcześniej rowów melioracyjnych i mokradeł śródpolnych retencjonujących okresowe nadmiary wody opadowej. Występujące deszcze nawalne uruchamiały procesy denudacyjne i powodowały znaczne straty w uprawach polowych. Susza, przymrozki i deszcze nawalne były to powodem złożenia kilkuset wniosków rolników o pomoc.

W 2019 r. opady ukształtowały się na poziomie ok. 586 mm. Nie były równomiernie rozłożone w ciągu roku. Szczególnie dotkliwa była susza kwietniowa, kiedy spadło tylko ok. 8 mm deszczu. Miało to konsekwencje m.in. w utrudnionych wschodach zbóż jarych. W południowej części gminy kłęską suszy objęte zostały uprawy kukurydzy. Najbardziej deszczowy był maj, kiedy spadło ponad 110 mm wody deszczowej, co zrekompensowało częściowo kwietniowe niedobory. Kolejnym bardzo suchym okresem był IV kwartał. W okresie niedoborów wody skierowane zostały apele do użytkowników przyłączy o oszczędne gospodarowanie wodą i zaniechanie podlewania ogrodów przydomowych.

Skutkiem jesiennych i zimowych niedoborów opadów sezonu 2019/2020 oraz braku pokrywy śniegowej była susza wiosenna 2020 r. oraz niski poziom wód w jeziorach i ciekach. Najmniej, zaledwie 2 mm deszczu, spadło w kwietniu, co skutkowało nierównomiernymi wschodami roślin jarych. Niewielką ilość opadów odnotowano również w marcu oraz w listopadzie i grudniu. Najwięcej deszczu spadło w czerwcu, lipcu i we wrześniu. W efekcie roczna suma opadów była wyższa niż w wieloletnim średnim i wyniosła ok. 720 mm. Wodą

napełniły się, suche w ostatnich latach, zagłębienia terenowe. Duża ilość opadów w pierwszych miesiącach 2021 r. wpłynęła na utrzymanie wysokiego poziomu wód powierzchniowych.

Aktualnie z punktu widzenia rozwoju rolnictwa na terenie gminy, priorytetem jest zatrzymanie i dystrybucja wody opadowej, co w dużym stopniu zależy od zagospodarowania terenu. W przeciwdziałaniu skutków niedoborów i okresowych nadmiarów opadów ważne jest utrzymanie optymalnej ilości użytków przyrodniczych sprzyjających gromadzeniu wody w środowisku, jak mokradła i zadrzewienia, na co zwraca uwagę samorząd gminy w działaniach promujących ochronę przyrody i krajobrazu. W 2020 r. nie odnotowano znaczących inwestycji mogących zatrzymać odpływ wody opadowej poprzez jej zgromadzenie w zbiornikach retencyjnych. Ich brak rekompensowała większa suma opadów w sezonie wegetacyjnym. Z uwagi na zalewanie niżej położonych pól, obserwowane były działania prowadzące do odtworzenia części rowów melioracyjnych.

2.2. Krajobrazy aktualne gminy

Krajobraz gminy Brzuze ukształtowany został w procesie historycznym w określonych warunkach przyrodniczych. O jego wyrazistości niepowtarzalności zdecydowały dobrej jakości gleby, ukształtowanie terenu i występowanie wód. Wyróżniające cechy krajobrazu możemy traktować jako dziedzictwo mieszkańców poszczególnych miejscowości gminy Brzuze, kształtowane przez ponad tysiąc lat. W przeszłości każdej miejscowości gminy znajdowało się przynajmniej jedno jezioro, a większość terenu pokryta była lasami. Na postępujące zmiany wpływ miały procesy osadnicze i gospodarcze, w szczególności rozwój rolnictwa. Obecnie wobec rosnącej presji gospodarczej i osadniczej krajobraz wymaga szczególnej pielęgnacji z myślą o przyszłych pokoleniach.

Mimo że z przeważających powierzchni średniowiecznych lasów w miejscowościach gminy Brzuze pozostały niewielkie enklawy, są niezwykle cennym składnikiem krajobrazu wymagającym ochrony. Zachowała się natomiast większość jezior, co ma wpływ na szczególnie miejsce gminy Brzuze w krajobrazie ziemi dobrzyńskiej i powiatu rypińskiego.

2.2.1. Rzeźba terenu i pokrywa glebowa

Osady i formy morfologiczne w gminie Brzuze związane są z subfazą dobrzyńską zlodowacenia północnopolskiego (vistuliańskiego). Od południa granica gminy dochodzi do głównej osi morfologicznej Pojezierza Dobrzyńskiego – pasa wzniesień moren czołowych subfazy dobrzyńskiej zlodowacenia vistuliańskiego Chrostkowo-Nadróż-Górzno. Spiętrzenie moren świadczy o oscylacjach krawędzi lądolodu w czasie recesji. W górnej części moren zalegają piaski zwałowe i żwiry, co sprzyja działalności górniczej, o czym świadczą liczne, najczęściej nieeksploatowane obecnie wyrobiska. Na zapleczu moren czołowych subfazy dobrzyńskiej znajduje się wiele interesujących, rzadko spotykanych w innych regionach Polski, form subglacialnych o różnej genezie. Należą do nich: płaska i falista morena denna, różne typy rynien subglacialnych, a przede wszystkim formy wałowe ukształtowania terenu.

Płaska i falista morena denna wznosi się w gminie Brzuze do wysokości ponad 140 m n.p.m., zbudowana jest z dwóch lub trzech warstw glin. Urozmaicają ją rynny subglacialne, łączące się w wielu miejscach w węzły, np. w Żałem i Studziance. Jeziora i mniejsze zbiorniki wodne wypełniające niecki podkreślają młodoglacialny charakter rzeźby terenu. Rynny wyróżniają się krętym przebiegiem i głębokością wcięcia, przekraczającą często 15 m. Część zagłębień rynien wypełniają mokradła. Osobliwością jest zespół ugosko-żańskich form wałowych. Ich regularne kształty i równoległe ułożone linie grzbietowe i zagłębienia nadają szczególny rytm całej okolicy.

Pokrywa glebowa gminy Brzuze wykazuje wyraźny związek z budową geologiczną i rzeźbą terenu. Wysoczyzny morenowe pokrywają głównie gleby płowe wytworzone z powierzchniowo spiaszczonych i odwapnionych glin oraz gleby brunatne wytworzone z glin lekkich i średnich, często marglistych (z dodatkiem węgla wapnia). Zalicza się je do gleb żyznych, co potwierdza intensywne wykorzystanie rolnicze. Uprawiane są na nich nawet najbardziej wymagające gatunki roślin.

Większe i głębsze obniżenia terenowe wypełniają złoża torfu niskiego. Większość takich torfowisk została wyeksploatowana w celu pozyskania torfu na opał i obecnie znajdują się w ich miejscu mokradła i zbiorniki wodne (potorfia). Niektóre z nich zostały osuszone i zagospodarowane na cele rolnicze. Jest to przyczyną przekształcenia powierzchniowej warstwy torfu w mursz i powstania gleb torfowo-murszowych.

2.2.2. Wody powierzchniowe

Wody powierzchniowe zajmują ponad 5% powierzchni gminy Brzuze. Należą do najcenniejszych składników krajobrazu przyrodniczego, wymagają dużo uwagi, promocji i ochrony. Fizyczno-chemiczne właściwości wody sprawiają, że zbiorniki nią wypełnione stwarzają stabilne środowisko życia, buforujące zmiany czynników środowiskowych.

Woda odgrywa ważną rolę w różnicowaniu środowiska przyrodniczego, które związane jest przede wszystkim z dystrybucją i gromadzeniem wody opadowej na powierzchni gminy. Do najbardziej wartościowych zasobów młodoglacialnego krajobrazu gminy Brzuze należą rzeki, jeziora, mokradła, małe zbiorniki wodne i źródła.

Rys. 13. Szkic hydrograficzny gminy Brzuze

Rzeki

Doliny rzek są ważnym składnikiem krajobrazu przyrodniczego gminy. Rozwijające się w podmokłych dolinach zespoły roślinne zmniejszają i opóźniają spływy powierzchniowe, co ma wpływ na jakość wód. Pełnią też funkcję korytarzy ekologicznych.

Na kształtowanie niewielkich dolin rzecznych na obszarze gminy największy wpływ ma od wieków presja rolnicza. Doszło do podorywania i kanalizowania niektórych odcinków cieków. Szczególnie duży wpływ na kształtowanie doliny Rużca w okolicy Ostrowitego miała cukrownia działająca w latach 1900-2007. Mimo to, rzeki mają ciągle znaczną rolę krajobrazotwórczą, są czynnikiem rozwoju społecznego i gospodarczego. Ich doliny złożone są z różnorodnych ekosystemów wodnych, które cechuje bogactwo przyrodnicze i krajobrazowe. Są obszarami węzłowymi, ułatwiają przemieszczanie gatunków roślin i zwierząt, a przez to współtworzą jedyne większe korytarze ekologiczne w gminie.

Cechą charakterystyczną cieków wodnych gminy Brzuze jest wysokie położenie w krajobrazie. Rzeki i rowy melioracyjne umożliwiają szybki spływ wód powierzchniowych, co sprzyja w pewnym stopniu gospodarce rolnej, ale jest też powodem przesuszenia terenu i deficytów wody w okresie wegetacyjnym. Niewielkie, przesuszone zlewnie mogą być przyczyną obniżenia lustra wody jezior. Przykładem jest jedno z najwyżej położonych na ziemi dobrzyńskiej, jezioro Brzuze (116,5 m n.p.m.), w którym poziom wody w wyniku suszy i zaniku dopływu w latach 2014-2016 obniżył się o ponad 1 m. Po okresowym podniesieniu lustra wody w 2017 r., poziom wody obniżył się ponownie w czasie suszy w latach 2018-2019. Opady z roku 2020 oraz początku 2021 r. pozwoliły na ponowne podniesienie poziomu wody w jeziorze.

Radomińska Struga

Niewielka rzeka płynąca z północno zachodniej części Trąbina Rumunek i północnej części Dobrego kieruje się przez Radomin i Dobrzyń do Drwęcy. Na terenie gminy Brzuze znajduje się tylko niewielki fragment górnej zlewni Radomińskiej Strugi (zwanej również Dobrzyńską Strugą), która w tym miejscu ma charakter wysychającego rowu melioracyjnego.

Ruziec

Jest jedną z najpiękniejszych rzek ziemi dobrzyńskiej. Wypływa z mokradeł położonych w Trąbinie Rumunkach, w malowniczej i głębokiej rymnie, na północ od Jeziora Ostrowickiego. Długość Rużca szacuje się na 50,3 km, a powierzchnię zlewni na 292,6 km² z czego w gminie Brzuze ok. 68 km². Rzeka charakteryzuje się urozmaiconym przebiegiem, dużą jeziornością i rolniczym zagospodarowaniem zlewni. W gminie Brzuze przepływa przez szereg jezior: Ostrowite, Kleszczyn, Bobrowiec, Kopiec, Żałe. Rzeka meandruje również przez mokradła wykształcone na dawnych jeziorach (np. *Osna* w Bobrowcu). Uchodzi do niej sześć dopływów biorących początek z jezior i otaczających je mokradeł, położonych na terenie gminy Brzuze. Przebieg Rużca jak i jego dopływów widoczny jest w krajobrazie dzięki zadrzewieniom.

Dopływ z jeziora Brzuze

Płyń z mokradła, utworzonych z będącego w ostatniej fazie zaniku, jeziora Pełko, położonego na pograniczu Brzuzego, Dobrego i Duszot. Przepływa przez jezioro Brzuze, następnie przez pola uprawne i podmokłe łąki *Pokrzywnia* kieruje się do jeziora Ugoszcz. W tym miejscu przecina zespół interesujących krajobrazowo i geomorfologicznie wałowych form ugosko-żańskich (uważanych wcześniej za ugosko-żańskie pole drumlinowe) i przyjmuje wody z okolic Dąbrówki i Malitun oraz Julianowa i Dubieli. Dalej przepływa przez mokradła powstałe po jeziorze Giżynek, łączy się z ciekami płynącymi od Dąbrówki i Piórkowa, następnie głęboką rynną kieruje się na południe do Rużca powyżej Ruża w gminie Zbójno.

Dopływ z jeziora Okonin

Wody zbierające się w okolicach Paprot przepływają przez jezioro Okonin. Następnie płyną głęboką, częściowo zalesioną rynną w Pęcherku w kierunku Rużca w Wojnowie.

Dopływ z jeziora Kocioł

Z jeziora Kocioł przepływa do jeziora Parowa, następnie przez teren leśny kieruje się do Obór i Jeziora Ruduskiego w gminie Zbójno.

Dopływ z Somsior

Zbiera wody z południowo-wschodniej części Radzynka, następnie płynie przez mokradła w Somsiorach i kieruje się do Rużca poniżej jeziora Ruda.

Dopływ z Jeziórka

Wody z Nowin płyną do Jeziórka, znajdującego się w głębokiej rynnie na przedłużeniu Jeziora Żalskiego. Następnie, zasilane okresowo wodami cieku z mokradła w Krystianowie, kierują się do Jeziora Żalskiego, przez które przepływa Ruziec.

Dopływ z jeziora Głębocek

Wody z okolic *Jutrzenki* i *Kresów* płyną do jeziora Głębocek, następnie przez mokradła po zarośniętym jeziorze Niestoniec i jezioro Nadroż kierują się do Rużca.

Rynka

Jeden z większych lewobrzeżnych dopływów Rypienicy, uchodzący w Strzygach (gmina Osiek), płynie z gminy Brzuze. Ciek ten odprowadza wody jezior: Czarownica, Łączonek, Trąbińskie i Długie. Pomiedzy jeziorami Czarownica, Łączonek i Trąbin ciek płynie w głębokiej rynnie subglacialnej. Poniżej Jeziora Długie łączy się ze Strugą Dunaj i Strugą Warpalicą, następnie kieruje się do Rypienicy.

Jeziora

Są najważniejszymi i najbardziej wartościowymi obiektami hydrograficznymi w gminie Brzuze, gdzie zajmują ponad 415 ha powierzchni. W granicach gminy znajduje się 14 jezior, które zajmują powyżej 4,8% terytorium. Ponadto na północno-wschodniej granicy gminy położone są jeziora: Długie (gmina Wąpielsk) i Czarownica (gmina Rypin).

Jeziora położone w gminie Brzuze mają wiele cech wyróżniających je w mezoregionie fizycznogeograficznym i w kraju. Np. Jezioro Żalskie zajmuje największą powierzchnię na Pojezierzu Dobrzyńskim. Usytuowanie jezior i przebieg długich, zabagnionych rynien ma wpływ na kształtowanie układu komunikacyjnego gminy.

Jeziora osiągają głębokość nie przekraczającą 18 m. Niektóre z nich cechuje duża, w stosunku do powierzchni, głębokość maksymalna. Jezioro Kocioł o powierzchni ok. 1,2 ha (kocioł eworsyjny) osiąga głębokość 12,2 m. Wszystkie zbiorniki należą do typu przepływowego, jednak z uwagi na wysokie położenie w zlewni, większość cieków ma charakter okresowy. Strumienie te mają niewielki wpływ na ustrój hydrologiczny jezior, a wymiana wody w ciągu roku kształtuje się najczęściej na poziomie kilkudziesięciu procent (np. jeziora: Długie, Żalskie). W związku ze zróżnicowanym ukształtowaniem terenu, warto podkreślić różnice wysokości zwierciadła wód jezior, przekraczające 21 m, z których najwyżej położone jest Brzuskie (116,5 m n.p.m.), a najniższe Żalskie (95 m n.p.m.). Otaczająca zbiorniki wodne wysoczyzna morenowa położona jest nawet 25 m wyżej.

Obecnie jeziora w gminie są podstawą rozwoju rekreacji i turystyki. Może powodować to zagrożenia dla środowiska. Na nowopowstających terenach rekreacyjnych prowadzone są niekontrolowane prace ziemne mające *uatrakcyjnić* teren zgodnie z wyobrażeniem właściciela. Zmienia się krajobraz, stosunki wodne, likwidowane są cenne siedliska. Granice jezior w gminie osiągają łączną długość ponad 40 km, stąd ich duże znaczenie środowiskowe. Kolejną wyróżniającą cechą jezior jest rolniczy sposób zagospodarowania ich zlewni bezpośrednich, który w przypadku likwidacji szerokich skarp, pełniących funkcje ekotonów, wzmacnia naturalny proces zarastania. Również działania powodujące osuszanie terenu mogą prowadzić do szybkiego zaniku jezior.

Bobrówiec

Jezioro w dolinie Rużca między Studzianką a Żałem o powierzchni 5 ha i maksymalnej głębokości 6,5 m. Ma wybitne walory krajobrazowe i przyrodnicze. Przyjmuje wodę z Jeziora Kleszczyńskiego, odprowadza do jeziora Kopiec. Występuje w nim lin, szczupak, wzdręga, płoć, okoń, leszcz i karp.

Brzuze

Zajmuje powierzchnię 17,4 ha i jest jednym z najwyżej położonych jezior na ziemi dobrzyńskiej (116,5 m n.p.m.). Rolnicza zlewnia w ostatnich latach została zmieniona w strefie przybrzeżnej na rekreacyjną. Powstały m.in.: kąpielisko gminne, boiska do siatkówki plażowej, plac zabaw, pomost, siłownie plenerowe, działki rekreacyjne wykorzystywane na wydarzenia gminne i sołeckie. W pobliżu znajduje się świetlica, park podworski i siedziba Urzędu Gminy Brzuze. Jezioro ma duże walory krajobrazowe. Przepływa przez nie ciek

z mokradeł w Dobrem i Duszetach w kierunku jeziora Ugoszcz. Brak dopływu w okresach suszy powoduje obniżenie poziomu lustra wody o ponad 1 m. W jeziorze występuje lin, szczupak, okoń, płoć, karaś złocisty, węgorz i leszcz.

Czarownica (Borzymińskie)

Jezioro w zlewni Rypienicy o powierzchni 22,5 ha, położone w głębokiej rynnie na terenie wsi Borzymin, w gminie Rypin, przy granicy Przyrowy w gminie Brzuze. Wyróżnia się znacznymi walorami krajobrazowymi, które sprzyjają rozwojowi terenów rekreacyjnych. Rozwija się tu wędkarstwo. W pobliżu znajduje się wczesnośredniowieczne grodzisko (lokalna nazwa *Czarownica*). Wypływa stąd ciek w kierunku jeziora Łączonek. W zlewni dominują użytki rolne, wypierane w przybrzeżnej części przez obszary pełniące funkcje rekreacyjne.

Długie

Położone jest w gminie Wąpielsk, w zlewni Rypienicy. Graniczy z gminą Brzuze (Łączonek, Gulbiny, Marianowo) i gminą Rypin (Cetki, Rakowo). Zajmuje powierzchnię 108,6 ha, maksymalna głębokość osiąga 18 m. Jezioro wyróżnia największy w Polsce współczynnik wydłużenia (25,6), będący stosunkiem długości jeziora do jego maksymalnej szerokości. Na wysokim brzegu jeziora Długie od zachodu położone są Gulbiny, z parkim dworskim, będącym w części własnością gminy, w którym przebywał Fryderyk Chopin. Jest jeziorem użytkowanym wędkarsko. Na terenie przylegającym ostatnio miejsce pól zajmują częściowo tereny rekreacyjne. Pobudowany został również pomost gminny, który wykorzystywany jest przez sołectwo Gulbiny do organizacji imprez środowiskowych.

Głęboćek

Jezioro rynnowe położone na granicy Żalego i Nadroża o powierzchni 13 ha i maksymalnej głębokości 13,8 ha. Przepływa przez nie niewielki ciek z okolic Jutrzenki, następnie kieruje się przez mokradła *Niestoniec* i jezioro Nadróż do Rużca.

Jeziórko (Krzywiec)

Zarastający zbiornik wodny o lokalnej nazwie *Jeziórko*, położony jest w południowej części miejscowości Krystianowo, w sołectwie Kleszczyn na granicy z Radzynkiem. Powierzchnia lustra wody określona podczas własnych badań terenowych w 2006 r. wynosi 1,2766 ha, a maksymalna głębokość – 3,60 m. Według danych z ewidencji gruntów mokradła wokół jeziora zajmują 4,37 ha i są jednymi z najbardziej zróżnicowanych florystycznie w gminie Brzuze.

Kleszczyńskie

Drugie pod względem powierzchni jezioro na terenie gminy. Położone jest w Kleszczynie, od północy graniczy z Brzuzem i Mościskami. Jest jeziorem morenowym, zajmuje 72,2 ha, maksymalna głębokość wynosi 10,8 m, a średnia – 5,3 m. Przyjmuje wodę Rużca z Jeziora Ostrowskiego i odprowadza ją w kierunku Bobrowca. Jezioro Kleszczyńskie charakteryzuje się dużymi walorami krajobrazowymi i kulturowymi. Jest zbiornikiem typu sandaczowego. Występują w nim płoć, leszcz, krąp, sandacz, węgorz, ukleja, szczupak, okoń, lin, tołpyga i wzdręga. Na wyspie znajduje się grodzisko późnośredniowieczne, w pobliżu jest też sanktuarium w Studziance. Wokół rozwija się zabudowa rekreacyjna. W gospodarstwie agroturystycznym nad Jeziorem Kleszczyńskim w 2018 r. odbył się cykliczny *Piknik Seniora* oraz *Brzuze Kajak Tour*.

Kocioł

Jezioro położone jest w sołectwie Somsioły, na terenie administrowanym przez Nadleśnictwo Skrwilno. Zajmuje powierzchnię ponad 1,2 ha. Zbiornik ma znaczną głębokość maksymalną, stwierdzoną podczas własnych badań terenowych (12,2 m), co w połączeniu z jego położeniem w rzeźbie terenu wskazuje, że pod względem genezy masy jest to kocioł eworsyjny. Od wschodu wznoszą się pozostałości założonego we wczesnym średniowieczu grodu (grodzisko *Szaniec*). Północną część zlewni zajmują użytki rolne, a południową lasy. Jezioro jest mało przekształcone, występują tylko niewielkie zatorfione enklawy, zwłaszcza przy wylocie cieku, dopływu Rużca, odprowadzającego wodę w kierunku jeziora Parowa.

Kopiec

Jezioro rynnowe położone na północ od wczesnośredniowiecznego grodziska *Kopiec* w Żale. Zajmuje powierzchnię 15,3 ha, maksymalna głębokość sięga 8,8 m. Przepływa przez nie Ruziec z jeziora Bobrowiec do Żalskiego. Otoczenie rolnicze zastąpione zostało rekreacyjnym. Gmina Brzuze zainwestowała w pomost rekreacyjny. W jeziorze żyją: szczupak, lin, leszcz, węgorz, sum, karp, leszcz i płoć.

Łączonek

Zajmuje ok. 4 ha i jest jednym z mniejszych oraz zarastających jezior w gminie o maksymalnej głębokości 4,1 m. Przyjmuje wody płynące z jeziora Czarownica i odprowadza do jeziora Trąbin w zlewni Rypienicy. Położone jest w zlewni rolniczej, jednak od północnej strony w kierunku trąbińskiej buczyny rozwinęła się zabudowa rekreacyjna. Jest zbiornikiem typu linowo-szczupakowego z przewagą lina, ponadto występują w nim szczupak, płoć, okoń i wzdręga.

Okonin

Należy do najczystszych jezior na Pojezierzu Dobrzyńskim. Wykorzystywane jest przez wędkarzy. Zajmuje 8 ha i osiąga 15 m głębokości. Zlewnię odwadnia ciek płynący przez Pęcerek do Rużca w Wojnowie. Teren gminny położony przy zachodnim brzegu jeziora udostępniony jest m.in. na rekreację wędkarską.

Ostrowite

Jest zbiornikiem zaporowym o nieregularnym, wydłużonym kształcie, przypominającym literę „S”. Powierzchnia lustra wody ma 46,3 ha, maksymalna głębokość osiąga 12,7 m, a średnia głębokość 5,8 m. Jest pierwszym jeziorem, przez które przepływa Ruziec.

Od chwili uruchomienia cukrowni w 1900 r. było najintensywniej wykorzystywanym gospodarczo jeziorem, nie tylko w gminie Brzuze, ale również na ziemi dobrzyńskiej. Początkowo cukrownia miała prawo do korzystania z wód z wyłączeniem połowu ryb i raków. Mogła również odprowadzać do niego ścieki fabryczne i nieczystości. Wywołało to zmiany jakości wód Jeziora Ostrowickiego oraz częściowo Jeziora Kleszczyńskiego. Z tego względu od lat osiemdziesiątych XX w. zbiorniki te wzbudzały duże zainteresowanie służb ochrony środowiska. W wyniku oddania do użytku w 1987 r. oczyszczalni ścieków socjalno-bytowych i napowietrzania wód nastąpiła stopniowa redukcja ładunku zanieczyszczeń. Zaistniały warunki do życia ryb i rozwoju rekreacji wędkarskiej. Jezioro Ostrowickie jest akwenem typu karasiowego, występują w nim głównie płoć i lin, a ponadto karp, karaś srebrzysty, karaś pospolity, okoń, szczupak, węgorz, sandacz i sum. Po likwidacji cukrowni, producent cukru nie został zobowiązany przez służby ochrony środowiska do przywrócenia dobrej jakości wód

Nad Jeziorem Ostrowickim rozwinęło się osadnictwo, czego śladem było do 1960 r. wczesnośredniowieczne grodzisko w Mościskach i osada *Babia Góra* o późniejszej genezie. Na północnym krańcu jeziora położone jest Ostrowite, miejscowość z największą liczbą mieszkańców w gminie Brzuze, co wynika z rozwijającej się w latach 1900-2007 działalności przemysłowej. Na początku XX w. założony został park cukrowni, w którym występuje ponad 50 gatunków drzew i krzewów. Dwie topole białe zostały uznane za pomniki przyrody. W sąsiedztwie południowej części jeziora znajduje się kompleks mokradeł, pozostałość po osadnikach cukrowni, które są miejscem bytowania i rozrodu wielu gatunków ptaków. Na jego północnym brzegu zachowały się pozostałości parku dworskiego, w pobliżu którego w 2018 r. Gmina Brzuze pobudowała pomost rekreacyjny. Na lata 2018-2020 przewidziane jest zagospodarowanie terenu na cele rekreacyjne i udostępnienie mieszkańcom. Działka po dawnym grodzisku wczesnośredniowiecznym w Mościskach, pozyskana przez gminę od Agencji Nieruchomości Rolnych przeznaczona jest pod zagospodarowanie turystyczne, wymaga jednak zgody na zagospodarowanie państwowych służb ochrony zabytków.

Parowa

Jezioro położone jest w Radzynie przy granicy z gminą Chrostkowo. Zajmuje 6 ha i osiąga głębokość 5 m. Występuje w nim m.in. okoń, szczupak, lin i leszcz. Otoczone głównie lasami, tylko wschodni skrawek jeziora sąsiaduje z użytkami rolnymi. Przyjmuje wodę z jeziora Kocioł i odprowadza przez Obory i Rochal do Rużca w okolicach Ruduska. W okolicy jeziora Parowa odbywają się cykliczne zawody sportowe, m.in. *Maraton Trzeźwości* i *Rowerowy Cross*.

Trąbińskie

Jezioro rynnowe o powierzchni 44,6 ha i maksymalnej głębokości 16 m. Wokół położone są Łączonek, Gulbiny, Trąbin, Marianowo. Przyjmuje wody płynące z jeziora Łączonek i Czarownica oraz z okolic Szczutowa, a odprowadza do Jeziora Długie. Mimo przewagi terenów rolniczych, charakteryzuje się wysoką czystością wód. Jest zbiornikiem typu leszczowego. Występuje w nim płoć, leszcz, krąp, okoń, lin, szczupak, węgorz, ukleja i wzdregę. W 2018 r. Gmina Brzuze wybudowała w Trąbinie pomost rekreacyjny z dostępem z działki gminnej. Na Jeziorze Trąbińskim zainaugurowano w 2016 i 2017 ogólnopolskie zawody sportowe *Brzuze Triathlon*.

Ugoskie

Położone jest w krajobrazie wałowych form ukształtowania terenu. Zajmuje powierzchnię 24,4 ha, jest bardzo płytkie, osiąga maksymalną głębokość 4,2 m. Występuje w nim szczupak, lin, okoń, płoć i karaś złocisty. Po północnej stronie jeziora znajduje się park dworski, w którym znajduje się wiele pomnikowych okazów drzew. Obecnie użytkowany jest przez Dom Pomocy Społecznej w Ugoszczu. Park chroniony jest na podstawie przepisów ustawy o ochronie zabytków. W latach 1824 i 1825 przebywał w tym miejscu Fryderyk Chopin.

Żalskie (Wielgie)

Ma największą powierzchnię wśród jezior mezoregionu fizycznogeograficznego Pojezierza Dobrzyńskiego (162,5 ha). Cechuje się bogactwem przyrodniczym i dużymi walorami krajobrazowymi. Przepływa przez nie Ruziec i dopływ z Jeziórka (*Krzywiec*). Na północnym brzegu rozciąga się Żałe, jedna z najstarszych miejscowości w regionie, na południowym – Ruda Żalska. Od zachodu z jeziorem sąsiadują Somsior, Radzynek i Kleszczyn. Do niedawna otoczone głównie przez pola uprawne i lasy. Obecnie rozwija się zabudowa rekreacyjna i mieszkaniowa. Występują w nim płoć, szczupak, węgorz, okoń, leszcz, lin, karaś złocisty, karaś srebrzysty, karp oraz w niewielkiej ilości sum, sieja i sielawa.

Tab. 7. Jeziora położone w granicach gminy Brzuze

Lp	Jezioro	Zlewnia	Powierzchnia [ha]	Głębokość maksymalna [m]
1	Bobrówiec	Ruziec	5,00	6,5
2	Brzuze	Ruziec	17,40	7,9
3	Głęboczek	Ruziec	13,00	13,8
4	Jeziórko	Ruziec	1,28	3,6
5	Kleszczyn	Ruziec	72,20	10,8
6	Kocioł	Ruziec	1,24	12,2
7	Kopiec	Ruziec	15,30	8,8
8	Łączonek	Rypienica	4,00	4,1

9	Okonin	Ruziec	8,50	15,0
10	Ostrowickie	Ruziec	46,30	12,7
11	Parowa	Ruziec	6,00	5,0
12	Trąbińskie	Rypienica	44,60	16,0
13	Ugoszcz	Ruziec	24,40	4,2
14	Żalskie (Wielgie)	Ruziec	156,40	17,0

Tab. 8. Jeziora graniczące z gminą Brzuze

Lp	Jezioro	Zlewnia	Powierzchnia [ha]	Głębokość maksymalna [m]
1	Czarownica	Rypienica	22,50	14,7
2	Długie	Rypienica	108,60	18,0

Mokradła i małe zbiorniki wodne

Mokradła charakteryzują się dużą bioróżnorodnością i są ważną częścią bogactwa przyrodniczo-krajobrazowego gminy Brzuze. Występują w nich organizmy przystosowane do życia w specyficznych warunkach siedliskowych. Woda oddziałuje również na tereny przylegające do mokradeł, gdzie w warunkach dużej wilgotności, gromadzą się utwory organiczne. Dzięki temu wzrasta bioróżnorodność na terenach rolniczych, które zajmują ok. 81% powierzchni gminy.

Wśród środowisk podmokłych istotną rolę w młodogłacjalnym krajobrazie gminy Brzuze odgrywają małe zbiorniki wodne o powierzchni do 1 ha, czyli mniejszej od umownie przyjmowanej dla jezior. Należą do nich zbiorniki wodne powstałe w wyniku intensywnej eksploatacji torfu niskiego (potorfia). Wszystkie narażone są na spływy powierzchniowe i często ulegają eutrofizacji. W gminie Brzuze są elementem zanikającym od kilkuset lat, również obecnie. Tym bardziej należy podkreślić ich duże znaczenie w zachowaniu różnorodności biologicznej i krajobrazowej na obszarach rolniczych gminy. Są środowiskiem życia licznych gatunków zwierząt bezkręgowych i kręgowych, m.in. są miejscem rozrodu wielu gatunków ptaków.

Niepoddawane presji intensywnego rolnictwa, zachowane dotychczas mokradła i małe zbiorniki wodne, służą przetrwaniu różnorodności biologicznej lepiej niż podlegające ciągłym zmianom pola uprawne. Mają wpływ na zachowanie równowagi ekologicznej, dlatego wymagają działań ochronnych.

Mokradła śródpolne i w dolinach rzek mogą być traktowane jak przeszkoda w uprawach polowych. Im większe powierzchnie godpodarstw i bardziej wydajny sprzęt, tym większe może być zainteresowanie tworzeniem dużych pól. Ze względu na liczebność niewielkich śródpolnych mokradeł i ich znaczenie przyrodnicze, środowiskowe i krajobrazowe, niezbędne jest przeciwdziałanie zasypywaniu, odwadnianiu i składowaniu zanieczyszczeń w małych zbiornikach wodnych i mokradłach. W 2020 r. zrehabilitowany został mały zbiornik wodny na działce gminnej w Kleszczynie.

Źródła

Są interesującymi i nieznacznie przekształconymi obiektami hydrograficznymi w krajobrazie przyrodniczym gminy Brzuze. W przeszłości wykorzystywane były częściej, chociaż obecnie również ich wody używane są do celów spożywczych, gospodarczych (np. Bobrowiec, Żałe) i leczniczych (Studzianka). Obecnie woda ze źródeł w Studziance, uznawana tradycyjnie jako lecznicza, czerpana jest przez pielgrzymów.

2.2.3. Lasy

Na żyznych glebach wysoczyzny morenowej, zajętych przez uprawy rolnicze, zachowały się tylko niewielkie powierzchnie leśne. Obecnie lasy zajmują ok. 6,3% powierzchni gminy Brzuze. Dla porównania lesistość ziemi dobrzyńskiej kształtuje się na poziomie 23%, a gmin sąsiednich: Chrostkowo – 11,8%, Radomin – 9,4%, Rogowo – 33,8%, Rypin – 8,8%, Wąpielsk – 21,2%, Zbójno – 2,8%. Charakterystyczną cechą jest rozdrobnienie i rozproszenie lasów. Wylesienia są łatwo zauważalne w krajobrazie i wywołują skutki środowiskowe, jak zmniejszenie retencyjności, zwiększenie siły wiatru, erozji wietrznej i wodnej, a także niekorzystne zmiany mikroklimatu.

Mimo niewielkiej powierzchni lasów, charakterystyczne dla gminy Brzuze są leśne osobliwości przyrodnicze i krajobrazowe. Występują fragmenty o charakterze naturalnym. Szczególnie wyróżniają się niżowe żyzne buczyny na granicy zasięgu występowania buka pospolitego. Największe powierzchnie występują w Trąbinie Rumunkach, gdzie są dobrze wyeksponowane w krajobrazie. Buczyny trąbińskie należą do najpiękniejszych lasów w regionie. Urozmaicają krajobraz gminy w ciągu całego roku. Rytmika sezonowa powoduje, że szczególnie wyróżniają się wiosną. Kwitnie w tym czasie wiele gatunków runa. Rośliny te wegetują, dopóki liście buków nie zacięnią dna lasu. Jesienią, kiedy liście się przebarwiają, wyróżniają buczynę wśród przygotowanych do zimy pól. W trąbińskiej buczynie znajduje się kilkanaście okazów buków ustanowionych przez samorząd gminy Brzuze pomnikami przyrody.

W 2019 r. wycięty został las świerkowy w Parowie, o naturalnym charakterze, posiadający predyspozycje do ochrony. Rozpoczęto również wycinkę trąbińskiej buczyny. W 2020 r. wycinka była kontynuowana.

2.2.4. Świat zwierząt

Stan fauny gminy Brzuze został tylko fragmentarycznie rozpoznany i udokumentowany. Z uwagi na duży udział rolniczej przestrzeni produkcyjnej w powierzchni gminy, eksponowane są głównie zwierzęta krajobrazu rolniczego.

Wśród najważniejszych bezkręgowych z punktu widzenia przyrodniczego, jak i gospodarczego są pszczoły. Występują dziko i w pasiekach, w krajobrazach przyrodniczych i przyrodniczo-kulturowych. Do najważniejszych czynników zagrażających pszczołom należy chemizacja rolnictwa i niszczenie siedlisk roślin entomofilnych. Gmina Brzuze przystąpiła do programu *Z Kujawskim Pomagamy Pszczołom* i otrzymała tytuł *Gminy Przyjaznej Pszczołom*. Ilość stref sprzyjających pszczołom jest trudna do zliczenia i zidentyfikowania, ale niektóre z nich zostały oznaczone w latach 2018-2020 w ramach akcji promocyjnej gminy *Miejsce przyjazne pszczołom*.

W gminie występują zwierzęta kręgowce. Należą do nich gatunki o dużym znaczeniu dla bioróżnorodności i gospodarki, a także objęte różnymi formami ochrony prawnej. W środowisku wodnym i podmokłym występują ważne dla gospodarki ryby. Powszechne są również płazy. Najwięcej uwagi zwracają występujące licznie ptaki, które zajmują szczególne miejsce w krajobrazie. Z reguły mają zdolność szybkiego przemieszczania, niektóre przybywają nawet z odległych kontynentów, sezonowo wzbogacając krajobraz. Choć tylko część gatunków osiąga sukces lęgowy, warto zwrócić na nie uwagę, gdyż świadczą nie tylko o przydatności siedlisk, ale podnoszą walory estetyczne i prestiż gminy. Często są rozpoznawane i odgrywają ważną rolę w edukacji ekologicznej społeczeństwa. Wiele gatunków pełni pożyteczne funkcje w krajobrazie rolniczym.

Na obszarach rolniczych, do których zalicza się gmina Brzuze, zwracają uwagę ptaki krajobrazu rolniczego, charakterystyczne dla zagród, pól uprawnych, zadrzewień i siedlisk marginalnych. Prowadzony państwowy monitoring ptaków, wykorzystywany do oceny stanu środowiska rolniczego i różnorodności biologicznej na terenach wiejskich, wskazuje na zagrożenie występowania niektórych gatunków. Z uwagi na to, że ptaki zajmują szczytowe pozycje w lokalnych łańcuchach pokarmowych, ich występowanie świadczy o stanie różnorodności gatunkowej na niższych poziomach troficznych.

Do oceny obecności w środowisku służy wskaźnik pospolitych ptaków krajobrazu rolniczego (*Farmland Bird Index*), który obejmuje w Polsce 22 gatunki (bocian biały, pustułka, czajka, rycyk, dudek, turkawka, dzierlatka, skowronek, dymówka, pliszka żółta, świergotek łąkowy, pokląskwa, kłaskawka, cierniówka, gąsiorek, szpak, mazurek, makolągwa, kulczyk, trznadel, ortolan i potrzeczka). Informacje o liczebności pospolitych ptaków gromadzona jest przez Głównego Inspektora Ochrony Środowiska w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska. Wśród nich są również gatunki (tzw. *sztandarowe*), którym przypisuje się strategiczne znaczenie dla zachowania światowej populacji ptaków typowych dla krajobrazu rolniczego (m.in. bocian biały, skowronek, pokląskwa).

Z uwagi na występowanie w gminie znacznych powierzchni lustra wód jezior, małych zbiorników wodnych, roślinności szuwarowej i mokradeł istotne znaczenie mają ptaki wodne i mokradłowe, w tym: łabędź niemy, perkoz dwuczuby, perkoz, krzyżówka, głowienka, czernica, płaskonos, cyranka, cyraneczka, łyska, kokoszka wodna, śmieszka, rybitwa rzeczna, zausznik, gęgawa, gęś zbożowa, bernikla białolica, batalion, łączak, kszyc, brodziec zmienny i brodziec śniady. Notowane są również ptaki rzadkie, wśród nich zalatujący do gminy Brzuze łabędź krzykliwy.

Na obszarze gminy Brzuze występują również ssaki. Należą do nich niektóre gatunki nietoperzy. Dość liczną grupę stanowią gryzonie. Do większych i bardziej znanych należy wiewiórka. Do rzędu zajęczaków należy charakterystyczny dla łąk i pól zajęc szarak. Ssaki drapieżne są reprezentowane przez borsuki, tchórze, wydry i kunę domową. Wśród ssaków kopytnych są sarna, daniel,łoś oraz dzik, który wyrządza ostatnio najwięcej szkód w rolnictwie.

Wiele gatunków zwierząt objętych jest ścisłą ochroną gatunkową. Oprócz wymienionych wyżej są to m.in.: łabędź niemy, gągoł, krakwa, kukułka, kropiatka, żuraw, czajka, rycyk, kwokacz, czapla biała, błotniak łąkowy, błotniak stawowy, krogulec, puszczyk, gąsiorek, sówka, wróbel, mazurek, zięba, gil, szczygieł, potrzos, wąsatka, skowronek, makolągwa, trzcinia, oknówka, brzegówka, kowalik, szpak, kwiczoł, pokląskwa. Część z nich podlega ochronie czynnej (np. rybitwa rzeczna, bocian biały, błotniak stawowy, błotniak łąkowy, dudek, wróbel, rzekotka drzewna). Do gatunków objętych ochroną częściową należą: wiewiórka, czapla siwa, kormoran, padalec zwyczajny, jaszczurka zwinka i żaba wodna.

Rozpoczęte zostały prace przygotowawcze mające na celu ustanowienie formy obszarowej ochrony przyrody na osadnikach w Mościskach w celu ochrony ptaków siewkowych, szczególnie występującej licznie mewy śmieszki. W 2020 r. organizacja, która stała się właścicielem terenu, przeprowadziła prace mające w założeniu poprawić warunki bytowania śmieszki. Ścięte zostały m.in. suche szuwały pałki na torfowych wyspach. Podobnie przed sezonem 2021. Czy te działania mogły być bezpośrednią przyczyną znacznego zmniejszenia populacji tego charakterystycznego dla Mościsk gatunku? Na to pytanie nie ma jeszcze odpowiedzi.

Zbiorniki wodne będące własnością Gminy Brzuze w Dobrem i Trąbinie zostały zrehabilitowane i są miejscem rozrodu nielicznych gatunków ptaków wodnych, np.: krzyżówki, kokoszki wodnej, łyski. Na działce przy remizie w Trąbinie staraniem sołectwa, jednostki OSP i Gminy Brzuze, przygotowana została platforma pod bocianie gniazdo, które wiosną 2020 i 2021 r. zostało zasiedlone.

Pięknie położony, otoczony drzewami mały zbiornik wodny na działce gminnej w Kleszczynie będzie rekultywowany w ramach jednego z projektów w 2020 r.

2.2.5. Ślady osadnictwa historycznego

Tab. 9. Zabytki gminy w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

L.p.	Obiekt funkcja pierwotna	Zakres ochrony	Wpis do rejestru		Datowanie	Miejsce położenia zabytku
			Data	Numer decyzji		
1	Park dworski	Rejestr Zabytków	31.05.2000	A/24	1 połowa XIX w.	Gulbiny
2	Zespół cukrowni	Rejestr Zabytków	20.01.1992	A/1326		Ostrowite
	Park krajobrazowy przy cukrowni	Rejestr	20.01.1992	A/1326	1909 r.	Ostrowite

	(w zespole cukrowni)	Zabytków				
	Budynek zarządu -pałac (w zespole cukrowni)	Rejestr Zabytków	20.01.1992	A/1326	1909 r.	Ostrowite
	Budynek gospodarczy-przy pałacu (w zespole cukrowni)	Rejestr Zabytków	20.01.1992	A/1326	1925 r.	Ostrowite
3	Kaplica drewniana pw. Matki Boskiej Studziannej	Rejestr Zabytków	31.08.1927	A/459	1704 lub 1720 r.	Studzianka
4	Zespół pałacowo-parkowy	Rejestr Zabytków	17.09.1985	A/1502		Ugoszcz
	Pałac (w zespole pałacowo-parkowym)	Rejestr Zabytków	17.09.1985	A/1502	2 połowa XIX w. (1875,1904 r.)	Ugoszcz
	Park pałacowy (w zespole pałacowo-parkowym)	Rejestr Zabytków	17.09.1985	A/1502	2 połowa XIX w. (1914 r.)	Ugoszcz
	Oficina (w zespole pałacowo-parkowym)	Rejestr Zabytków	17.09.1985	A/1502	koniec XIX w.	Ugoszcz
	Ogrodzenie z bramą (w zespole pałacowo-parkowym)	Rejestr Zabytków	17.09.1985	A/1502	2 połowa XIX w.	Ugoszcz
	Spichlerz (w zespole pałacowo-parkowym)	Rejestr Zabytków	17.09.1985	A/1502	koniec XIX w.	Ugoszcz
	Obora (w zespole pałacowo-parkowym)	Rejestr Zabytków	17.09.1985	A/1502	koniec XIX w.	Ugoszcz
5	Zespół kościoła parafialnego rzym.-kat. pw. św. Anny	Rejestr Zabytków	03.12.2003	A/113		Żałe
	Kościół rzym.-kat. pw. św. Anny (w zespole kościoła parafialnego)	Rejestr Zabytków	03.12.2003	A/116	1930 r.-1937 r.	Żałe
	Brama i ogrodzenie (w zespole kościoła parafialnego)	Rejestr Zabytków	03.12.2003	A/116	1937 r.	Żałe
	Drzewostan (w zespole kościoła parafialnego)	Rejestr Zabytków	03.12.2003	A/116	1937 r.	Żałe
	Cmentarz przykościelny (w zespole kościoła parafialnego)	Rejestr Zabytków	03.12.2003	A/116	1937 r.	Żałe
6	Grodzisko	Rejestr Zabytków	24.11.1969	C/103	późnośredniowieczne – nowożytność XIV/XV w.	Kleszczyn
7	Grodzisko	Rejestr Zabytków	29.09.1965 20.10.1948	108/39/C B - 1	wczesnośredniowieczne XII/XIII w.	Mościska
8	Grodzisko	Rejestr Zabytków	24.11.1969	C/104	wczesnośredniowieczne XII/XIII w. – późnośredniowieczne/ nowożytność XV/XVI w.	Somsioły
9	Grodzisko	Rejestr Zabytków	15.09.1965	C/19	wczesnośredniowieczne XI w.	Żałe
10	Park dworski	WEZ			2 połowa XIX w.	Brzuze
11	Dom (1922 r.)	WEZ			1922 r.	Gulbiny
12	Dom (1924 r.)	WEZ			1924 r.	Gulbiny
13	Dom nr 24	WEZ			1924 r.	Gulbiny
14	Dom nr 28	WEZ			1915 r.	Gulbiny
15	Dom nr 29	WEZ			1914 r.	Gulbiny
16	Dom nr 30	WEZ			1914 r.	Gulbiny
17	Dom nr 35	WEZ			1 ćwiartka XX w.	Gulbiny
18	Dom nr 37	WEZ			1926 r.	Gulbiny
19	Dom nr 41	WEZ			1925 r.	Gulbiny
20	Dom nr 43	WEZ			1923 r.	Gulbiny
21	Krzyż przydrożny	WEZ			1919 r.	Gulbiny
22	Cmentarz ewangelicki	WEZ			koniec XIX w.	Kleszczyn
23	Krzyż przydrożny	WEZ			1936 r.	Marianowo
24	Cmentarz ewangelicki	WEZ			XVIII w.	Mościska
25	Zespół kościoła rzym.-kat. pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa	WEZ			1923-1930 r.	Ostrowite

	Kaplica rzym.-kat. pw. NSPJ (zespół kościoła rzym.-kat.)	WEZ			1930 r.	Ostrowite
	Starodrzew (zespół kościoła rzym.-kat. p.w. NSPJ)	WEZ			od ok. 1923 r.	Ostrowite
26	Zespół dworsko-parkowy	WEZ			1900 r.	Ostrowite
	Dwór (w zespole dworsko-parkowym)	WEZ			1900 r.	Ostrowite
	Park dworski (w zespole dworsko-parkowym)	WEZ			1923-1930 r.	Ostrowite
27	Zespół cukrowni Ostrowite	WEZ			ok. 1900 r.	Ostrowite
	Dom mieszkalny pracowników „Pańska murowanka” (w zespole cukrowni)	WEZ			1905 r.	Ostrowite
	Dom mieszkalny pracowników „Murowanka” (w zespole cukrowni)	WEZ			1905 r.	Ostrowite
	Dom mieszkalny nr 179 (w zespole cukrowni)	WEZ			1910 r.	Ostrowite
	Dom mieszkalny nr 180 (w zespole cukrowni)	WEZ			1910 r.	Ostrowite
	Dawna stajnia, obecnie dom nr 129 (w zespole cukrowni)	WEZ			1922 r.	Ostrowite
	Warsztaty (parowozownia) (w zespole cukrowni)	WEZ			1905, przebudowa 1922 r.	Ostrowite
	Warsztaty, obecnie magazyn (w zespole cukrowni)	WEZ			1909 r.	Ostrowite 190
	Ambulatorium (w zespole cukrowni)	WEZ			1922 r.	Ostrowite
28	Dom nr 48	WEZ			1936 r.	Ostrowite
29	Kapliczka przydrożna z figurą NMP	WEZ			1945 r.	Ostrowite
30	Krzyż przydrożny	WEZ			1907 r.	Ostrowite
31	Park dworski	WEZ			2 połowa XIX w.	Radzynek
32	Dwór	WEZ			2 połowa XIX w.	Somsiory
33	Kapliczka Kalwaria	WEZ			1907 r.	Studzianka
34	Starodrzew	WEZ				Studzianka
35	Zespół kościoła parafialnego	WEZ			1878 r.-1881 r.	Trąbin
	Kościół rzym.-kat. pw. św. Antoniego (w zespole kościoła parafialnego)	WEZ			1878 r.-1881 r.	Trąbin
	Dzwonnica (w zespole kościoła parafialnego)	WEZ			1891 r.	Trąbin
	Plebania (w zespole kościoła parafialnego)	WEZ			1910 r.	Trąbin
	Ogrodzenie (w zespole kościoła parafialnego)	WEZ			koniec XIX w.	Trąbin
	Cmentarz przykościelny (w zespole kościoła paraf.)	WEZ			koniec XIX w.	Trąbin
	Figura NMP (w zespole kościoła parafialnego)	WEZ			1950 r.	Trąbin
	Starodrzew (w zespole kościoła parafialnego)	WEZ				Trąbin
36	Cmentarz parafialny rzym.-kat.	WEZ			XIX w.	Trąbin
37	Brama i ogrodzenie cmentarza parafialnego	WEZ			2 połowa XIX w.	Trąbin
38	Cmentarz ewangelicki	WEZ			XIX w.	Trąbin Rumunki
39	Krzyż przydrożny	WEZ			1902 r.	Trąbin Rumunki
40	Cmentarz parafialny	WEZ			koniec XIX w.	Żałe
41	Brama i ogrodzenie cmentarza parafialnego	WEZ			koniec XIX w.	Żałe
42	Dom nr 24	WEZ			1920 r.	Żałe

43	Dom nr 27	WEZ			1940 r.	Żałe
44	Dom nr 39	WEZ			1850 r.	Żałe
45	Dom nr 41	WEZ			1850 r.	Żałe
46	Figura Matki Boskiej	WEZ			1904 r.	Żałe

Tab. 10. Zabytkowe krzyże i kapliczki w gminie Brzuze

L.p.	Miejscowość	Opis i lokalizacja	Datowanie
1	Brzuze	Kamienny cokół z metalowym krzyżem i wizerunkiem Chrystusa Ukrzyżowanego znajduje się przy skrzyżowaniu dróg Brzuze-Żałe i Brzuze-Piskorzyn	1901 r.
2	Brzuze	Murowana, dwukondygnacyjna kapliczka z figurą Matki Bożej stoi po prawej stronie drogi Brzuze-Ugoszcz	1904 r. Odnowiona w 2007 r.
3	Dobre	Figura Matki Bożej Skępskiej w przeszklonej szafce osadzonej na murowanej kolumnie usytuowana jest przy skrzyżowaniu DW 534 Rypin-Golub-Dobrzyń z drogą Brzuze-Trąbin	1905 r. Odbudowana po wojnie
4	Dobre	Krzyż na owalnym obelisku, na którym jest wyryta i pomalowana na białą data 1890 lub 1899. Stoi przy dawnej drodze Dobre-Trąbin	1890 r. lub 1899 r.
5	Dobre	Murowana, trzykondygnacyjna kapliczka z figurą Chrystusa Zmartwychwstałego w środkowej części i krzyżem w najwyższej, znajduje się po lewej stronie drogi z Dobrego do Piórkowa	1946 r.
6	Giżynek	Murowana z czerwonej cegły, czterokondygnacyjna figurka, której najwyższa część przykryta jest daszkiem i zwieńczona metalowym krzyżem. W części górnej nisza ostrołukowa, zdobiona portalem, w której znajduje się figura Matki Bożej, a w środkowej tabliczka z napisem „O Maryjo nie opuszczaj nas 1945”. Kapliczka znajduje się przy skrzyżowaniu DW 556 Ostrowite-Zbójno i drogi z Giżyńka do Okonina	Kapliczka istniała już przed II wojną światową. Jej murowana część uległa zniszczeniu w czasie wojny, a figurę Matki Boskiej ukryto. Odbudowana w 1959 r., wyremontowana w roku 2018
7	Gulbiny	Figurka kamienna znajduje się na niewielkim wzniesieniu, prowadzą do niej schodki. Jest to wysoki, nieregularny słup z gzymsami zwieńczony ok. czterdziestocentymetrowym, betonowym krzyżem - wcześniej krzyż był kamienny. W części środkowej nisza, a pod nią wyryta data 1919 r. Kapliczka wpisana do WEZ, stoi po prawej stronie drogi Gulbiny-Marianowo	1919 r. Zniszczona w czasie II wojny światowej przez okupantów. Poszczególne elementy figury były przez mieszkańców ukrywane. Wyremontowana w roku 2016
8	Kleszczyn Krystianowo	Wysoki na ok. pięćdziesiąt centymetrów obelisk na trójstopniowym postumencie, zwieńczony krzyżem z grubego, metalowego pręta usytuowany jest po lewej stronie drogi gminnej Żałe-Piskorzyn	1897 r. Figurka prawdopodobnie przebudowana
9	Kleszczyn	Trójkondygnacyjna kapliczka, murowana w formie słupa z wnęką na figurę Matki Bożej Różańcowej, namalowaną datą 1945 i zwieńczona metalowym krzyżem stoi po lewej stronie drogi powiatowej Brzuze-Żałe (na skrzyżowaniu z drogą polną)	1945 r.
10	Marianowo	Dwukondygnacyjna figurka zwieńczona betonowym krzyżem z wizerunkiem Chrystusa, w dolnej części wyrytym napisem „Jezu Chryste ukrzyżowany zmiłuj się nad nami 1936.” znajduje się po lewej stronie drogi z Gulbin do Ruskowa. Wpisana do WEZ	16.10.1936 r. W 2005 roku, w czasie remontu kapliczki odnaleziono list, w którym była zawarta informacja, że 1 listopada 1921 roku mieszkańcy ustawili w tym miejscu drewniany krzyż za ocalenie podczas działań pierwszej wojny światowej, piętnaście lat później krzyż został przewrócony przez wiatr i wówczas postanowiono ufundować nowy, betonowy
11	Ostrowite	Figurka zbudowana z czerwonej cegły, z krucyfiksem w zwieńczeniu i figurą Matki Boskiej w biało-niebieskiej szacie w środkowej części znajduje się w centrum wsi, po prawej stronie DW 534 Rypin-Golub-Dobrzyń. Wpisana do WEZ	1945 r. Wzniesiona na pamiątkę zakończenia II wojny św.
12	Ostrowite	Na wysokim, betonowym słupie, zwieńczonym około półmetrowym,	1907 r. W czasie II wojny św.

		metalowym krzyżem widnieje napis „Boże zmiłuj się nad nami. 1907 r”. Wpisany do WEZ przydrożny krzyż usytuowany jest po lewej stronie drogi Ostrowite-Trąbin	figura została zniszczona, a jej poszczególne elementy zostały ukryte przez mieszkańców
13	Piskorczyń	Kapliczka murowana z czerwonej cegły, z figurą Matki Bożej Bolesnej w oszklonej gablocie oraz napisem po obu stronach cokołu „Mario Mario Matko Boża przyczyn się za nami” znajduje się w centrum wsi, przy świetlicy wiejskiej i drodze Brzuze-Radzynek	1945 r.
14	Piskorczyń	Trzykondygnacyjna, murowana z czerwonej cegły kapliczka, w której w górnej części za szkłem wzorowana na Piecie Oborskiej figura Matki Boskiej, a w dolnej części z napisem „Do Ciebie Matko wołam módl się za nami rok 1949” i posadowionym na górze metalowym krzyżem znajduje się przy drodze Piskorczyń - Radzynek (po prawej stronie)	1949 r. W 2019 r. uporządkowano istniejące zakrzewienia wokół kapliczki.
15	Przyrowa	Wysoka na ok. dwa metry podstawa murowana zwieńczona metalowym krzyżem (ok. 40 centymetrów) z Chrystusem Ukrzyżowanym i odkrytą niszą w dolnej części, w której prawdopodobnie stała figura świętka stoi w otoczeniu trzech świerków przy drodze Przyrowa-Żałe	ok. 1863 r.
16	Trąbin Rumunki	Figurka wykonana z czerwonej cegły, trzykondygnacyjna, na postumencie i z napisem w środkowej części: „O Matko Boża Królowo Polski, módl się za nami”, a w górnej części figurą Matki Bożej i napisem poniżej: „Fundator Zofia i Ignacy Kowalscy 1945 r.” usytuowana jest przy drodze polnej w kierunku buczyny	1945 r.
17	Trąbin Rumunki	Wysoki, dwustopniowy postument z napisem: „Na pamiątkę Wielkiego jubileuszu-Marcinkowscy 1902 r.” i z osadzonym na górze krzyżem stoi przy drodze Trąbin-Dobre	1902 r. Podczas działań II wojny św. figurka została zniszczona przez okupantów, a ocalał tylko krzyż
18	Ugoszcz Julianowo	Wysoki na ok. trzy metry cokół betonowy z wrytym z tyłu napisem „Boże błogosław nam, 1904r.”, zakończony metalowym krzyżem (ok. 70 cm) znajduje się po prawej stronie drogi z Ugoszcza do Okonina	1904 r.
19	Żałe	Murowana figurka o masywnym trójkondygnacyjnym postumencie zwieńczona krzyżem z wizerunkiem Chrystusa Ukrzyżowanego. W środkowej części pozostawiona nisza, w której prawdopodobnie stał świętek (ślady cementowej podstawy), w dolnej części wryty napis: „Któryś za nas cierpiał rany, Jezu Chryste zmiłuj się nad nami. 1936” usytuowana jest po prawej stronie drogi z Żałego do Borzymina (Jutrzenka).	1936 r. W czasie okupacji figurka była prawdopodobnie ukryta pod żalskim mostem
20	Żałe	Około dwumetrowy postument, na którym stoi figura Matki Bożej Niepokalanej i znajdującym się na słupie wrytym napisem: „Z Twoich darów Tobie Panie. Proboszcz ze swymi parafianami w 1904 roku”, w dolnej części napis: „Niepokalana módl się za nami”. Usytuowana naprzeciw kościoła p.w. św. Anny. Figurka wpisana do WEZ	1904 r. W czasie wojny figura była ukryta (wg różnych źródeł) na żalskich łąkach lub zakopana w miejscu, w którym obecnie się znajduje

2.2.6. Obszary rolnicze

Zagrody

Zagrody pełnią podobne funkcje jak dawne założenia dworskie. Ich podstawową rolą jest tworzenie warunków dla zamieszkującej je rodziny, miejsca do prowadzenia chowu zwierząt, przechowywania sprzętu rolniczego i składowania płodów rolnych. W gminie Brzuze spotkać można wiele wzorowo zagospodarowanych zagród z bogatym drzewostanem, dobrze utrzymanymi terenami zielonymi i małymi zbiornikami wodnymi. Wysokie drzewa wyraźnie wyznaczają zasięg wielu nich. Część zagród obecnie w mniejszym stopniu służy produkcji rolniczej, są jednak znakomitym miejscem zamieszkania gospodarzy, a także środowiskiem życia wielu gatunków roślin i zwierząt. Na terenie niektórych zachował się historyczny charakter zabudowy z bogactwem drzew i krzewów, usytuowane są też pomniki przyrody. Kilka z nich ustanowionych zostało na wniosek właścicieli, co świadczy o wielkiej trosce o rodzimą przyrodę.

Wśród zadrzewień wokół budynków gospodarskich istotne są stare drzewa owocowe, pełniące, obok funkcji rekreacyjnych, żywieniowych i krajobrazowych, rolę ważnego banku genów. Dżdżyciele sady są również siedliskiem wielu gatunków zwierząt. Przykładem dbałości o zasoby genowe drzew owocowych jest sad będący własnością Gminy Brzuze położony przy Szkole Podstawowej w Radzyńku.

Pszczoła miodna, owad z rzędu błonkoskrzydłych, z rodziny pszczołowatych. Odgrywa ważną rolę w środowisku, w gospodarce i medycynie. Przez zapylanie przyczynia się do zachowania bioróżnorodności i zapewnienia plonowania roślin uprawnych. W zależności od struktury zasiewów potrzeba od 200 do 500 rodzin pszczelek na terenie gminy do zapylania roślin uprawnych i dziko żyjących. Samorząd gminy we współpracy ze stowarzyszeniami podejmował w 2020 r. działania mające na celu podniesienie świadomości ekologicznej i ochronę pszczół.

Bocian biały jest znanym i dość powszechnie występującym ptakiem, jednak jego liczebność jest mniejsza niż wielu innych gatunków ptaków. Tylko niektóre zagrody wyróżnione są w krajobrazie bocianim gniazdem. Ptak ten związany jest z siedliskami ludzkimi, znana jest

jego rola przyrodnicza, ale jest również elementem kultury, życia społecznego, symbolem wsi i niektórych regionów europejskich (np. Alzacji we Francji). Również w krajobrazie gminy Brzuze trwa od wieków. Monitoring prowadzony w gminie Brzuze od 1999 r. pozwala stwierdzić, że populacja bociana jest w ostatnich latach stabilna, chociaż na początku XXI w. nastąpiły ostateczne zmiany w lokalizacji gniazd bocianich. Z krajobrazu zniknęły ostatnie gniazda na dachach budynków gospodarskich (np. w Piskorczyńcu, Trąbinie i Żale). Związane jest to głównie z zawaleniem się dachów ze strzechami. W 2017 r. tylko jedno gniazdo zachowało się na topoli w Radzinku (w 2018 i 2019 r. nie było zasiedlone), pozostałe na słupach energetycznych lub specjalnie przygotowanych platformach. Podczas gdy bociany opuszczają niektóre gniazda, pojawiają się w kolejnych miejscach, np. w 2020 r. w Trąbinie przy Stawkach i w Studziance na przygotowanych w poprzednich latach słupach..

Użytki rolne

Są częścią gospodarstw rolnych i nieodłącznym składnikiem krajobrazu gminy Brzuze. Z uwagi na zajmowaną powierzchnię są najbardziej powszechnym i widocznym elementem kulturowym. Pola uprawne są skutkiem działalności ludzi, jednak środowisko przyrodnicze, zarówno abiotyczne, jak i biotyczne odgrywa niezmiennie decydującą rolę. Użytki rolne są warsztatem pracy pod *gołym niebem*, w którym efekty pracy uzależnione są m.in. od klimatu, od mikroorganizmów glebowych, szkodników i chorób. Spośród form użytkowania przestrzeni zajmują największą powierzchnię. Różnicowane warunki glebowe i wodne oraz uwarunkowania historyczne decydują o przydatności do wykorzystania rolniczego i specjalizacji w poszczególnych wsiach. Coraz częściej zauważalne są na polach uprawnych deficyty wody, szczególnie w sezonie wegetacyjnym. W 2019 r. przy przeciętnej sumie opadów największy, dotkliwy dla upraw niedobór, zanotowany został w kwietniu oraz w czwartym kwartale.

Nieużytki podmokłe

Mokradła i małe zbiorniki wodne występują pospolicie w całej gminie na użytkowanych rolniczo terenach. Cechuje je duża różnorodność, urozmaicają krajobraz, pełnią rolę w krążeniu wody i biogenów, stanowią lokalne bariery biogeochemiczne zapobiegające przenikaniu składników pokarmowych do wód powierzchniowych i gruntowych. Zapobiegają eutrofizacji i degradacji wód. Oserwowane jest dalsze niszczenie cennych mokradeł wraz z zadrzewieniami. Wiele z istniejących jeszcze mokradeł śródpolnych jest obecnie mocno przesuszonych.

Nieużytki suche

Są ważnym dziedzictwem przyrodniczo-kulturowym związanym z miejscowościami gminy Brzuze, od którego zależy lokalna bioróżnorodność. Najczęściej wyłączone są od dłuższego czasu z produkcji rolniczej, spotykany jest tylko sporadyczny wypas zwierząt, który przy okazji zabezpiecza przed zarastaniem krzewami, co jest warunkiem zachowania wyspecjalizowanych gatunków roślin. Zajmują ważne miejsce w rolniczym krajobrazie, urozmaicają i wzbogacają wielobarwnością, zgodnie z cyklem pór roku. W siedliskach tych żyją rośliny odporne na suszę i ekstremalne warunki zimowe, miododajne o właściwościach leczniczych, przyciągające owady, wśród których szczególną uwagę zwracają kolorowe motyle, pracowite pszczoły i trzmiele. Niektóre skarpy zasiedlają przystosowane do warunków gatunki zwierząt.

Miedze

Stałym i jednocześnie zagrożonym elementem krajobrazu rolniczego gminy Brzuze są miedze, czyli wyłączone z uprawy, wąskie pasy gruntu, oddzielające użytki rolne należące do poszczególnych gospodarstw. Układ pól i miedz ukształtował się wraz z rozwojem rolnictwa. Wynika z uwarunkowań fizjograficznych oraz wielowiekowych procesów powstawania użytków rolnych. Miedze między polami ułożonymi prostopadłe do spadku zboczy stanowią barierę zatrzymującą cząsteczki gleby i przeciwdziałają denudacji i erozji wodnej. Często w wyniku prowadzenia działalności rolniczej, głównie orki w terenie o dużych deniwelacjach, powstają skarpy. Są jednocześnie miedzami o dużym skłonie, łączącymi pola uprawne położone na różnych poziomach. Miedza nie tylko wskazuje granicę pola, ale jest również siedliskiem wielu organizmów. Występują na nich gatunki roślin siedlisk suchych, odporne na ekstremalne warunki pogodowe, a także owady będące drapieżnikami szkodników roślin uprawnych oraz ptaki charakterystyczne dla krajobrazu otwartego. Likwidacji miedz sprzyja tworzenie dużych pól. Proces ten może prowadzić do zubożenia historycznie ukształtowanego krajobrazu gminy, zmniejszenia bioróżnorodności oraz nasilenia erozji gleb, powodującej niszczenie pokrywy glebowej i eutrofizacji wód. Z uwagi na powszechność występowania i różnorodność miedz, zagadnienia te wymagają szczególnej troski. Ich utrzymanie w naturalnym stanie decyduje o zachowaniu występujących na nich, przystosowanych do trudnych warunków gatunków.

Zadrzewienia śródpolne

Pośród pól uprawnych występują formy trwałej zieleni: aleje, szpalery, remizy śródpolne, zadrzewienia wokół jezior, cieków wodnych i mokradeł, parki i mniejsze formy przyzagrodowe, zieleń na miedzach, suchych skarpach i łubieżniach. Najczęściej spotykane są zadrzewienia śródpolne związane z mokradłami, ciekami, rowami melioracyjnymi. Dość powszechnie występują niewielkie zadrzewienia na stanowiskach suchych. Niektóre z nich powstały w wyniku zaniechania upraw rolniczych ze względu na duży skłon zboczy. Na polach wielkopowierzchniowych w Ugoszczu założono remizy śródpolne, które pełniły funkcje przyrodnicze i gospodarcze. Niektóre z nich do dziś nazywane są skótkami, pełnią ważne funkcje przyrodnicze i są ostoją wielu gatunków roślin i zwierząt.

Zadrzewienia śródpolne mają nieocenione przyrodnicze znaczenie, zwłaszcza w bezleśnym krajobrazie rolniczym, z kolei udział użytków rolnych w powierzchni gminy Brzuze wydaje się być wystarczający. Wobec tego, dla zachowania równowagi ekologicznej i bogactwa przyrodniczego, potrzebna jest dbałość o zadrzewienia i przeciwdziałanie ich likwidacji na użytkach przyrodniczych.

Infrastruktura techniczna – skarpy i nasypy drogowe

Drogi, jako jeden z najstarszych i najważniejszych elementów środowiska antropogenicznego, mogą pełnić ważne funkcje przyrodnicze. Przebieg wielu dróg w krajobrazie gminy Brzuze wyznaczają zadrzewienia przydrożne, pełniące funkcje środowiskowe. Stare aleje są niezwykle malowniczym i cennym przyrodniczo elementem krajobrazu. Aleje przydrożne powinny być starannie pielęgnowane, a przede wszystkim uzupełniane o nowe nasadzenia.

Drogi w gminie Brzuze obsadzone są gatunkami liściastymi. Są to głównie jesiony, kasztanowce, klony, lipy, brzozy i jarzębiny. Topole są uznawane za mniej praktyczne przy drogach, chociaż w krajobrazie pełnią ważne funkcje. Jako drzewa osiągające duże rozmiary, kruche i niebezpieczne przy ruchliwych drogach w ostatnich latach zostały w gminie prawie wyeliminowane i zastąpione innymi gatunkami. Topole przy mniej uczęszczanych traktach wraz z zakrzaczeniami są siedliskiem wielu gatunków zwierząt. Przykład nasadzeń topolowych o znaczącej wartości przyrodniczej i krajobrazowej znajduje się przy gruntowej drodze Ugoszcz-Julianowo, stan sanitarny alei jest jednak w ostatnich latach z nieustalonych przyczyn zły.

Przykładami dobrze utrzymanych alei przy drogach gminnych są: Ugoszcz-Dąbrówka, Ugoszcz-Piskorzyn, Giżynek-Piórkowo. Na uwagę zasługują również zachowane zadrzewienia przy drogach powiatowych i wojewódzkich. Nowe nasadzenia przy drogach, poddawane presji rolniczej, nie zawsze się utrzymują.

2.2.7. Wybrane zagrożenia na obszarach rolniczych

Erozja wodna

Wzmógł się spływ powierzchniowy w wyniku likwidacji zadarnienia, miedzy i zadrzewień śródpolnych powoduje uruchomienie procesów denudacyjnych w przypadku nawałnic i szybkich roztopów wiosennych. Prowadzi to do degradacji gleb polegającej na zmniejszeniu zawartości materii organicznej w glebach oraz eutrofizacji wód.

Wzmógł się eutrofizacja wód

Jest podstawowym zagrożeniem dla jakości wód powierzchniowych, która wynika z zanieczyszczenia wód związkami azotu i fosforu, pochodzącymi z obszarów rolniczych. Przyczynia się do tego nawożenie mineralne i niewłaściwa gospodarka odchodami zwierzęcymi, które mogą powodować zanieczyszczenie wód azotem, chlorkami, potasem i sodem. Zapobieganie eutrofizacji wód możliwe jest poprzez właściwie zagospodarowane ekotony, czyli strefy wzdłuż cieków i wokół zbiorników wodnych porośnięte stałą roślinnością.

Masowe ginięcie pszczół

Szacuje się, że zmniejsza się liczebność populacji pszczół dziko żyjących i trzmieli w skali kraju. Sprzyja temu intensywne rolnictwo, chemizacja, przemysł, urbanizacja i przekształcenia siedlisk. Na terenach rolniczych podkreśla się nieprawidłowości w stosowaniu pestycydów. Groźne jest wypalanie traw, w suchych źdźbłach których zimują owady, a w norkach gryzoni zakładają gniazda trzmielie. Coraz większy udział obcych gatunków roślin inwazyjnych (np. niecierpka gruczołowatego w Trąbinie) jest również niekorzystny z uwagi na wypieranie rodzimych gatunków roślin, które są środowiskiem życia pożytecznych owadów.

Rozprzestrzenianie gatunków obcych

Do inwazyjnych gatunków obcych, których ekspansję można zaobserwować w gminie Brzuze, należą: kolczurka klapowana, niecierpek gruczołowaty i rdestowiec japoński. Zajmują najczęściej zarośla z drzewami i krzewami, ale mogą wychodzić również na pola uprawne. W środowisku zajmują miejsce gatunków rodzimych, które są środowiskiem życia pszczół dziko żyjących. Ustawa o ochronie przyrody (2004) zakazuje wprowadzania do środowiska roślin inwazyjnych wymienionych w rozporządzeniu ministra środowiska z 2011 r.

Nadmierna eksploatacja zasobów przyrody

Gospodarka zasobami przyrodniczymi może prowadzić do ich nadmiernej eksploatacji i w efekcie do zubożenia krajobrazu. W jej wyniku w ciągu ostatnich kilkuset lat drastycznie zmniejszyła się powierzchnia lasów. Niepokój budzi również niewłaściwa gospodarka rybacka na jeziorach. W ostatnim roku nie ustaje również presja na małe mokradła i zadrzewienia śródpolne. Niektóre z nich, trwające w krajobrazie od kilku wieków, są całkowicie likwidowane przez właścicieli gruntów.

2.2.8. Obiekty użyteczności publicznej

Urząd Gminy Brzuze

Usytuowanie Urzędu Gminy Brzuze wyróżnia się otoczeniem przyrodniczym, m.in. parkiem dworskim. Mimo niewielkiej powierzchni parku występują w nim różne gatunki krzewów i drzew, w tym pomnikowe okazy. Zadrzewienie uzupełniane jest o nowe nasadzenia. Kwitnące drzewa i krzewy przyciągają pszczoły i trzmielie oraz inne gatunki pożytecznych owadów. W kompleksie z jeziorem i pobliskimi mokradłami park wzbogaca cenne zasoby przyrodnicze gminy. Jezioro jest uznanym miejscem rekreacji letniej. Oprócz pomostu, najczęściej wykorzystywane są boiska do piłki siatkowej plażowej oraz urządzone miejsca rekreacji dla dzieci i dorosłych. Dzięki różnorodności (park, jezioro, ogrody) wsi, Brzuze znakomicie się prezentuje w krajobrazie o różnych porach roku. Są tu dogodne warunki do obserwacji przyrody. Miejsce to jest wykorzystywane do edukacji przyrodniczej.

Szkoły

Lokalizacja szkół w gminie Brzuze z wykorzystaniem istniejącego otoczenia przyrodniczego z wysokimi drzewami sprawia, że wyróżniają się w krajobrazie. Najstarsze i najbardziej okazałe lipy drobnolistne rosną przy Szkole Podstawowej w Radzynku. Są pozostałością parku dworskiego i alei przydrożnych. Unikalny w skali regionu jest tu również sad przyszkolny założony w 1940 r. W urodzajnych latach stare odmiany jabłek są wykorzystywane przez szkolną stołówkę w żywieniu uczniów. Również szkoły w Ostrowitem, Trąbinie i Ugoszczu otoczone są różnymi gatunkami drzew i krzewów. W ostatnich latach podejmowane były prace pielęgnacyjne i nasadzenia w celu rozwoju zielonych obszarów wokół wszystkich szkół.

Świetlice

Obiekty kultury we wszystkich miejscowościach sprzyjają spotkaniom, działalności kulturalnej i rekreacyjnej. Stwarzają warunki do spędzania wolnego czasu i integracji mieszkańców. Mogą być też miejscem edukacji ekologicznej. Otoczenie przyrodnicze nie tylko wspomaga wszystkie cele działalności, ale wyróżnia wieś spośród innych. Większość sołectw ma dostęp do jezior. W 2020 r. jeszcze nie wszystkie miejscowości miały własne tereny o odpowiedniej powierzchni do założenia parku lub skweru wiejskiego. Do najbardziej rozwiniętych należą tereny w Brzuzem, Dobrem, Giżynku, Gulbinach, Kleszczynie, Mościskach, Okoninie, Ostrowitem, Radzynku, Somsiorach, Trąbinie, Ugoszczu i Żałem. W otoczeniu historycznych parków znajduje się świetlica w Brzuzem i dom kultury w Ostrowitem. W Dobrem i Trąbinie na działkach w pobliżu świetlic znajdują się zadrzewienia i małe zbiorniki wodne, którymi opiekują się sołectwa wraz z samorządem gminy. Zbiorniki te są miejscem rozrodu nielicznych gatunków ptaków wodnych, np., łyska, krzyżówka, kokoszka wodna. W pobliżu stawu w Trąbinie, sołectwo i miejscowa OSP przygotowały platformę na bocianie gniazdo, odwiedzane przez bociany w 2019 r., a zasiedlone przez nie w 2020 i 2021 r. W Dobrem w pobliżu świetlicy znajduje się kasztanowiec, ustanowiony przez samorząd gminy pomnikiem przyrody, a w Trąbinie pięknie utrzymane wierzby głowiaste. W Kleszczynie został przygotowany projekt rekultywacji stawu przy nowo wybudowanej świetlicy. Prace zaplanowane na 2020 r. zostały zrealizowane.

Parki

Oprócz parku położonego w otoczeniu Urzędu Gminy Brzuze znaczące walory przyrodnicze i krajobrazowe mają parki wpisane do rejestru zabytków województwa kujawsko-pomorskiego w Gulbinach, Ostrowitem i Ugoszczu. Park dworski w Ugoszczu użytkowany przez Dom Pomocy Społecznej *Kombatant* i park dawnej cukrowni, obecnie własność prywatna, wyróżniają się ponad pięćdziesięcioma gatunkami drzew i krzewów, w tym pomnikowymi okazami oraz malowniczym położeniem nad jeziorem. Park dworski w Gulbinach położony jest nad Jeziorem Długie. Część parku o powierzchni 1,82 ha jest własnością gminy Brzuze. Obszar parku charakteryzuje się dużą różnorodnością przyrodniczą. Występuje w nim 27 gatunków drzew i krzewów liściastych.

W niektórych miejscowościach zachowały się resztki dawnych założeń dworskich z zadrzewieniami. Są wśród nich okazy drzew o pomnikowych wymiarach w Ostrowitem wokół dworu, w Radzynku przy szkole i w Giżynku obok dworu, gdzie pozostał samotny okazały jesion wyniosły.

Obiekty sakralne

W krajobrazie sakralnym gminy Brzuze występują miejsca o wyjątkowej wartości przyrodniczej. Obiekty kultu religijnego powstawały w pięknych miejscach, otoczone były zawsze wielką troską wiernych, stąd są najczęściej dobrze utrzymane. Należą do nich samotne, niewielkie figurki i krzyże, które znajdziemy w każdej wsi, a także kościoły parafialne i kaplice, które tworzą większe zespoły przyrodniczo-kulturowe z zabudowaniami parafialnymi, cmentarzami i ogrodami. Czynniki przyrodnicze współdecydowały często o wyborze terenu na cele religijne. Ważne miejsce w krajobrazie sakralnym gminy Brzuze zajmują kościoły parafialne i kaplice, które dostrzec można nawet z odległych stron. Szczególnie cenna jest kameralna, pełna uroku, drewniana kaplica w Studziance, zbudowana na początku XVIII w. Wszystkim obiektom towarzyszą wysokie drzewa. Podkreślenia wymaga wyeksponowanie cmentarzy w krajobrazie gminy Brzuze. Symbolikę architektury wzmacniają wysokie drzewa, współdecydując o tożsamości wsi i parafii, w których urządzone cmentarze trwają od wieków. Cmentarze w gminie Brzuze są ciągle przykładami dobrze zachowanej zieleni i bogactwa przyrody. Nekropolie rzymskokatolickie znajdują się w Ostrowitem, Trąbinie i Żałem, a ewangelickie w Kleszczynie, Mościskach i Trąbinie Rumunkach.

W każdej miejscowości gminy Brzuze, w centrum wsi lub przy drogach wśród pól uprawnych, znajdziemy przynajmniej jeden krzyż lub kapliczkę (łącznie 44). Najczęściej stanowią wspólne dobro części lub całej miejscowości i zgodnie z tradycją otoczone są przez mieszkańców szczególną troską. W ekspozycji ich walorów niezwykłą rolę odgrywa przestrzeń przyrodnicza. Zieleni, a szczególnie wysokie zadrzewienia przy figurkach wytwarzają niepowtarzalny klimat, są miejscem życia wielu organizmów. Drzewom i krzewom towarzyszą pracujące pszczoły, szum liści, śpiew ptaków i zapach kwiatów. Figurki i krzyże wraz z otoczeniem przyrodniczym decydują o tożsamości wsi.

Niektóre obiekty mają zabytkowy charakter, niepowtarzalne formy i materiały. W połączeniu z zadrzewieniem sprawia to, że miejsce staje się unikalne i wyróżnia wieś. Dzięki opiece mieszkańców wsi przetrwały wojny, okupację i okresy totalitaryzmu. Obecnie często są poddawane remontom. Zdarza się, że na skutek zabiegów pielęgnacyjnych, stare figurki tracą unikalną formę i zabytkowy charakter, co należy uznać za jedno z największych zagrożeń. Są również przykłady uzgodnionych przez sołectwa działań konserwatorskich przy zabytkowych figurkach, które przynoszą pozytywne efekty, np. w Giżynku. Również zieleni przy tej małej architekturze sakralnej jest pielęgnowana i wyróżnia kapliczki w krajobrazie gminy i nawet prostym metalowym formom nadaje niepowtarzalnego charakteru. Ostatnie przykłady pielęgnacji zieleni można obserwować w Okoninie i Piskorczyźnie.

3. Finanse gminy

3.1. Wykonanie budżetu – dane ogólne

Polityka finansowa Gminy Brzuze realizowana jest w oparciu o uchwalaną corocznie przez Radę Gminy uchwałę budżetową, która określa źródła dochodów oraz kierunki wydatkowania środków.

Budżet Gminy Brzuze na rok 2020 został przyjęty uchwałą Rady Gminy Brzuze Nr XI/89/2019 z dnia 30 grudnia 2019 roku. Po stronie dochodów przyjęto kwotę 24.046.783,00 zł (w tym dochody majątkowe 1.046.929,00 zł), a po stronie wydatków ustalono kwotę 29.299.783,00 zł (w tym wydatki majątkowe 7.554.106,00 zł). Zaplanowano deficyt budżetu w wysokości 5.253.000,00 zł, przychody 5.753.000,00 zł oraz rozchody 500.000,00 zł.

W ciągu 2020 r. budżet ulegał zmianom, których dokonano 7 uchwałami Rady Gminy i 13 zarządzeniami Wójta Gminy. Wprowadzone zarządzeniem Nr 63/2020 Wójta Gminy z dnia 29.12.2020 r. zmiany ukształtowały budżet na dzień 31.12.2020 r. w następujących wysokościach: planowane dochody 28.398.766,70 zł (w tym dochody majątkowe 2.115.372,89 zł), planowane wydatki 31.102.544,41 zł (w tym wydatki majątkowe 6.443.222,47 zł), planowany deficyt w wysokości 2.703.777,71 zł, przychody 3.666.797,71 zł oraz rozchody 963.020,00 zł.

W 2020 roku dochody budżetu gminy wykonano w kwocie 27.942.110,72 zł, tj. 98,39% planu rocznego (w tym dochody majątkowe 1.569.692,63 zł). Wydatki zostały zrealizowane w kwocie 28.840.269,61 zł, tj. 92,73% planu rocznego (w tym wydatki majątkowe 5.901.719,90 zł). Zaplanowany pierwotnie deficyt budżetu w wysokości 5.253.000,00 zł został zmniejszony w ciągu roku do kwoty 2.703.777,71 zł a jego źródłem pokrycia miały być wolne środki, o których mowa w art. 217 ust.2 pkt 6 ustawy o finansach publicznych – 51.421,03 zł oraz przychody z niewykorzystanych środków związanych ze szczególnymi zasadami wykonywania budżetu określonymi w odrębnych ustawach w wysokości 37.772,95 zł i planowany kredyt – 2.614.583,73 zł. Na koniec roku deficyt budżetu wyniósł 898.158,89 zł.

Zaplanowane w wysokości 3.666.797,71 zł przychody (wolne środki 551.421,03 zł, przychody z niewykorzystanych środków związanych ze szczególnymi zasadami wykonywania budżetu określonymi w odrębnych ustawach w wysokości 37.772,95 zł i planowane kredyty i pożyczki 3.077.603,73 zł) zostały wykonane w wysokości 1.936.587,98 zł i są to niewykorzystane środki pieniężne, o których mowa w art. 217 ust.2 pkt 8 ustawy o finansach publicznych 37.772,95 zł, wolne środki, o których mowa w art. 217 ust.2 pkt 6 ustawy o finansach publicznych, wprowadzone do budżetu uchwałą NR XII/95/2020 Rady Gminy Brzuze z dnia 30.03.2020 r. 551.421,03 zł oraz zaciągnięte przez gminę w BGK trzy pożyczki w łącznej wysokości 1.347.394,00 zł na wyprzedzające finansowanie kosztów kwalifikowanych zadań inwestycyjnych, realizowanych przy udziale środków unijnych. Wolne środki przeznaczone były na częściowe sfinansowanie planowanego deficytu budżetu 51.421,03 zł (bez wykorzystania w okresie sprawozdawczym) oraz na spłatę wcześniej zaciągniętych zobowiązań z tytułu zaciągniętych pożyczek i kredytów 500.000,00 zł (wykorzystanie 100%).

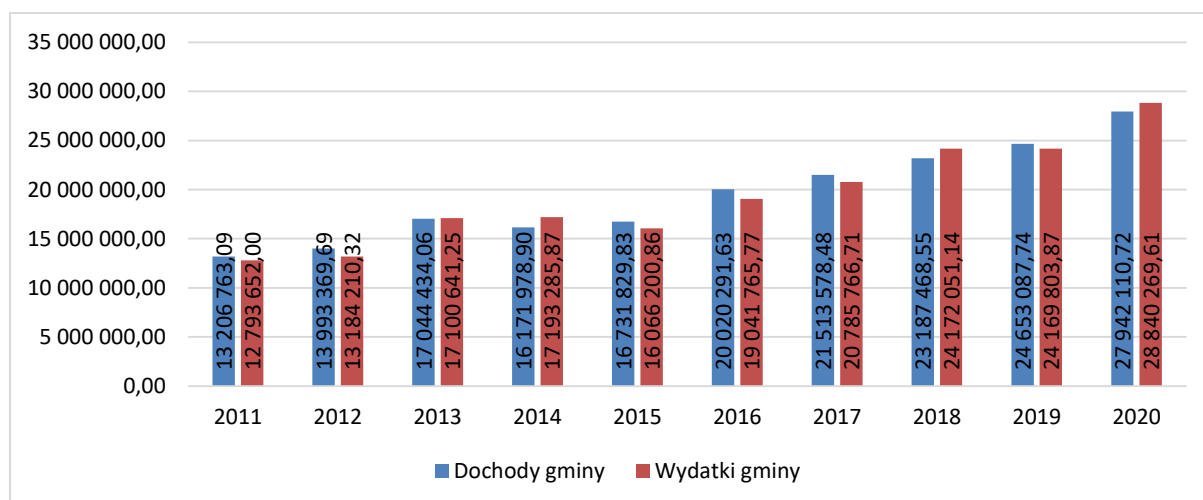
Zaplanowane w 2020 r. rozchody w wysokości 963.020 zł z tytułu spłaty kredytów i pożyczek, w tym pożyczki z BGK w wysokości 463.020 zł zaciągniętej na wyprzedzające finansowanie kosztów kwalifikowanych zadania inwestycyjnego, realizowanego przy udziale środków unijnych, która podlega spłacie w momencie otrzymania przez gminę zwrotu poniesionych nakładów. Rozchody w okresie sprawozdawczym wykonano w kwocie 500.000 zł, tj. 51,92% planu rocznego a ich źródłem pokrycia były wolne środki. Spłata pożyczki z BGK nastąpiła w I kwartale 2021 roku, tj. w momencie otrzymania przez gminę zwrotu poniesionych nakładów.

Szczegółowe dane na temat realizacji budżetu, prezentowane w postaci sprawozdań opisowych, zamieszczane są corocznie w Biuletynie Informacji Publicznej Urzędu Gminy Brzuze pod adresem www.bip.brzuze.pl w zakładce FINANSE GMINY/BUDŻET. Od 2019 r. w biuletynie publikowane są również sprawozdania finansowe.

3.2. Wykonanie budżetu – dochody i wydatki

Gmina pozyskuje do budżetu środki finansowe, dzięki którym możliwa jest realizacja zadań nałożonych przez ustawę o samorządzie gminnym w taki sposób, aby jak najbardziej efektywnie zaspokoić potrzeby lokalnej społeczności.

Zestawienie dochodów i wydatków gminy w latach 2011-2020 ilustruje poniższy wykres.

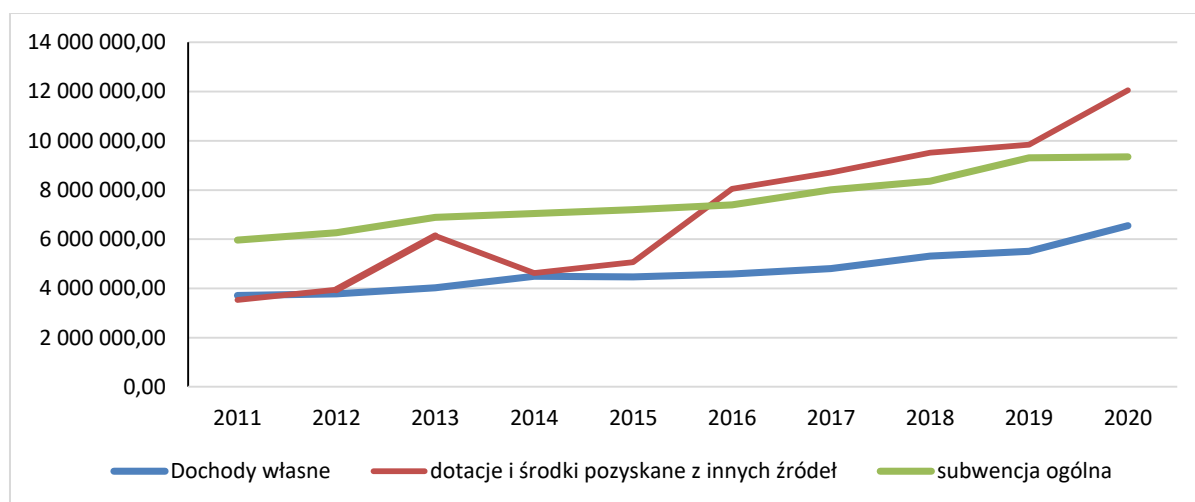
Rys. 14. Dochody i wydatki gminy w latach 2011–2020 [zł]

Wykonanie dochodów Gminy Brzuze na dzień 31.12.2020 r. przedstawiono w poniższej tabeli.

Tab. 11. Dochody gminy w 2020 r. [zł]

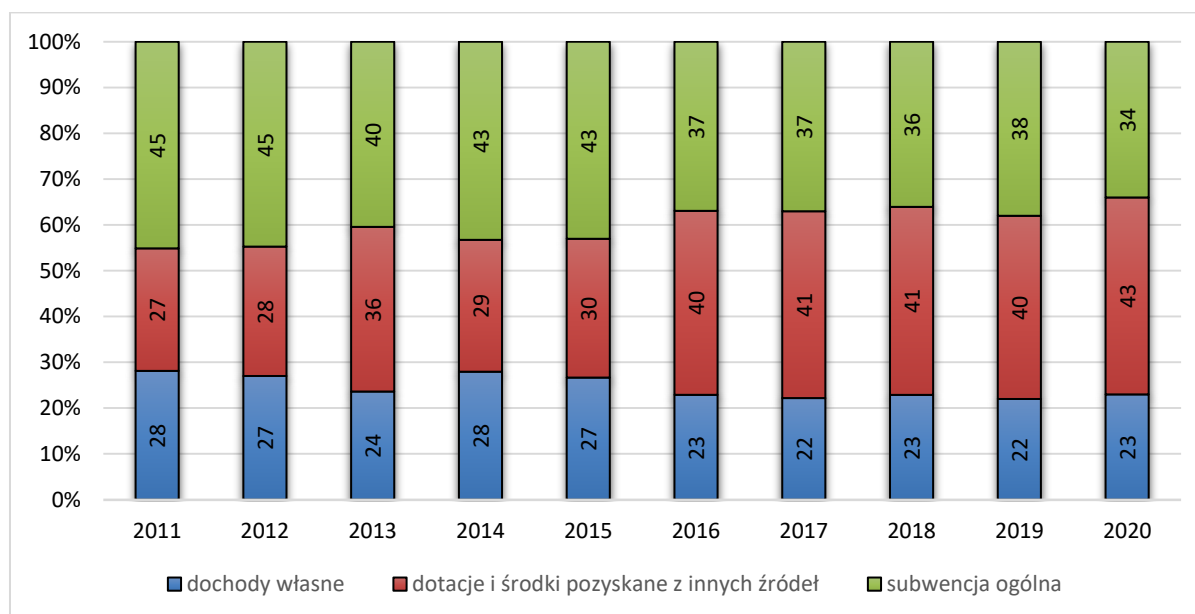
Dochody ogółem			27.942.110,72
z tego:	dochody bieżące		26.372.418,09
	w tym:	dochody własne	6.540.816,86
		dotacje i środki na cele bieżące pozyskane z innych źródeł	10.487.130,23
		subwencja ogólna	9.344.471,00
	dochody majątkowe		1.569.692,63
	w tym:	dochody własne (ze sprzedaży majątku)	4.586,53
		dotacje i środki na inwestycje pozyskane z innych źródeł	1.565.106,10

Poziom i zmiany dochodów budżetu Gminy Brzuze na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat, według źródeł ich powstawania, przedstawiono poniżej.

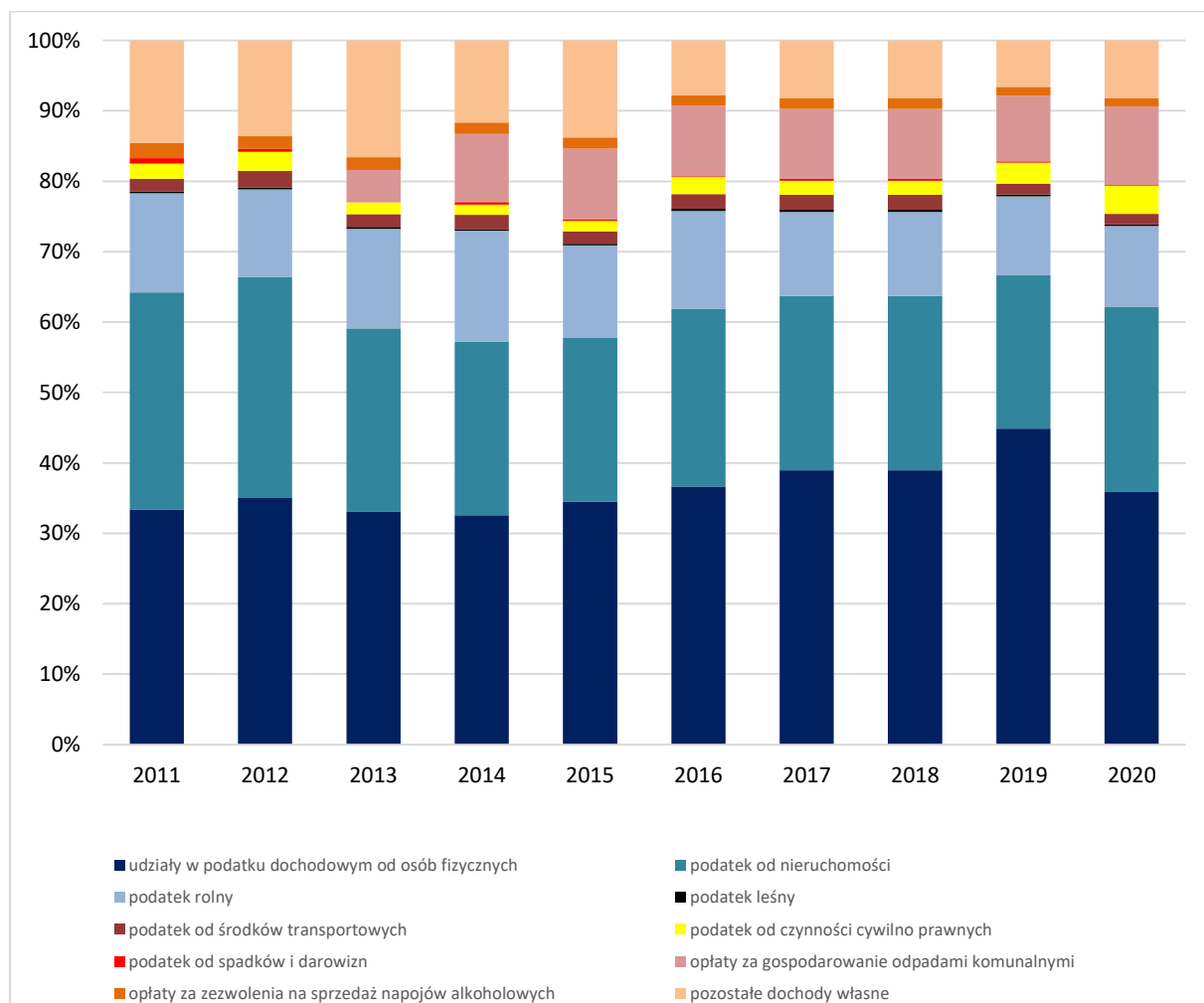
Rys. 15. Dochody Gminy Brzuze w latach 2011-2020 według źródeł powstawania [zł]

Strukturę dochodów, czyli udział poszczególnych składników w dochodach gminy ilustruje poniższy wykres.

Rys. 16. Struktura dochodów w latach 2011-2020 [%]

Pozycję finansową gminy określa poziom osiągniętych dochodów budżetowych. Dane prezentowane powyżej wskazują, że w ostatnich latach istotny udział w dochodach gminy stanowią dotacje i środki pozyskane na cele bieżące i inwestycyjne (43% w 2020 r.). Kolejne miejsce zajmuje subwencja ogólna (34% w 2020 r.) oraz dochody własne (23% w 2020 r.), obejmujące w szczególności podatki i opłaty lokalne. Widoczne na wykresie od 2016 r. wyraźne zmniejszenie procentowego udziału subwencji oraz dochodów własnych w dochodach ogółem wiąże się ze znacznym wzrostem dotacji, głównie na skutek wprowadzenia świadczeń „500+”, a tym samym zwiększeniem dochodów ogółem. W ujęciu nominalnym dotacje wzrosły z kwoty 3.533.347,95 zł w roku 2011 do 12.052.236,33 zł w 2020 r., subwencja ogólna z 5.957.896,00 zł do 9.344.471,00 zł, natomiast dochody własne z 3.715.519,14 zł do 6.545.403,39 zł. Strukturę dochodów własnych przedstawiono poniżej.

Rys. 17. Struktura dochodów własnych w latach 2011-2020 [%]

Istotne dla budżetu kwoty dochodów własnych uzyskuje się z udziałów we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych (2.348.603,00 zł w 2020 r.), podatku od nieruchomości (1.719.379,84 zł), podatku rolnego (753.554,91 zł). Zarówno podatki, jak i opłaty lokalne to jeden z instrumentów oddziaływania gminy na wielkość dochodów. W Gminie Brzuze utrzymywana jest zasada obniżania górnych stawek podatków w porównaniu do maksymalnie możliwych. Na skutek obniżenia górnych stawek podatku od nieruchomości i środków transportowych oraz obniżenia ceny skupu żyta, będącej podstawą obliczenia podatku rolnego, w 2020 roku uzyskano dochody niższe o 507.152,18 zł (podatek rolny 67.919,44 zł, podatek od nieruchomości 376.852,74 zł, podatek od środków transportowych 62.380,00 zł).

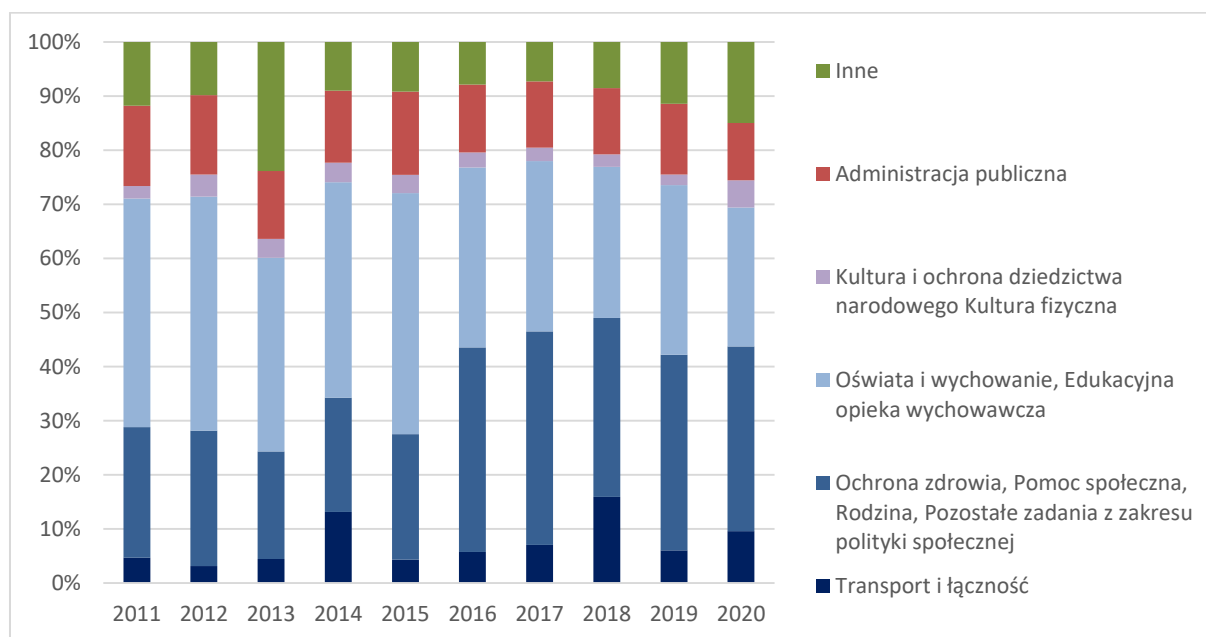
Analizując wpływy z podatku dochodowego od osób fizycznych (PIT) za 2020 rok (2.348.603,00 zł) można zauważyć, że nie została wykonana prognoza planu rocznego Ministerstwa Finansów zakładająca dochody na poziomie 2.417.492,00 zł. Na koniec 2020 roku wpływy z PIT były niższe o 68.889,00 zł od zakładanego planu oraz o 121.260,00 zł od wykonanych dochodów z tego tytułu w 2019 roku. Niższe wpływy z PIT to nie tylko skutek epidemii koronawirusa, która mocno uderzyła w rynek pracy, ale też efekt reformy podatkowej wprowadzonej w końcu 2019 r. (obniżenie stawki z 18 do 17%, podwyższenie kosztów uzyskania przychodów oraz tzw. zerowy PIT dla młodych).

Wykonanie wydatków Gminy Brzuze na dzień 31.12.2020 r. przedstawiono w poniższej tabeli.

Tab. 12. Wydatki gminy w 2020 r. [zł]

Wydatki ogółem			28.840.269,61
w tym:	wydatki bieżące		22.938.549,71
	w tym:	na przedsięwzięcia realizowane w ramach Funduszu Sołeckiego	255.101,28
		na realizację zadań zleconych z zakresu administracji rządowej i innych zadań zleconych ustawami	9.212.234,70
	wydatki majątkowe		5.901.719,90
	w tym:	na przedsięwzięcia realizowane w ramach Funduszu Sołeckiego	72.466,25

Strukturę wydatków, według głównych kierunków wydatkowania środków, ilustruje poniższy wykres.

Rys. 18. Struktura wydatków Gminy Brzuze w latach 2011-2020 według głównych kierunków wydatkowania środków [%]

Gmina ponosi wydatki na realizację zadań, zgodnie z ustawą o samorządzie gminnym. Najwięcej środków w budżecie wydatkowanych jest na sferę społeczną, tj. zadania z zakresu pomocy społecznej (9.850.652,88 zł w 2020 r.) i zadania oświatowe (7.397.888,29 zł w 2020 r.). Kolejną pozycją wydatków jest administracja publiczna – 3.039.718,43 zł. Gmina dokłada wszelkich starań, by utrzymać w należytym stanie drogi publiczne. Każdego roku w budżecie zabezpieczane są znaczne środki na budowę, przebudowę i bieżące utrzymanie dróg lokalnych. W 2020 r. wydatkowano na ten cel 2.765.001,16 zł. Na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego oraz kulturę fizyczną wydatkowano 1.461.654,83 zł. Wydatki sklasyfikowane w pozostałych działach wyniosły 4.325.354,02 zł.

Bardzo znaczącą wielkością jest poziom realizowanych w gminie inwestycji. W 2020 r. łączne nakłady na inwestycje wyniosły 5.901.719,90 zł, tj. 20,47% ogółu wydatków. Działalność inwestycyjna ukierunkowana jest na rozbudowę zarówno infrastruktury technicznej, jak też infrastruktury społecznej. Bardziej kosztowne inwestycje realizowane są przede wszystkim dzięki pozyskiwaniu środków z Unii Europejskiej, dotacji z Budżetu Państwa, środków Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg, Funduszu Przeciwdziałania COVID-19 oraz środków Budżetu Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

3.3. Poziom zadłużenia gminy

Zaciąganie kredytów czy pożyczek jest niezbędne do sfinansowania zamierzeń rozwojowych ujętych w załączniku inwestycyjnym do uchwały budżetowej. Wysokość zadłużenia jest planowana na bezpiecznym poziomie. Wynik operacyjny budżetu na koniec 2020 r. - traktowany jako różnica między dochodami bieżącymi i wydatkami bieżącymi – zamknął się nadwyżką operacyjną w wysokości 3.433.868,38 zł na plan 1.624.071,87 zł, a jego wysokość to jeden z podstawowych mierników kondycji finansowej gminy. Jest bardzo ważnym aspektem wieloletniego planowania finansowego. Im wyższa nadwyżka operacyjna budżetu, tym większe możliwości inwestycyjne, tym większa możliwość zwiększania wydatków bieżących i tym większe możliwości spłaty zaciągniętych zobowiązań (kredytów, pożyczek, itp.).

Wartość zobowiązań z tytułu zaciągniętych przez Gminę kredytów według stanu na dzień 31.12.2020 r. wynosi 1.947.394,00 zł, w tym:

- kredyt długoterminowy zaciągnięty w 2014 r. w Banku Pekao S.A. z przeznaczeniem na finansowanie planowanego deficytu budżetu oraz spłatę wcześniejszych zobowiązań - 600.000,00 zł,
- trzy pożyczki na wyprzedzające finansowanie kosztów kwalifikowanych zadań inwestycyjnych, realizowanych przy udziale środków unijnych, zaciągnięte w 2020 r. w Banku Gospodarstwa Krajowego – 1.347.394,00 zł.

Gmina Brzuze nie posiada żadnych zobowiązań z tytułu udzielonych poręczeń.

Wskaźnik planowanej łącznej kwoty spłaty zobowiązań, o której mowa w art.243 ust.1 ustawy o finansach publicznych w 2021 r. wynosi 2,10%, przy dopuszczalnym wskaźniku spłaty 17,38%. Informacja o spełnieniu przez gminę powyższego wskaźnika zawarta jest w Wieloletniej Prognozie Finansowej Gminy Brzuze na lata 2021-2027.

3.4. Stan środków na rachunkach bankowych

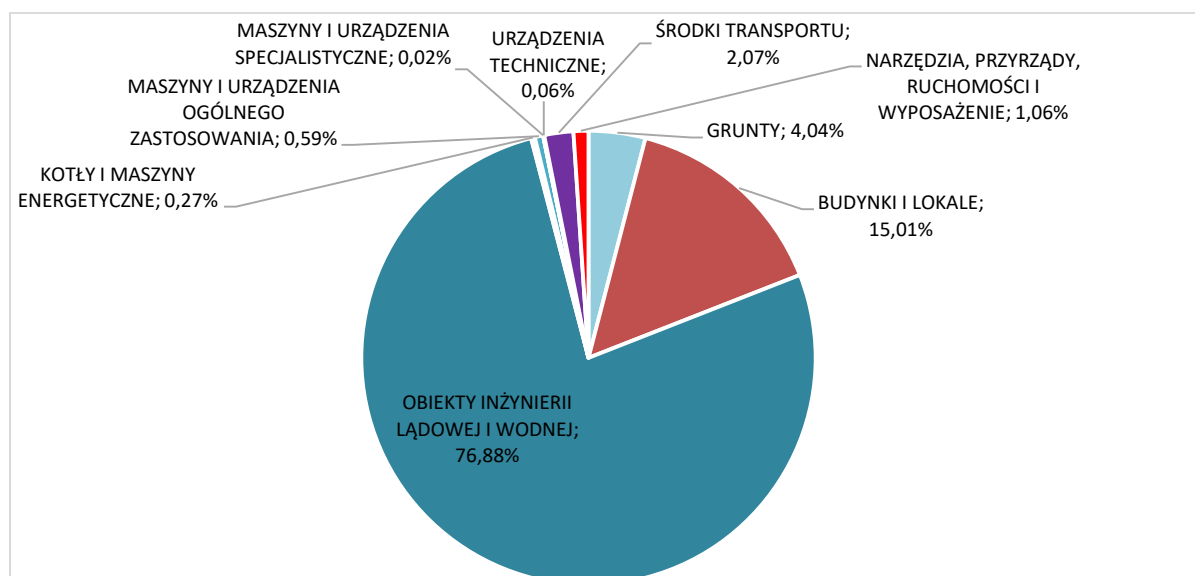
Stan środków na rachunkach bankowych na dzień 31 grudnia 2020 r. wynosił **2.785.002,87 zł**, w tym: środki niewykorzystanych dotacji w roku budżetowym 6.105,64 zł, subwencja oświatowa przekazana w grudniu 2020 r. na m-c styczeń 2021 r. w kwocie 358.283,00 zł oraz środki na wyodrębnionych rachunkach, które wpłynęły w 2020r. na realizację zadań w latach następnych, tj. w ramach Funduszu Dróg Samorządowych 27.498,00 zł, w ramach Funduszu Inwestycji Lokalnych 1.773.484,00 zł oraz z PFRON-u 201.237,00 zł.

3.5. Stan mienia komunalnego

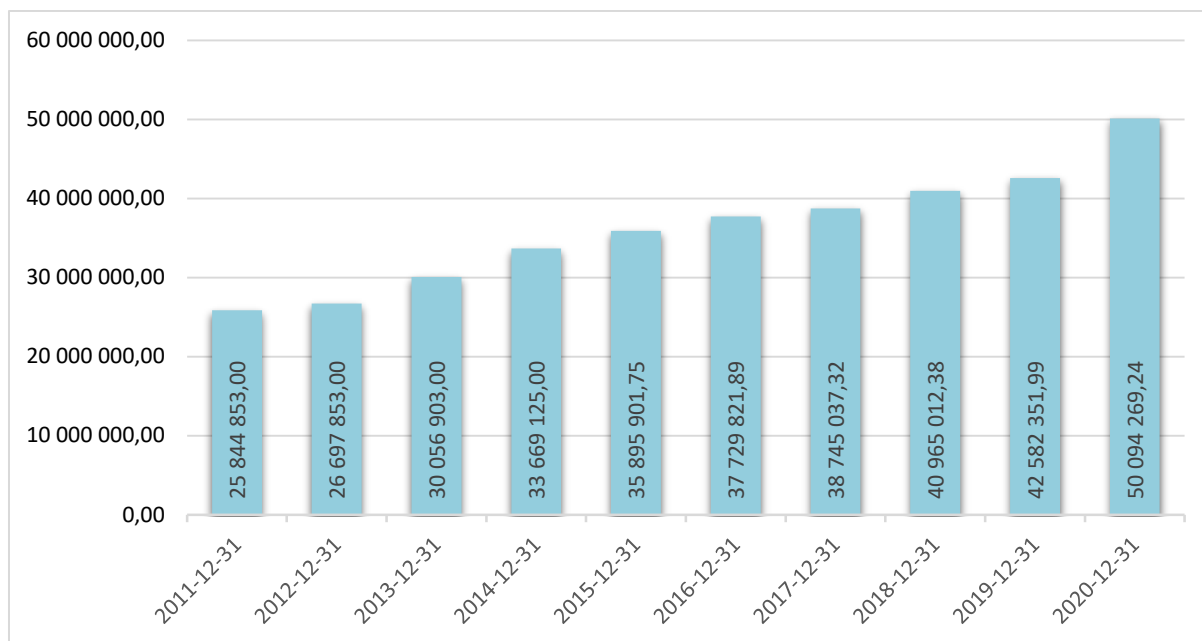
Wartość mienia komunalnego Gminy Brzuze na dzień 31 grudnia 2020 r. wzrosła w stosunku do roku 2019 o 17,64% i wyniosła 50.094.269,24 zł.

Tab. 13. Zestawienie zmian wartości środków trwałych wg grup rodzajowych [zł]

Lp.	Wyszczególnienie składników mienia komunalnego	Wartość brutto [zł]			
		Wartość na dzień 01.01.2020 r.	Przychody	Rozchody	Wartość na dzień 31.12.2020 r.
1	GRUNTY	1.783.133,66	239.536,00	-	2.022.669,66
2	BUDYNKI I LOKALE	7.512.050,08	14.884,22	9.200,00	7.517.734,30
3	OBIEKTY INŻYNIERII LĄDOWEJ I WODNEJ	31.392.525,44	7.124.302,05	5.837,50	38.510.989,99
4	KOTŁY I MASZYNY ENERGETYCZNE	127.915,92	10.000,00	2.584,00	135.331,92
5	MASZYNY I URZĄDZENIA OGÓLNEGO ZASTOSOWANIA	296.519,11	-	-	296.519,11
6	MASZYNY I URZĄDZENIA SPECJALISTYCZNE	12.063,40	-	-	12.063,40
7	URZĄDZENIA TECHNICZNE	30.628,23	-	-	30.628,23
8	ŚRODKI TRANSPORTU	1.036.645,59	-	-	1.036.645,59
9	NARZĘDZIA, PRZYRZĄDY, RUCHOMOŚCI I WYPOSAŻENIE	390.870,56	144.594,47	3.777,99	531.687,04
RAZEM		42.582.351,99	7.533.316,74	21.399,49	50.094.269,24

Rys. 19. Struktura środków trwałych wg grup rodzajowych na dzień 31.12.2020 r. [%]

Rys. 20. Mienie komunalne w latach 2011-2020 [zł]

Gmina Brzozów posiada również udziały w Regionalnym Zakładzie Utylizacji Odpadów Komunalnych „Rypin” Sp. z o.o. w miejscowości Puszcza Miejska w ilości 894 sztuki, o wartości 500 zł jeden udział, co wynosi łącznie 447.000 zł.

Nieruchomości gminy

W roku 2020 zasób gminy obejmował zestawione poniżej budynki i budowle oraz grunty. Samorząd gminy w ostatnich latach pozyskuje grunty i obiekty niezbędne w prowadzonej działalności.

Tab. 14. Zasób mieszkaniowy gminy

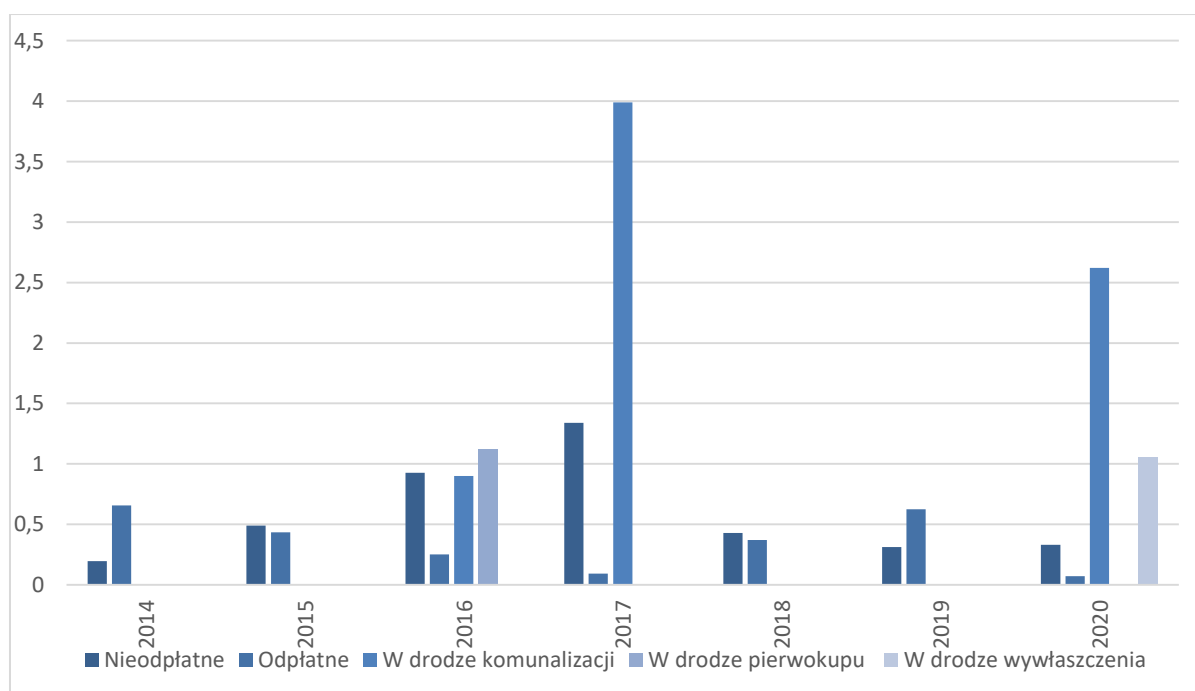
1.	Ugoszcz	Blok nr 41	1 lokal o pow. 51,95 m ²
2.	Ugoszcz	Budynek po byłej poczcie	3 lokale o łącznej pow. 113,31 m ²
3.	Ostrowite	Pałac	5 lokali o łącznej pow. 195,66 m ²
4.	Żałe	Dom Nauczyciela	1 lokal o pow. 40,94 m ²
5.	Ostrowite	Szkoła Podstawowa	1 lokal o pow. 59,00 m ²
6.	Radzynek	Szkoła Podstawowa	1 lokal o pow. 48,03 m ²
7.	Ostrowite	Blok 185/7	1 lokal o pow. 53,52 m ²
8.	Ostrowite	Blok 183/8	1 lokal o pow. 40,26 m ²
9.	Ostrowite	Blok 183/15	1 lokal o pow. 27,74 m ²

W zasobie gminy znajdowało się 15 mieszkań. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania wynosiła 41 m². Na dzień 1 stycznia 2020 r. zaległości w opłatach za mieszkania będące w zasobie gminy wynosiły łącznie 6 606,74 zł, a płatności dotyczyły 5 mieszkań. Na dzień 31 grudnia 2020 r. dane te przedstawiały się następująco: zaległość w opłatach za mieszkanie łącznie wyniosła 7 309,70 zł a płatności dotyczyły 9 mieszkań.

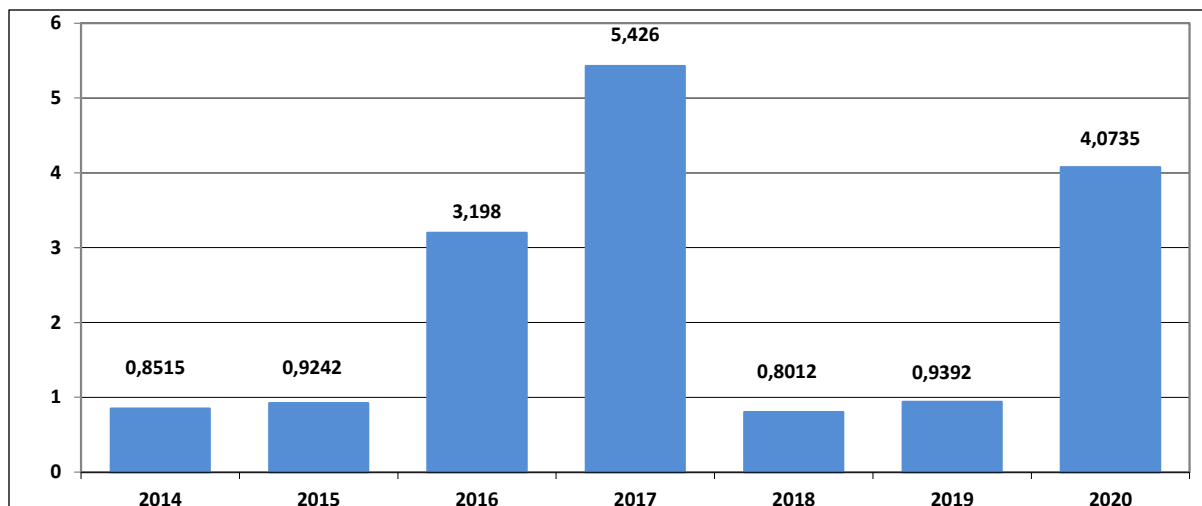
W latach 2014-2020 roku gmina nabyła 16,21 ha.

Tab. 15. Grunty nabyte przez Gminę Brzuze w latach 2014-2020 [ha]

Rok	Forma	Powierzchnia przejętego gruntu	Łączna powierzchnia przejętych gruntów
2014	Nieodpłatnie	0,1947	0,8515
	Odpłatnie	0,6568	
2015	Nieodpłatnie	0,4905	0,9242
	Odpłatnie	0,4337	
2016	W drodze komunalizacji	0,9000	3,1982
	Nieodpłatnie	0,9268	
	Odpłatnie	0,2514	
	Odpłatnie w drodze pierwokupu	1,12	
2017	W drodze komunalizacji	3,9909	5,4226
	Nieodpłatnie	1,3400	
	Odpłatnie	0,0917	
2018	Nieodpłatnie	0,4298	0,8012
	Odpłatnie	0,3714	
2019	Nieodpłatnie	0,3131	0,9392
	Odpłatnie	0,6261	
2020	W drodze komunalizacji	2,62	4,0735
	Nieodpłatnie	0,3312	
	Odpłatnie	0,0707	
	W drodze wywłaszczenia	1,0516	

Rys. 21. Powierzchnia gruntów pozyskanych przez gminę odpłatnie i nieodpłatnie w latach 2014-2020 [ha]

Rys. 22. Powierzchnia pozyskanych przez gminę gruntów w latach 2014-2020 [ha]

4. Realizacja zadań gminy

4.1. Fundusz sołecki

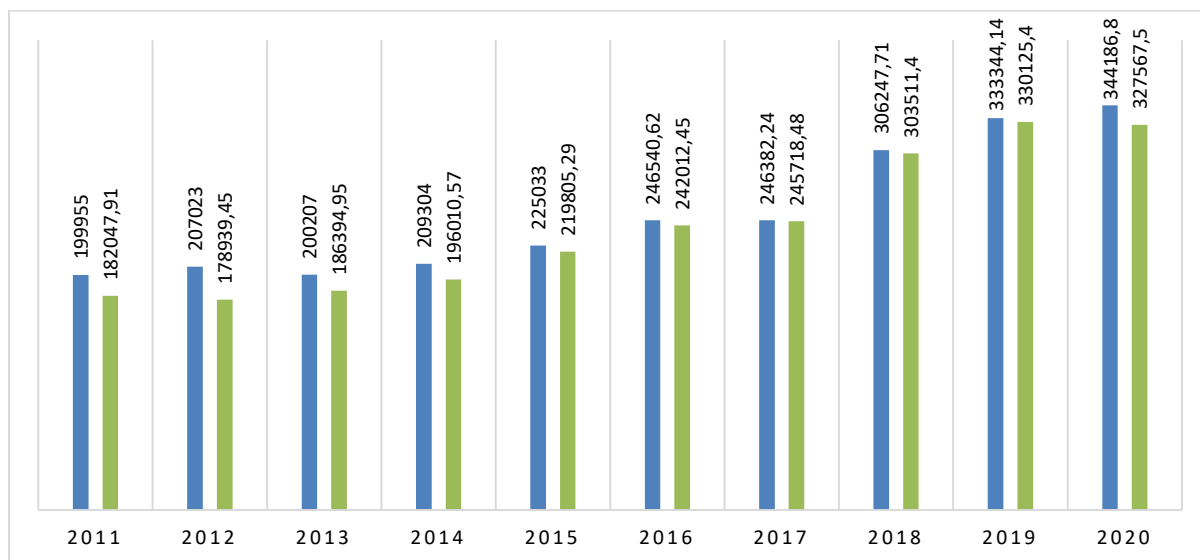
W budżecie gminy na 2020 r. po raz kolejny wydzielony został fundusz sołecki, w ramach którego realizowane są wyłącznie zadania własne gminy w poszczególnych miejscowościach. Wśród nich ważne są wydatki na przedsięwzięcia służące podniesieniu jakości życia mieszkańców. Zasób środków do wykorzystania przez sołectwo w ramach funduszu uzależniony jest m.in. od liczby mieszkańców. Dlatego ilość środków do wykorzystania w poszczególnych sołectwach jest zróżnicowana. Dzięki uchwaleniu funduszu sołeckiego mieszkańcy gminy zyskali większą możliwość planowania zadań i aktywnego udziału w ich realizacji.

Tab. 16. Wydatki funduszu sołeckiego w 2020 r. [zł]

Sołectwo	Zadanie	Plan wydatków	Zrealizowane wydatki
Brzuze	Remont dróg gminnych	24253,66	24230,44
	Budowa oświetlenia ulicznego		
	Zagospodarowanie działki gminnej nad jeziorem Brzuze		
	Próg zwalniający		
	Wykonanie tablicy ogłoszeniowej		
Dobre	Remont dróg gminnych	21232,30	20831,48
	Remont świetlicy wiejskiej		
Giżynek	Remont dróg gminnych	20528,70	20445,03
	Zagospodarowanie działki przy świetlicy wiejskiej		
	Zakup wyposażenia świetlicy wiejskiej		
	Zakup lustra drogowego i znaków drogowych		
Gulbiny	Remont dróg gminnych	19080,10	14856,92
	Zakup wyposażenia świetlicy wiejskiej		
	Remont świetlicy		
	Wykonanie tablicy informacyjnej		
	Zagospodarowanie działki gminnej		
Kleszczyn	Bieżące remonty dróg gminnych	18748,99	18748,28
Łązonek	Bieżące remonty dróg gminnych	15106,80	10260,25
	Zagospodarowanie działki gminnej przy świetlicy wiejskiej		
Marianowo	Zagospodarowanie działki gminnej przy świetlicy wiejskiej	12002,67	12002,67
Okonin	Remont dróg gminnych	15148,19	15112,57
	Doposażenie świetlicy wiejskiej		
	Remont świetlicy wiejskiej		
Ostrowite	Remont dróg gminnych	41388,50	39077,78
	Przebudowa drogi osiedlowej		
	Zakup wykaszarki do trawy oraz piły spalinowej		

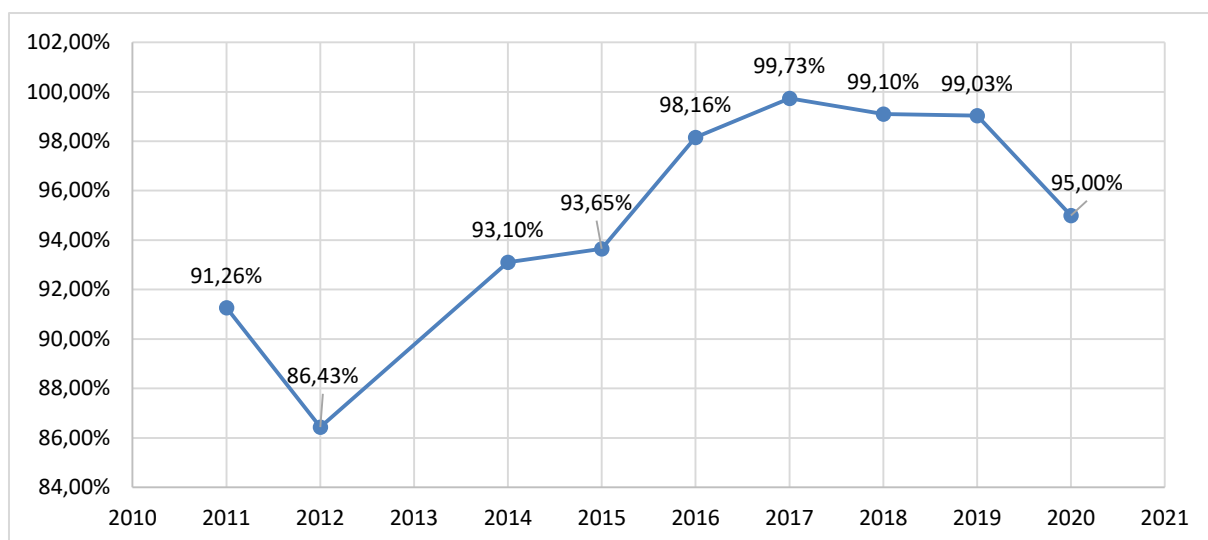
	Zagospodarowanie działki gminnej		
	Zakup namiotu wystawienniczego		
	Rozgrywki sportowe - <i>Żyj zdrowo i wesoło w sołectwie Ostrowite</i>		
Piskorzyn	Remont dróg gminnych	13492,65	13480,59
	Doposażenie świetlicy wiejskiej		
	Zakup wykaszarki		
Przyrowa-Mościska	Bieżące remonty dróg gminnych	14030,70	13568,23
	Zakup materiałów do remontu świetlicy wiejskiej		
	Zakup znaków drogowych i lustra drogowego		
Radzynek	Remonty dróg gminnych	18210,94	18047,99
	Utwardzenie działki gminnej		
	Remont świetlicy wiejskiej		
Somsiory	Remonty dróg gminnych	15272,36	15257,09
	Przebudowa drogi gminnej Radzynek-Somsiory - etap II		
	Doposażenie świetlicy wiejskiej		
Trąbin	Remonty dróg gminnych	19866,48	19865,72
	Modernizacja świetlicy wiejskiej		
Trąbin Rumunki	Bieżące remonty dróg gminnych	17797,06	17793,78
	Zakup znaków kierunkowych oraz luster		
	Zakup doposażenia oraz mat. do remontu świetlicy i zagospodarowania działki		
Ugoszcz	Remont dróg gminnych	30958,60	26932,05
	Rozbudowa placu zabaw		
	Modernizacja świetlicy		
	Doposażenie świetlicy wiejskiej		
	Zakup kosiarki samobieżnej		
Żałe	Remont dróg gminnych	27068,08	27056,66
	Przebudowa drogi Żałe-Ruda Żalska		
	Remont świetlicy wiejskiej		
Wydatki ogółem		344186,8	327567,5

W 2020 r. wysokość zaplanowanych do wydatkowania środków z funduszu sołeckiego wyniosła 344.186,80 zł i wzrosła w porównaniu do roku 2019 o 3,25%. Łącznie zrealizowano działania na kwotę 327.567,50 zł co stanowiło 95% planu.

Rys. 23. Wydatki funduszu sołeckiego w latach 2011-2020 [zł]

Realizacja funduszu sołeckiego w gminie Brzuze utrzymuje się na poziomie powyżej 90% zaplanowanej kwoty. Wynika to m.in. z dbałości samorządów sołeckich o jak najlepsze wykonanie budżetu z korzyścią dla mieszkańców i pozyskanie dofinansowania na kolejne działania.

Rys. 24. Wykonanie wydatków funduszu sołeckiego w latach 2011-2020 [%]

4.2. Gospodarka odpadami

4.2.1. Odbiór odpadów komunalnych

Obowiązująca od lipca 2013 r. ustawa o odpadach nałożyła na samorządy gminne obowiązek zbiórki oraz zagospodarowania odpadów komunalnych wytworzonych na nieruchomościach położonych na terenie gminy. Zgodnie z zasadami nowego systemu, opłaty pobierane od właścicieli nieruchomości muszą być w całości przeznaczone na pokrycie kosztów jego funkcjonowania. Dzięki wprowadzeniu nowych przepisów ograniczono pozbywanie się odpadów w sposób nielegalny, zwiększeniu ulega poziom odzysku surowców wtórnych oraz zmniejsza się ilość składowanych odpadów na wysypiskach.

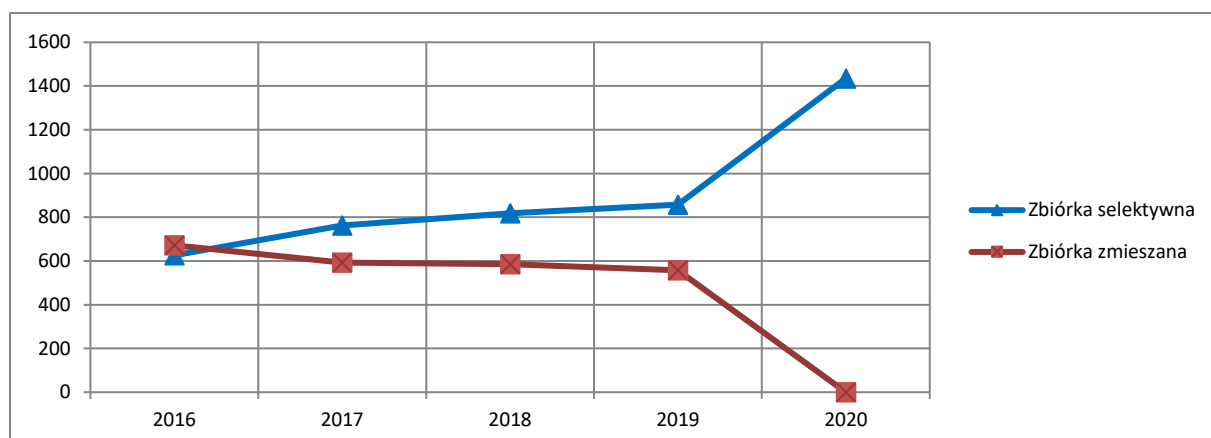
Od 1 stycznia 2020 r. gmina Brzuze zobowiązana jest do przestrzegania nowelizacji Ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, która znacznie zmieniła funkcjonowanie systemu gospodarki odpadami. Najważniejszą dla mieszkańców zmianą jest brak możliwości zadeklarowania zbiórki zmieszanej. Każdy mieszkaniec i właściciel nieruchomości zobowiązany jest do segregacji odpadów. Nowelizacja nakłada również na gminy obowiązek zwiększenia częstotliwości wywozu odpadów komunalnych, jednak wiąże się to z większymi opłatami ponoszonymi na rzecz firmy odbierającej odpady komunalne.

W 2020 r. odbiór i zagospodarowanie odpadów komunalnych z terenu Gminy Brzuze prowadził Zakład Usługowo-Handlowy KARO. Firmie powierzono ten obowiązek w wyniku przeprowadzonego postępowania o udzielenie zamówienia publicznego w trybie przetargu nieograniczonego, zgodnie z przepisami Ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. - Prawo zamówień publicznych. Jednocześnie firmie KARO powierzono obowiązek prowadzenia PSZOK. Gmina Brzuze współpracuje z tą firmą od lipca 2013 r. Po przeprowadzonym postępowaniu przetargowym w 2021 r. odbiór i zagospodarowanie odpadów ponownie zlecony został ZUH KARO.

Ogólna liczba deklaracji o wysokości opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi na przełomie lat, poczynając od roku 2016 cały czas wzrastała i w roku 2020 osiągnęła wartość 1435. Wzrost ogólnej liczby deklaracji o 20 w porównaniu do roku poprzedniego wiązać można z nowymi zabudowaniami powstałymi na terenie gminy jak i rozdziałem pokoleniowym rodzin. W kolejnych latach dzięki prowadzonej polityce odpadowej, wzrastała także tendencja do deklarowania zbiórki selektywnej, aż do roku 2020, gdzie deklaracja segregacji odpadów stała się koniecznością. W poprzednich latach w celu zwiększenia grupy osób deklarujących selektywną zbiórkę odpadów Rada Gminy Brzuze wprowadzała zmiany w obowiązujących wtedy opłatach. W 2016 roku zbiórka selektywna stanowiła 48% wszystkich złożonych deklaracji, natomiast w 2019 roku jej udział wzrósł do 61%. W 2020 r. udział zbiórki selektywnej wyniósł 100%, jednak jak już wspomniano, ten nagły wzrost jest spowodowany brakiem możliwości wyboru innego typu zbiórki.

Tab. 17. Deklaracje o wysokości opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi złożone w latach 2016-2020

Rok	łączna ilość deklaracji	Zbiórka selektywna	Zbiórka zmieszana
2016	1298	626	672
2017	1356	763	593
2018	1403	818	585
2019	1415	857	558
2020	1435	1435	-

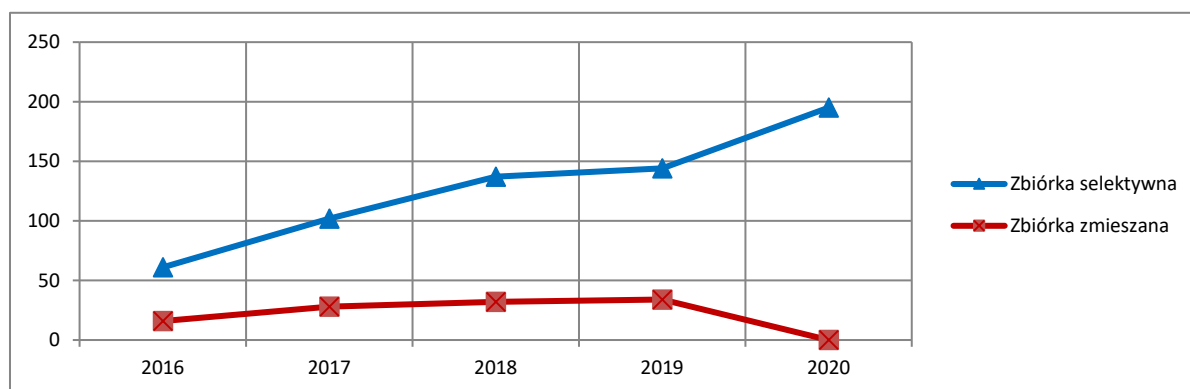
Rys. 25. Zmiany liczby deklaracji na segregację odpadów spośród mieszkańców gminy w latach 2016-2020

Spośród deklaracji dotyczących nieruchomości wykorzystywanych na cele rekreacyjno-wypoczynkowe na przełomie lat, udział zbiórki selektywnej utrzymywał się do roku 2019 na podobnym poziomie ok. 80%. W 2020 r. udział zbiórki selektywnej w ogólnej liczbie deklaracji wyniósł 100%, jednak tak jak w przypadku mieszkańców gminy, jest to spowodowane brakiem możliwości wyboru zbiórki zmieszanej w związku z nowelizacją Ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach. W porównaniu do roku poprzedniego, w 2020 roku łączna

liczba deklaracji dotyczących nieruchomości rekreacyjno-wypoczynkowych wzrosła o 17, natomiast w porównaniu do roku 2016 liczba ta wzrosła o 118, co powoduje, że w ciągu ostatnich 5 lat zaobserwowano wzrost liczby deklaracji o 153%.

Tab. 18. Deklaracje o wysokości opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi dotycząca nieruchomości wykorzystywanych w celach rekreacyjno-wypoczynkowych w latach 2016-2020

Rok	Łączna ilość deklaracji	Zbiórka selektywna	Zbiórka zmieszana
2016	77	61	16
2017	130	102	28
2018	169	137	32
2019	178	144	34
2020	195	195	-

Rys. 26. Zmiana liczby deklaracji dotycząca nieruchomości rekreacyjno-wypoczynkowych w latach 2016-2020

Akty prawa miejscowego regulujące gospodarkę odpadami komunalnymi

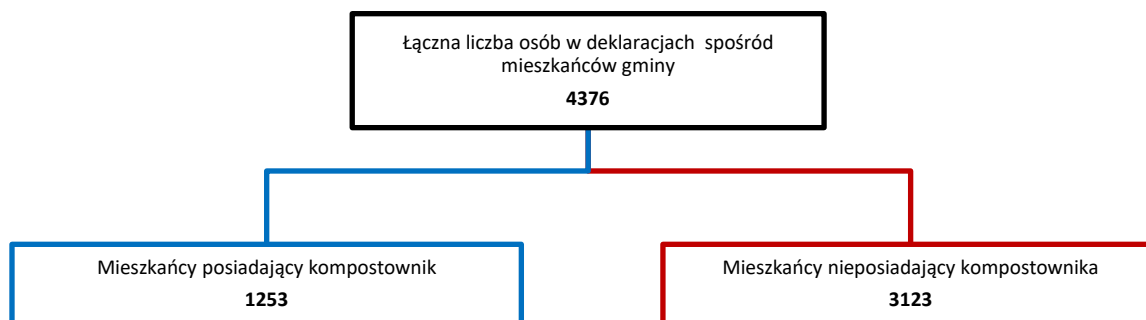
Uchwały obowiązujące na terenie gminy Brzuze dotyczące gospodarki odpadami to:

- Uchwała Nr XVIII/112/2016 Rady Gminy Brzuze z dnia 30 czerwca 2016 r. w sprawie odbierania odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości, na których nie zamieszkują mieszkańcy a powstają odpady komunalne
- Uchwała Nr V/36/2019 Rady Gminy Brzuze z dnia 25 marca 2019 r. w sprawie zarządzenia poboru opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi w drodze inkasa, wyznaczenia inkasentów oraz określenia wysokości wynagrodzenia za inkaso
- Uchwała Nr X/68/2019 Rady Gminy Brzuze z dnia 28 listopada 2019 r. w sprawie przyjęcia Regulaminu utrzymania czystości i porządku na terenie Gminy Brzuze
- Uchwała Nr X/69/2019 Rady Gminy Brzuze z dnia 28 listopada 2019 r. w sprawie szczególnego sposobu i zakresu świadczenia usług w zakresie odbierania odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości i zagospodarowania tych odpadów w zamian na uiszczoną przez właściciela nieruchomości opłatę za zagospodarowanie odpadami komunalnymi
- Uchwała Nr X/70/2019 Rady Gminy Brzuze z dnia 28 listopada 2019 r. w sprawie wyboru metody ustalenia opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi oraz ustalenia wysokości stawki tej opłaty na terenie Gminy Brzuze
- Uchwała Nr XVIII/117/2016 Rady Gminy Brzuze z dnia 30 czerwca 2016 r. w sprawie określenia terminu częstotliwości i trybu uiszczania opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi na terenie Gminy Brzuze
- Uchwała Nr X/71/2019 Rady Gminy Brzuze z dnia 28 listopada 2019 r. w sprawie ustalenia ryczałtowej stawki opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi za rok od domku letniskowego lub innej nieruchomości wykorzystywanej na cele rekreacyjno- wypoczynkowe
- Uchwała Nr X/72/2019 Rady Gminy Brzuze z dnia 28 listopada 2019 r. w sprawie określenia wzoru deklaracji o wysokości opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi składanej przez właścicieli nieruchomości obowiązującej na terenie Gminy Brzuze

Instalacje do których przekazywane były odpady komunalne pochodzące z terenu gminy Brzuze w 2020 r:

- Regionalny Zakład Utylizacji Odpadów Komunalnych Sp. z o.o., Puszca Miejska 24, 87-500 Rypin
- P.P.H. HETMAN Sp. z o. o. Zakład Utylizacji Olszówka, ul. Florianów 24, 87-400 Golub-Dobrzyń
- Green Office Ecologic Sp.z o.o. Łomża ul. Spółdzielcza 6 c, 21-532 Łomża

W 2020 r. na deklaracjach o wysokości opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi pojawiła się możliwość wskazania posiadania kompostownika i od tego uzależniona jest miesięczna wysokość ponoszonej opłaty od jednej osoby. Należy podkreślić, że możliwość wyboru dotyczy jedynie mieszkańców zabudowy jednorodzinnej. Osoby posiadające kompostownik wnoszą opłatę w wysokości 14,50 zł, natomiast przy braku kompostownika jest to 15,00 zł. Posiadacze nieruchomości wykorzystywanych na cele rekreacyjno-wypoczynkowe są zobowiązani wносить ujednoliconą opłatę roczną w wysokości 160,00 zł. Spośród mieszkańców gminy Brzuze, którzy uwzględnieni są w deklaracjach, jedynie 29% zadeklarowało posiadanie kompostownika.

Rys. 27. Struktura osób w deklaracjach złożonych w gminie Brzuze wg stanu na dzień 31.12.2020 r.

Tab. 19. Wysokość opłat za gospodarowanie odpadami komunalnymi

Wysokość opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi w 2020 r.		
	Posiadający kompostownik	Nieposiadający kompostownika
Mieszkańcy gminy	14,50 zł za jedną osobę	15,00 zł za jedną osobę
Posiadacze nieruchomości wykorzystywanych na cele rekreacyjno- wypoczynkowe	160,00 zł za rok	

Frakcje odpadów komunalnych zbierane na terenie gminy w 2020 r.

Na terenie gminy Brzuze prowadzona była segregacja odpadów komunalnych z podziałem na pięć frakcji:

- 1- Papier (tektura, odpady opakowania z papieru, odpady opakowaniowe z tektury)
- 2- Tworzywa sztuczne i metale (odpady opakowaniowe z metali, odpady opakowaniowe z tworzyw sztucznych oraz odpady opakowaniowe wielomateriałowe)
- 3- Szkło (odpady opakowaniowe ze szkła)
- 4- Odpady ulegające biodegradacji (ze szczególnym uwzględnieniem bioodpadów w tym odpadów zielonych)
- 5- Zmieszane odpady komunalne

Zużyte baterie zbierane były w specjalnie do tego przeznaczonych pojemnikach w Urzędzie Gminy i placówkach oświatowych.

Odpady gromadzone były w kolorowych workach, na których znajdują się oznaczenia danych frakcji oraz w pojemnikach dostarczanych przez firmę odbierającą odpady.

Do punktu selektywnej zbiórki odpadów komunalnych PSZOK mieszczącego się na terenie byłego Kółka Rolniczego w Ostrowitem, mieszkańcy gminy w 2020 r. mogli dostarczać następujące rodzaje odpadów:

- a. papier i tekturę, opakowania z papieru i tektury;
- b. tworzywa sztuczne, opakowania z tworzyw sztucznych, opakowania wielomateriałowe, metal;
- c. szkło oraz opakowania ze szkła;
- d. przeterminowane leki;
- e. odpady niekwalifikujące się do odpadów medycznych, powstałe w gospodarstwie domowym, w szczególności igły i strzykawki;
- f. chemikalia, (w nieuszkodzonych, oryginalnych opakowaniach);
- g. zużyte baterie i akumulatory;
- h. zużyty sprzęt elektroniczny i elektryczny (kompletny- w całości);
- i. meble i inne odpady wielkogabarytowe;
- j. odpady budowlane i rozbiórkowe (w ilości 1Mg z jednego gospodarstwa domowego na rok pochodzące wyłącznie z drobnych remontów, niewymagających zgłoszenia i pozwolenia na budowę, wykonywanych metodą gospodarczą przez właściciela nieruchomości) z podziałem na:
 - odpady betonu i gruzu betonowego;
 - odpady gruzu ceglanego;
 - odpady ceramiczne i elementy wyposażenia: np. sanitarne, armatura itp. ;
 - drewno: np. ościeżnice, drzwi, ramy okienne, parkiety, boazerie itp.;

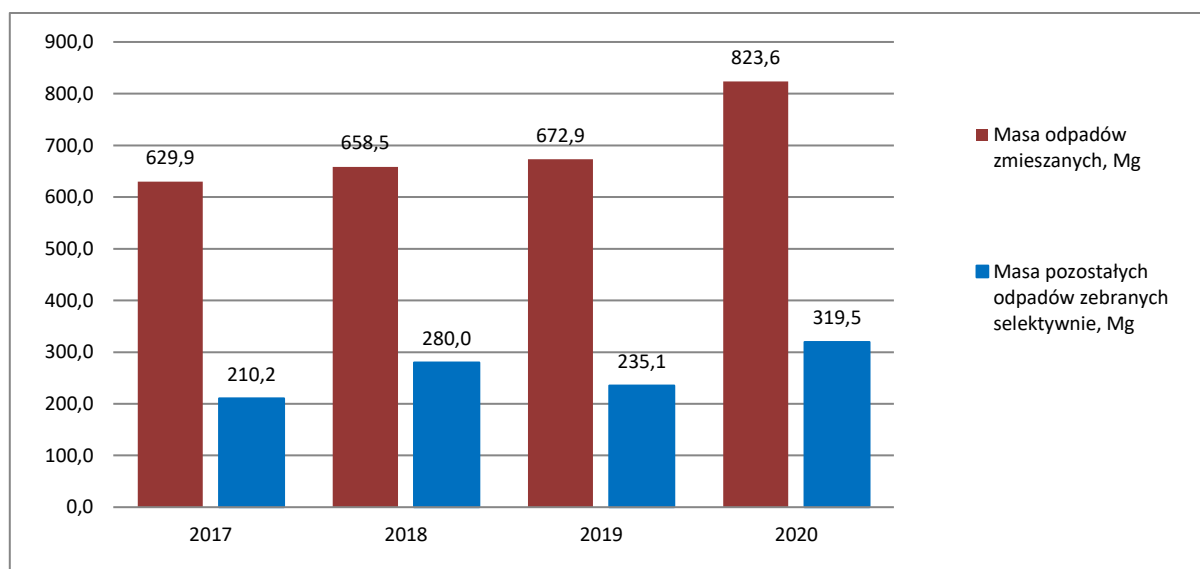
- szkło np.: szyby okienne, lustra, lufsfery itp.;
- tworzywa sztuczne np.: płytki PCV, instalacje PCV, panele ściennie itp.;
- k. zużyte opony (wyłącznie od rowerów, wózków, motorowerów i motocykli oraz pojazdów o masie całkowitej do 3,5 tony) - 4 szt. na rok z jednego gospodarstwa domowego;
- l. tekstylia i odzież;

Masa odpadów komunalnych wytworzonych na terenie gminy Brzuze

W 2020 r. na terenie gminy wytworzono o 235,008 Mg odpadów więcej niż w roku poprzednim i stanowi to wzrost o 20% w stosunku do roku 2019. Od 2020 r., zgodnie z nowelizacją Ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, każdy mieszkaniec i właściciel nieruchomości zobowiązany jest do selektywnego zbierania odpadów komunalnych z podziałem na kilka frakcji, wśród których znajduje się frakcja zmieszana, jednak należy tu umieszczać jedynie takie odpady, których nie można odzyskać w procesie recyklingu. Frakcja zmieszana w roku 2020 stanowiła aż 72% wszystkich odpadów i jest to spadek jedynie o 2 p.p. w porównaniu z rokiem poprzednim. Głównym powodem tak znikomej zmiany może być nieprawidłowa segregacja, jednak należy w tym przypadku także zwrócić uwagę na aspekt pośredni, czyli trwającą od marca 2020 r. pandemię COVID-19. Osoby objęte izolacją, oddawały odpady jedynie w formie zmieszanej w i nie były w takim wypadku zobowiązane do segregacji.

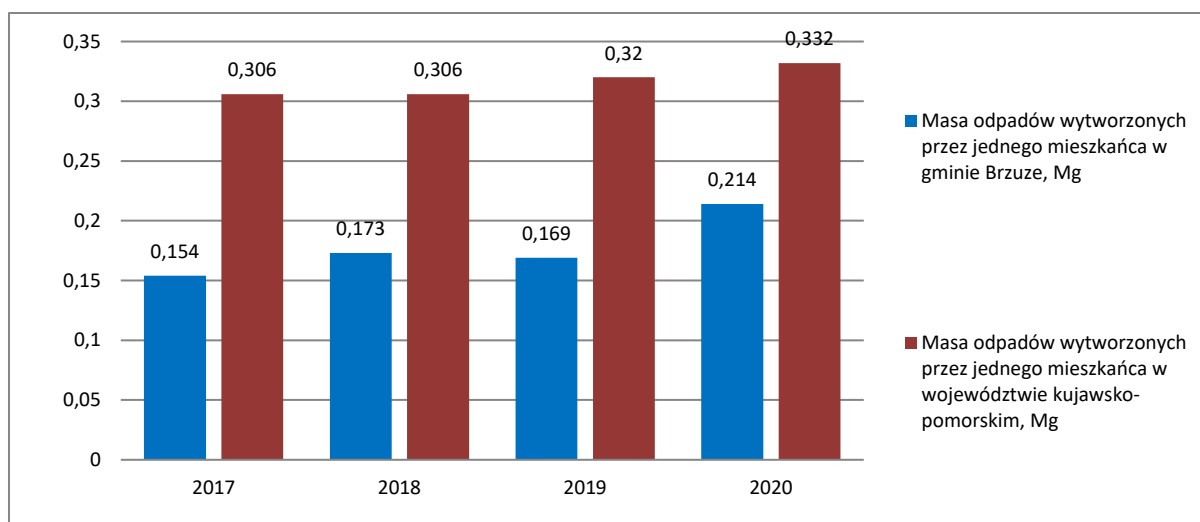
Tab. 20. Masa odpadów komunalnych odebranych od właścicieli nieruchomości

Masa odpadów komunalnych wytworzonych na terenie gminy Brzuze odebranych od właścicieli nieruchomości					
Rok	Masa odpadów zmieszanych [Mg]	Masa pozostałych odpadów zebranych selektywnie [Mg]	Łączna masa odpadów [Mg]	Masa odpadów zmieszanych w stosunku do łącznej masy odpadów [%]	Masa pozostałych odpadów zebranych selektywnie w stosunku do łącznej masy odpadów [%]
2017	629,900	210,228	840,145	75,0	25,0
2018	658,500	280,018	938,548	70,2	29,8
2019	672,930	235,120	908,050	74,1	25,9
2020	823,570	319,488	1143,058	72,0	28,0

Rys. 28. Masa odpadów odebranych z terenu gminy Brzuze w latach 2017-2020

W 2020 r. mieszkaniec gminy Brzuze wytworzył średnio 0,118 Mg mniej odpadów niż mieszkaniec województwa kujawsko-pomorskiego. Jest to 36-procentowa różnica w stosunku do danych wojewódzkich. Trend wytwarzania mniejszej ilości odpadów na korzyść gminy nieprzerwanie utrzymuje się od ostatnich czterech lat, jednak w roku 2017 była to znacznie wyższa około 49-procentowa różnica.

Rys. 29. Masa odpadów przypadających na jednego mieszkańca w gminie Brzuze i w województwie kujawsko-pomorskim w 2020 r.

Częstotliwość odbioru odpadów komunalnych

W 2020 r. frakcja odpadów zmieszanych niedających się posegregować odbierana była z gospodarstw domowych jednorodzinnych oraz nieruchomości wykorzystywanych na cele rekreacyjno-wypoczynkowe w okresie od 1 kwietnia do 31 października dwa razy w miesiącu, natomiast od 1 listopada do 31 marca raz w miesiącu. W przypadku budynków wielolokalowych odbiór tej frakcji odpadów odbywał się raz w tygodniu przez cały rok.

Odpady takie jak tworzywa sztuczne, opakowania wielomateriałowe, metale, papier, tektura oraz szkło odbierane były raz w miesiącu zarówno z budynków wielolokalowych, gospodarstw domowych jednorodzinnych jak i nieruchomości wykorzystywanych na cele rekreacyjno-wypoczynkowe.

Odpady ulegające biodegradacji w zabudowie jednorodzinnej oraz nieruchomościach wykorzystywanych na cele rekreacyjno-wypoczynkowe odbierane były raz w miesiącu w okresie od 1 listopada do 31 marca, natomiast dwa razy w miesiącu w pozostałej części roku. W zabudowie wielolokalowej odpady ulegające biodegradacji zabierane były raz w miesiącu w okresie od 1 listopada do 31 marca, natomiast od 1 kwietnia do 31 października wywożone były raz w tygodniu.

Pozostawienie odpadów na terenie PSZOK było możliwe w każdy pierwszy roboczy poniedziałek miesiąca w godzinach 14:00 – 18:00 w okresie od 1 marca do 31 października oraz w godzinach 14:00 – 16:00 w okresie od 1 listopada do 28/29 lutego.

PSZOK w Ostrowitem

Obowiązkiem wynikającym z Ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach z dnia 13 września 1996 r. art.3 ust.2 pkt.6 jest stworzenie przez gminę punktu selektywnego zbierania odpadów komunalnych, w sposób umożliwiający łatwy dostęp dla wszystkich mieszkańców. W celu zrealizowania założeń w/w ustawy, wyznaczono teren, częściowo zakupiono materiały budowlane i zaplanowano na 2021 r. utworzenie własnego Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych na terenie byłego Kółka Rolniczego w Ostrowitem. Do tej pory w gminie Brzuze, Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych (PSZOK) prowadziła firma „KARO”.

Likwidacja dzikich wysypisk

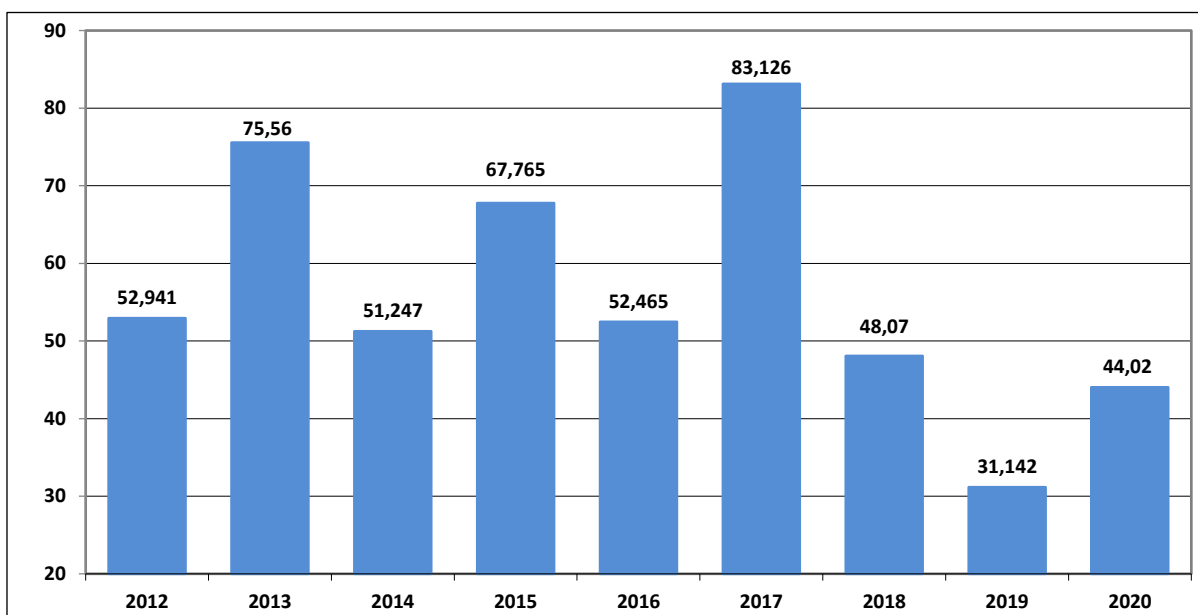
Na działkach ogrodniczych w Ostrowitem w pobliżu Osady, zakupionych przez gminę przed kilkoma laty, zalegały odpady. Gmina Brzuze zobowiązana była do ich uprzątnięcia. Prace porządkowe przeprowadzone zostały jesienią 2019 r. sposobem gospodarczym, a odpady przewiezione były do RZUOK w Puszczy Miejskiej. Uprzątnięta część działki została wstępnie zagospodarowana w 2020 r. Obszar jest monitorowany w celu zabezpieczenia przed powstaniem nowego wysypiska. Również w 2020 r. wznowione zostały rozmowy w sprawie przejęcia przez gminę majątku KSC SA po Cukrowni Ostrowite. Trwają uzgodnienia w celu likwidacji, przed przejęciem gruntów, pozostałych wysypisk, na których zalegają odpady gromadzone od wielu lat. Prace te zostaną prawdopodobnie rozpoczęte jeszcze w 2021 r.

4.2.2. Unieszkodliwianie azbestu i zbiórka folii rolniczej

Gmina Brzuze we współpracy z Wojewódzkim Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Toruniu, realizowała zadanie polegające na demontażu transporcie i unieszkodliwieniu wyrobów zawierających azbest. W 2020 r. złożono 21 wniosków o udzielenie dofinansowania, ostatecznie zadanie realizowało 18 wnioskodawców. Całkowity koszt przedsięwzięcia wyniósł 16 639,56 zł, a udział Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Toruniu 16 023,28 zł. Łącznie odebrano 44,020 Mg wyrobów zawierających azbest z dachów o powierzchni 2925 m².

Tab. 21. Unieszkodliwianie azbestu w latach 2012-2020

Rok	Wnioski [szt.]	Odebrane wyroby zawierające azbest [Mg]	Dofinansowanie [zł]
2012	20	52,941	30 959,61
2013	27	75,560	30 749,44
2014	22	51,247	15 078,04
2015	26	67,765	19 945,61
2016	26	52,465	19 185,01
2017	37	83,126	17 492,93
2018	23	48,070	10 560,55
2019	19	31,142	12 145,38
2020	21	44,020	16 023,28
łącznie	221	506,336	172 139,85

Rys. 30. Unieszkodliwianie wyrobów zawierających azbest w latach 2012-2020 [Mg]

Zbiórka folii rolniczej.

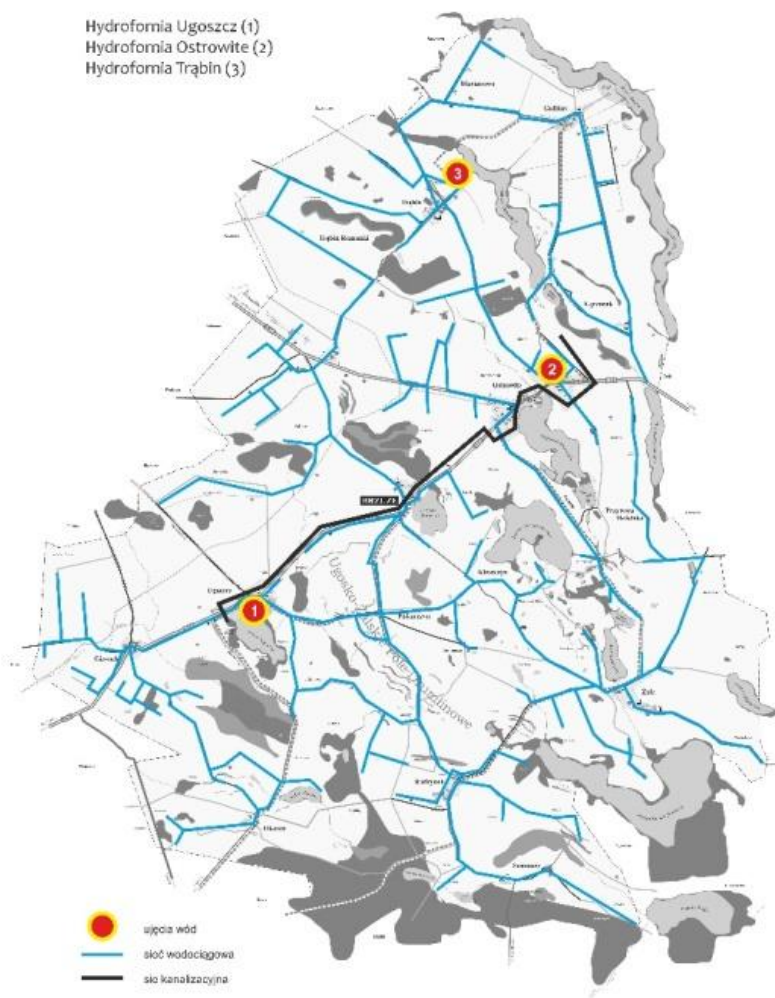
Gmina Brzuze we współpracy z Narodowym Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej realizowała zadanie polegające na usunięciu folii rolniczych i innych odpadów pochodzących z działalności rolniczej. Złożono 89 wniosków o udzielenie dofinansowania, ostatecznie zadanie realizowały 74 gospodarstwa rolne. Całkowity koszt przedsięwzięcia wyniósł 47 871,60 zł i był w całości refundowany przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. łącznie odebrano do utylizacji lub recyklingu 97,330 Mg odpadów z działalności rolniczej w tym: folia rolnicza 73,920 Mg, siatka i sznurek do owijania balotów 9,195 Mg, opakowania po nawozach 8,145 Mg i opakowania Big-Bag 6,040 Mg. W trakcie postępowania przetargowego wygrała firma VIK sp. z o. o. spółka komandytowa z Radomic. Cena brutto za transport oraz odzysk lub unieszkodliwienie 1 Mg odpadów wyniosła 492 zł.

4.3. Gospodarka wodno-ściekowa

Uchwałą Rady Gminy Brzuze nr III/17/2011 z dnia 28 stycznia 2011 roku utworzono z dniem 1 lutego 2011 roku samorządowy zakład budżetowy pod nazwą: Gminny Zakład Gospodarki Komunalnej w Brzuzem. Przedmiotem działalności zakładu jest wykonywanie zadań o charakterze zbiorowego zaopatrzenia sprzedaży wody, zapewnienie właściwej eksploatacji i konserwacji obiektów, sieci wodociągowej wraz z uzbrojeniem. Aktualnie jednostka zatrudnia 4 osoby, w tym 1 osoba zatrudniona jest w wymiarze ¾ etatu. Wśród pracowników jest konserwator urządzeń wydobywczych, który sprawuje bieżący nadzór techniczny nad stacjami uzdatniania wody oraz siecią wodociągową. łączna długość głównej sieci wodociągowej w gminie na koniec 2020 roku, wyniosła 214.193,00 m.

GMINA BRZUZE

Hydrofornia Ugoszcz (1)
Hydrofornia Ostrowite (2)
Hydrofornia Trąbin (3)

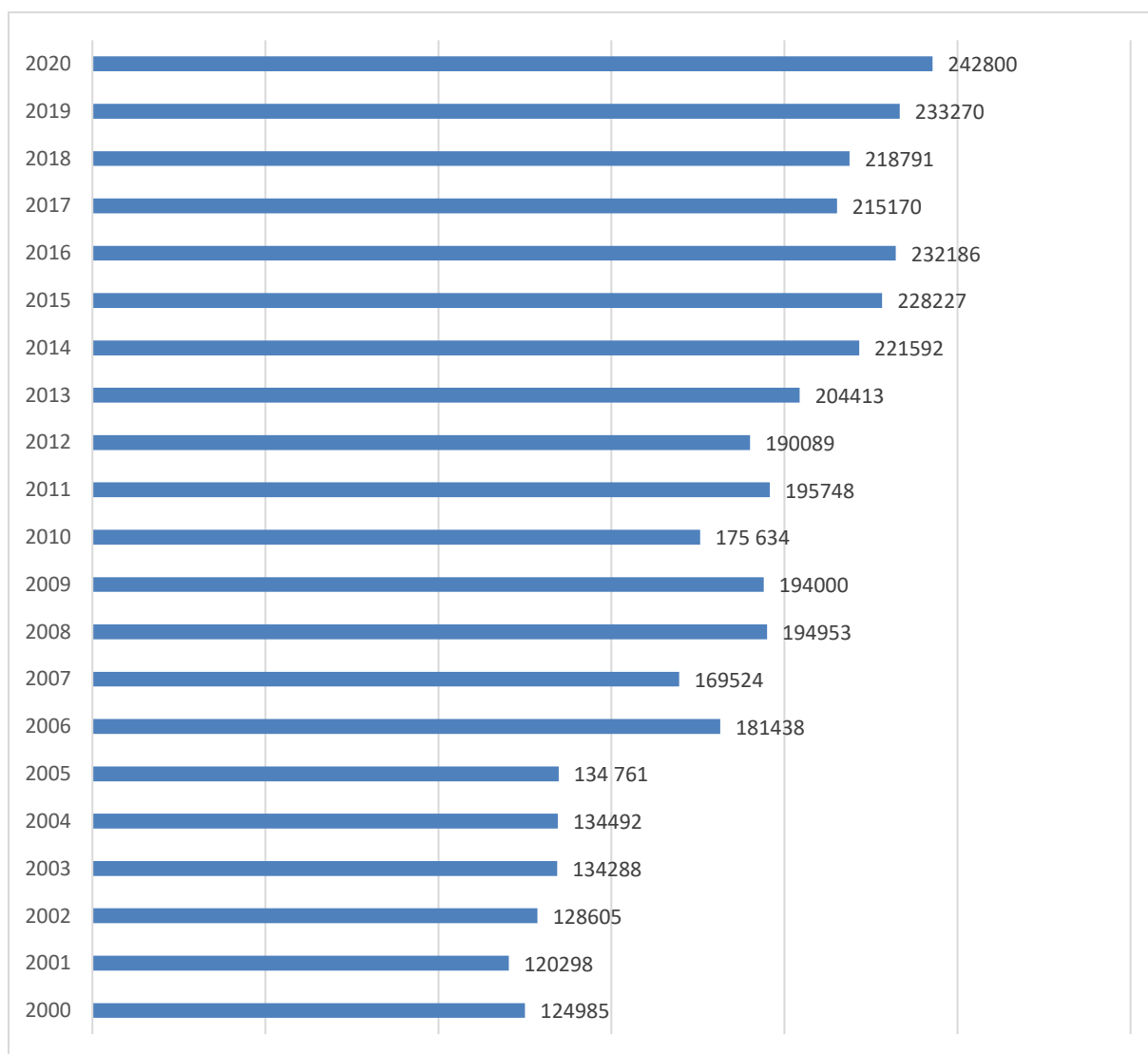
Rys.31. Schemat sieci wodociągowej w gminie Brzuze

Na terenie gminy Brzuze eksploatowane są trzy ujęcia komunalne:

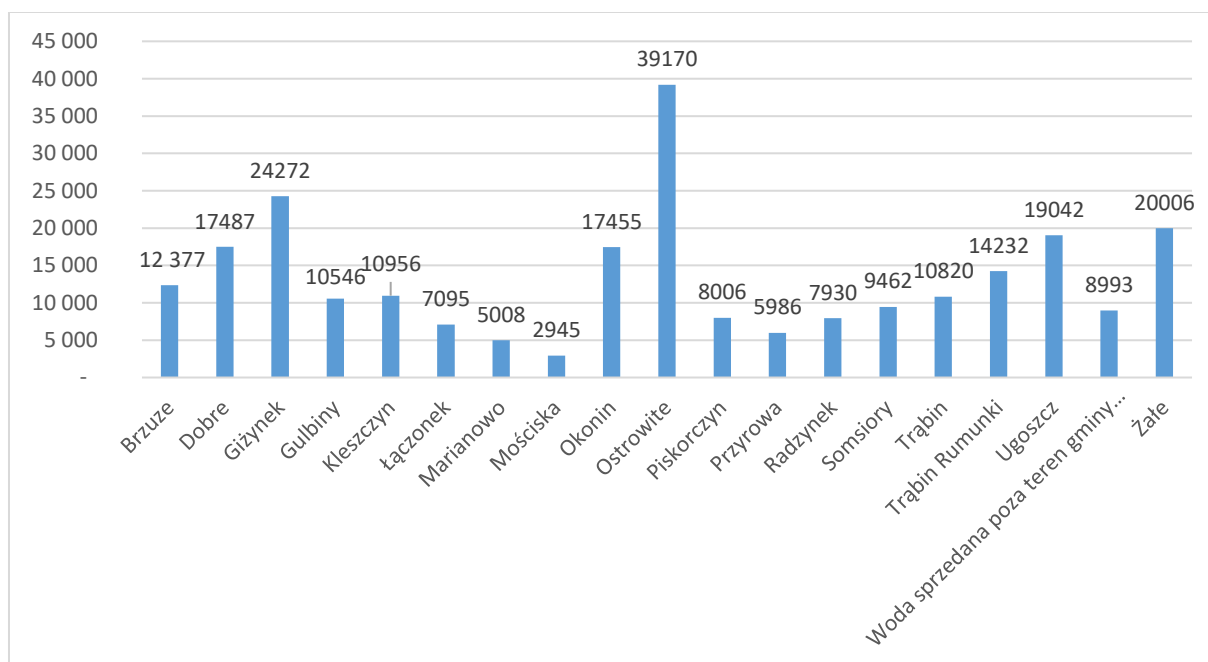
1. Stacja Uzdatniania Wody Ugoszcz
2. Stacja Uzdatniania Wody Ostrowite
3. Stacja Uzdatniania Wody Trąbin

Studnie wiercone w obrębie ujęć ujmują wodę z utworów czwartorzędowych. Tereny ujęć położone są na wysoczyźnie morenowej. Pod względem hydrologicznym, obszar SUW Trąbin należy do zlewni Rypienicy będącej lewym dopływem Drwęcy, obszar SUW Ostrowite oraz SUW Ugoszcz leżą w dorzeczu rzeki Drwęcy w zlewni strugi Ruziec. Jako hydrograficzna jednostka bilansowa teren ten należy do regionu wodnego Dolnej Wisły, znajdującego się w obszarze działania Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Gdańsku. Woda pobrana z ujęć głębinowych charakteryzuje się podwyższoną zawartością jonów żelaza oraz jonów manganu. Stężenia te znacznie przekraczają maksymalne wartości dla wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi i wymagają uzdatnienia w procesie odżelazienia i odmanganienia. Wobec powyższego we wszystkich trzech stacjach, woda musi być poddawana tym zabiegom.

Od 1999 roku wzrasta ilość sprzedanej wody. Podyktowane jest to m.in. zwiększającą się ilością przyłączy. W grudniu 2020 r., dostęp do czynnej sieci wodociągowej posiadało 97% mieszkań. Do Gminnego Zakładu Gospodarki Komunalnej w 2020 r. wpłynęło 86 wniosków o określenie warunków technicznych przyłączenia nieruchomości do sieci wodociągowej. Po wydaniu warunków technicznych 43 przyłączy o łącznej długości 2.265,00 m zostało zainwentaryzowanych a z nowymi odbiorcami zostały podpisane umowy na dostawę wody.

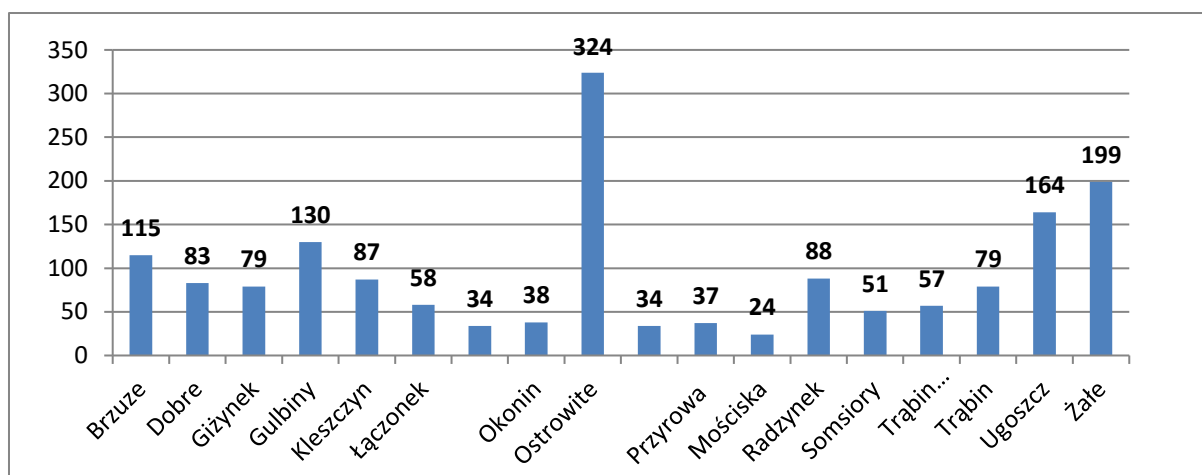
Rys.32. Sprzedaż wody w latach 1999-2020 [m³]

Rys.33. Sprzedaż wody w miejscowościach gminy Brzuze [m³] wg stanu na 31 grudnia 2020 r

Rys. 34. Zużycie wody w miejscowościach gminy Brzuze [m³] w przeliczeniu na jednego mieszkańca w 2020 r.

Rys. 35. Ilość gospodarstw odbierających wodę wg stanu na 31 grudnia 2020 r.

Taryfy za wodę

Cena wody wynika z kalkulacji przedsiębiorstwa wodociągowego w oparciu o przepisy Ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne (Dz. U. z 2018 r. poz. 2268) oraz Rozporządzenia Ministra Gospodarki Morskiej i Żeglugi śródlądowej z dnia 27 lutego 2018 r. Przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne ustala niezbędne przychody na podstawie kosztów w okresie obrotowym poprzedzającym wprowadzenie nowej taryfy na potrzeby obliczenia cen i stawek opłat planowanych na 3 lata obowiązywania taryfy, uwzględniając w szczególności:

1. Koszty eksploatacji i utrzymania ponoszone w zakresie zbiorowego zaopatrzenia w wodę, w tym:
 - a. amortyzację lub odpisy umorzeniowe ustalane zgodnie z przepisami o rachunkowości od wartości początkowej środków trwałych metodą liniową niezależnie od źródeł ich finansowania,
 - b. opłaty za korzystanie ze środowiska,
 - c. opłaty za usługi wodne,
2. Podatki i opłaty niezależne od przedsiębiorstwa,
3. Koszty zakupionej przez siebie wody lub wprowadzania ścieków do urządzeń kanalizacyjnych niebędących w jego posiadaniu,
4. Rezerwy na należności nieregularne.

Przy rozliczeniach za dostarczoną wodę na terenie gminy Brzuze obowiązuje taryfa dwuczłonowa, jednolita składająca się z ceny za pobraną wodę oraz stawki opłaty abonamentowej. Cena za dostarczoną wodę jest jednakowa dla wszystkich odbiorców, nie występuje zróżnicowanie cenowe: opłata abonamentowa 2 zł netto (2,16 z VAT), 1 m³ dostarczonej wody 2,32 netto (2,51 z VAT).

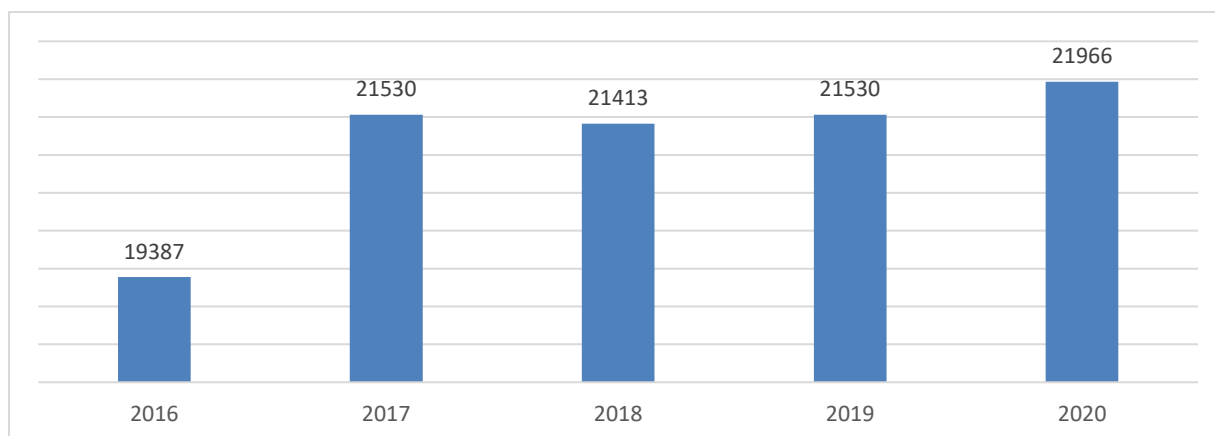
Wzrastające zapotrzebowanie na wodę pitną rodzi potrzebę rozbudowy i modernizacji zarówno stacji uzdatniania jak też sieci wodociągowej. Gruntownej przebudowy wymaga w pierwszej kolejności SUW w Trąbinie, konieczna jest również rozbudowa stacji w Ostrowitem i Ugoszczu

Gospodarka ściekowa

Na terenie gminy Brzuze działają dwie oczyszczalnie ścieków:

- gminna oczyszczalnia ścieków w Ugoszczu (należąca do gminy Brzuze), obejmująca teren części wsi: Ugoszcz, Brzuze i Ostrowite. łącznie 154 budynki.

- oczyszczalnia ścieków w Ostrowitem (należąca do Spółki Cukrowej w Toruniu), dzierżawiona przez Zakład Gospodarki Komunalnej w Ostrowitem Gołubskim. W przypadku tej oczyszczalni, Gmina Brzuze nie otrzymuje danych w zakresie gospodarki ściekowej z części wsi Ostrowite (Osada).

Rys. 36. Ścieki przetwarzane w gminnej oczyszczalni ścieków w Ugoszczu w latach 2016-2020 [m³]

Z przedstawionych danych wynika, że ilość przetwarzanych ścieków w kolejnych latach wzrasta. Wynika to ze wzrostu ilości budynków przyłączających się do zbiorczej sieci kanalizacyjnej.

Głównym problemem związanym z gospodarką ściekową na terenie gminy jest zbyt niski stopień skanalizowania wynikający z małej liczby wsi o zwartej zabudowie. W związku z tym, gdzie budowa systemów kanalizacji zbiorczej nie przyniesie korzyści dla środowiska, należy zastosować systemy indywidualne zapewniające ochronę środowiska.

Taryfy za ścieki

Cena ścieków wynika z kalkulacji Urzędu Gminy Brzuze w oparciu o przepisy Ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne (Dz. U. z 2018 r. poz. 2268) oraz Rozporządzenia Ministra Gospodarki Morskiej i Żeglugi śródlądowej z dnia 27 lutego 2018 r. Urząd Gminy Brzuze ustala niezbędne przychody na podstawie kosztów w okresie obrotowym poprzedzającym wprowadzenie nowej taryfy na potrzeby obliczenia cen i stawek opłat planowanych na 3 lata obowiązywania taryfy, uwzględniając w szczególności:

1. Koszty eksploatacji i utrzymania ponoszone w zakresie zbiorowego odprowadzania ścieków, w tym:
 - a) amortyzację lub odpisy umorzeniowe ustalane zgodnie z przepisami o rachunkowości od wartości początkowej środków trwałych metodą liniową niezależnie od źródeł ich finansowania,
 - b) opłaty za korzystanie ze środowiska,
 - c) opłaty za usługi wodne,
2. podatki i opłaty niezależne od przedsiębiorstwa,
3. koszty zakupionej przez siebie wody lub wprowadzania ścieków do urządzeń kanalizacyjnych niebędących w jego posiadaniu,
4. rezerwy na należności nieregularne.

Przy rozliczeniach za odprowadzanie ścieków na terenie gminy Brzuze obowiązuje taryfa jednoczołnowa. Cena za odprowadzanie ścieków jest jednakowa dla wszystkich odbiorców, nie występuje zróżnicowanie cenowe: 1 m³ odprowadzanych ścieków 4,66 netto (5,03 z VAT).

Rozbudowa sieci kanalizacyjnej

11 lipca 2017 roku Gmina Brzuze podpisała umowę o dofinansowanie zadania na rozbudowę sieci kanalizacji sanitarnej w gminie Brzuze, w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, na operacje typu „Gospodarka wodno-ściekowa”. Umowa przewidywała termin realizacji do 30 czerwca 2019 r. Po przeprowadzonych postępowaniach przetargowych nie wyłoniono wykonawcy na zrealizowanie inwestycji w 2018 r. W dniu 4 marca 2019 r. Gmina Brzuze podpisała aneks do umowy z zarządem województwa, zmieniający termin realizacji zadania do 30 czerwca 2020 r. Całkowita wartość kosztorysowa inwestycji wyniosła 1 352 574,41 zł, a dofinansowanie 698 925 zł. 30 maja 2019 r. ogłoszony został kolejny przetarg na realizację inwestycji. W wyniku przetargu wyłoniono wykonawcę. W 2019 roku zrealizowano pierwszy etap inwestycji, obejmujący rozbudowę sieci kanalizacyjnej na odcinku powyżej 1 km, budowę 13 przyłączy do zabudowań oraz budowę przepompowni ścieków. Inwestycję zrealizowano w miejscowości Mościska oraz Ostrowite. Całkowita wartość I etapu wyniosła 453 390,44 zł, w tym dofinansowanie 233 397,00 zł. W 2020 r. budowa została zakończona.

4.4. Budowa dróg i chodników

4.4.1. Drogi

W skład sieci drogowej wchodzi drogi wojewódzkie, powiatowe, gminne i dojazdowe o łącznej szacunkowej długości 228,66 km. Na infrastrukturę drogową składają się 2 drogi wojewódzkie, 7 powiatowych i 21 gminnych wyodrębnionych w poniższej tabeli.

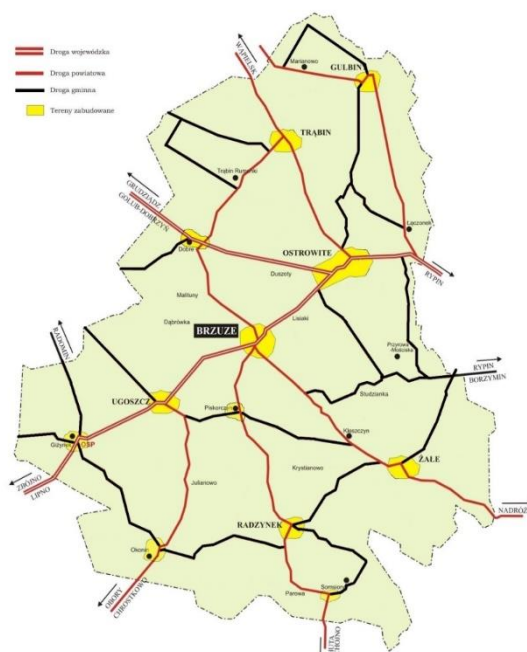
Tab.22. Zestawienie dróg wg kategorii

Lp.	Numer drogi	Nazwa drogi	Zarządca drogi	Długość drogi na terenie gminy [km]
1.	556	Ostrowite-Zbójno	Rejon Dróg Wojewódzkich w Toruniu	8,141
2.	534	Grudziądz-Rypin	Rejon Dróg Wojewódzkich w Wąbrzeźnie	5,981
3.	2120	Radomin-Ruszkowo-Gulbiny-Cetki	Zarząd Dróg Powiatowych w Rypinie	6,426
4.	2204	Radziki Duże-Wąpielsk-Ruszkowo-Ostrowite	Zarząd Dróg Powiatowych w Rypinie	4,493
5.	2207	Trąbin-Dobre-Brzuze	Zarząd Dróg Powiatowych w Rypinie	5,704
6.	2211	Brzuze-Nadróż	Zarząd Dróg Powiatowych w Rypinie	7,338
7.	2212	Brzuze-Huta Chojno	Zarząd Dróg Powiatowych w Rypinie	7,808
8.	2213	Ugoszcz-Obory	Zarząd Dróg Powiatowych w Rypinie	4,31

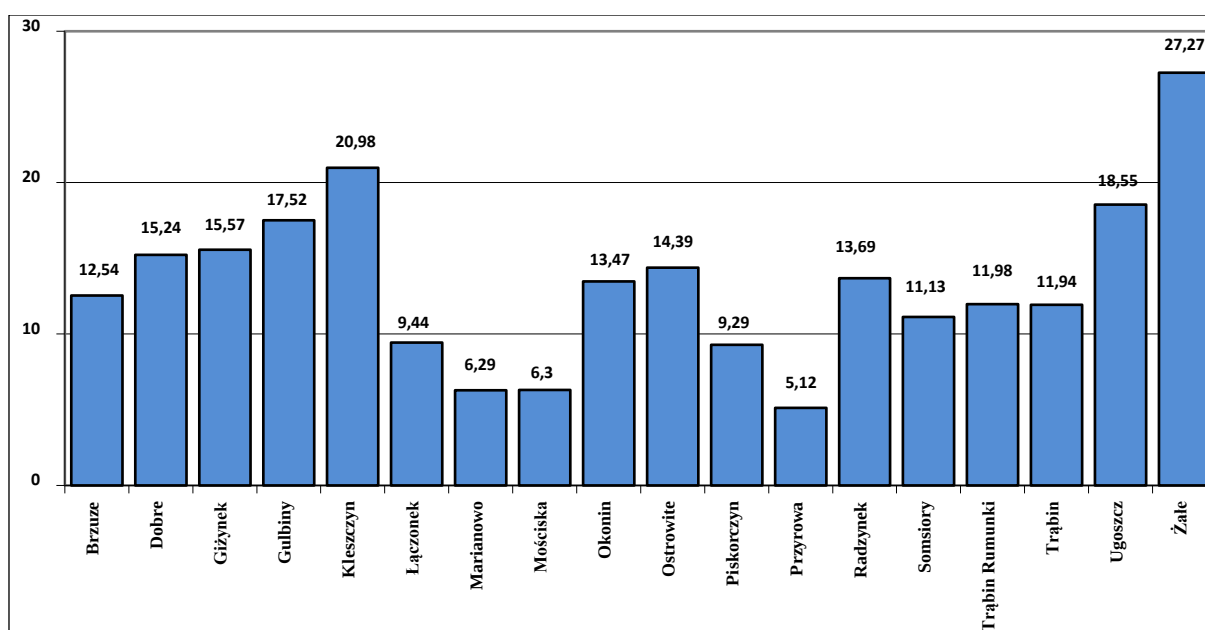
9.	2130	Kobrzyniec-Dulsk	Zarząd Dróg Powiatowych w Rypinie	1,192
10.	120201C	Marianowo-Gulbiny	Urząd Gminy Brzuze	2,9
11.	120202C	Gulbiny-Łączonek	Urząd Gminy Brzuze	3,918
12.	120203C	Łączonek-Ostrowite	Urząd Gminy Brzuze	1,6
13.	120204C	Trąbin-Radomin	Urząd Gminy Brzuze	2,5
14.	120205C	Radzynek-Somsiory	Urząd Gminy Brzuze	1,8
15.	120206C	Żałe-Radzynek	Urząd Gminy Brzuze	2,5
16.	120207C	Somsiory-Somsiory	Urząd Gminy Brzuze	1,12
17.	120208C	Giżynek-Ruże	Urząd Gminy Brzuze	1,3
18.	120209C	Przyrowa-Przyrowa	Urząd Gminy Brzuze	2,9
19.	120210C	Giżynek-Piórkowo	Urząd Gminy Brzuze	1,6
20.	120211C	Studzianka-Kleszczyn	Urząd Gminy Brzuze	2,5
21.	120212C	Ostrowite-Studzianka	Urząd Gminy Brzuze	3
22.	120213C	Borzymin-Żałe	Urząd Gminy Brzuze	2,44
23.	120214C	Dobre-Piórkowo	Urząd Gminy Brzuze	1,74
24.	120215C	Żałe-Piskorczyń	Urząd Gminy Brzuze	2,5
25.	120216C	Giżynek - Okonin	Urząd Gminy Brzuze	3,2
26.	120217C	Piórkowo-Ugoszcz	Urząd Gminy Brzuze	2,2
27.	120218C	Piskorczyń-Ugoszcz	Urząd Gminy Brzuze	1,3
28.	120219C	Radzynek-Okonin	Urząd Gminy Brzuze	3,1
29.	120220C	Studzianka-Przyrowa	Urząd Gminy Brzuze	1,1
30.	120221C	Trąbin Rumunki- Trąbin Rumunki	Urząd Gminy Brzuze	2,44

Tab. 23. Długość dróg w poszczególnych kategoriach

Lp.	Kategoria dróg	Długość na terenie gminy [km]
1.	wojewódzkie	14,12
2.	powiatowe	37,27
3.	gminne	47,66
4.	dojazdowe	129,57

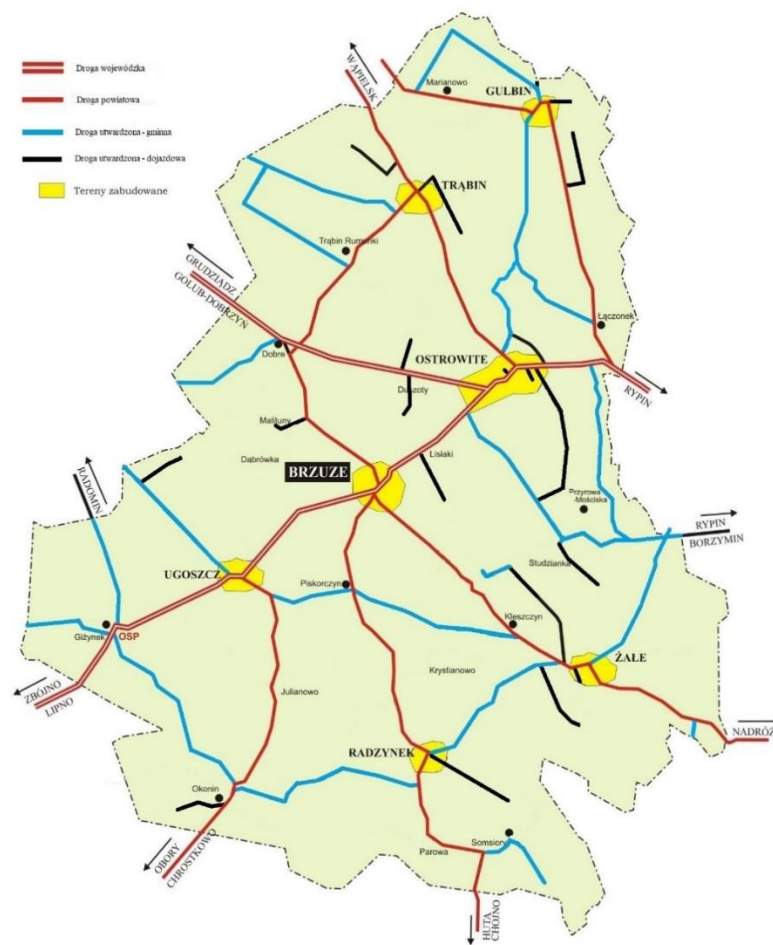

Rys. 37. Położenie dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych

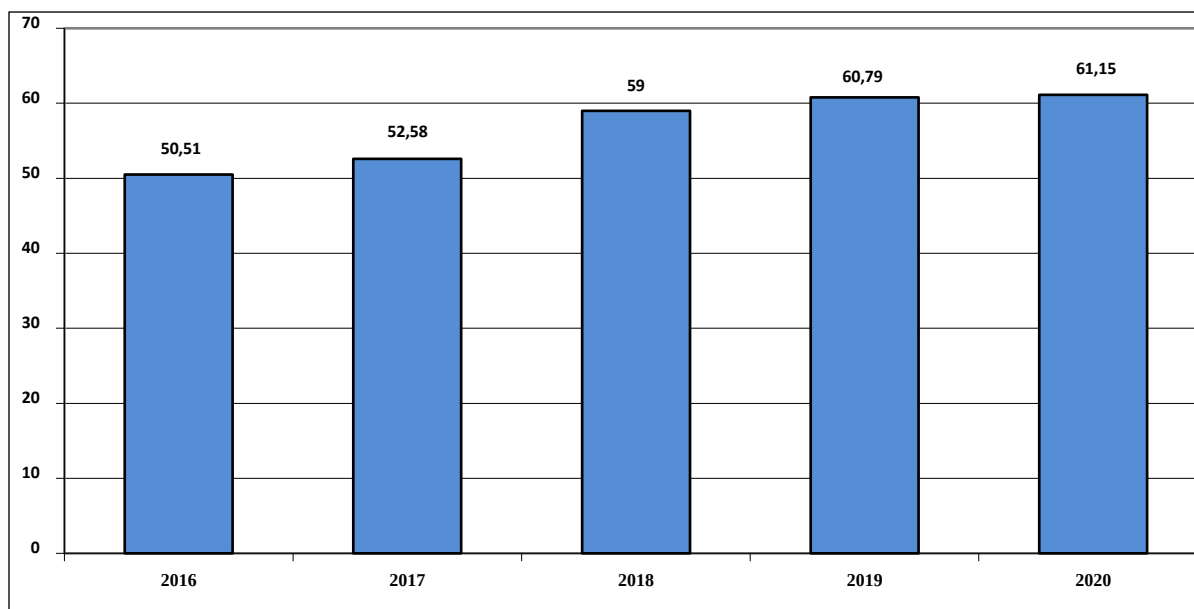

Rys. 38. Długość dróg wszystkich kategorii w miejscowościach gminy Brzuze

Miejscowościami mającymi największą długość dróg są Kleszczyn i Żale. Natomiast najmniej dróg znajduje się na terenie miejscowości Przyrowa, Marianowo i Mościska.

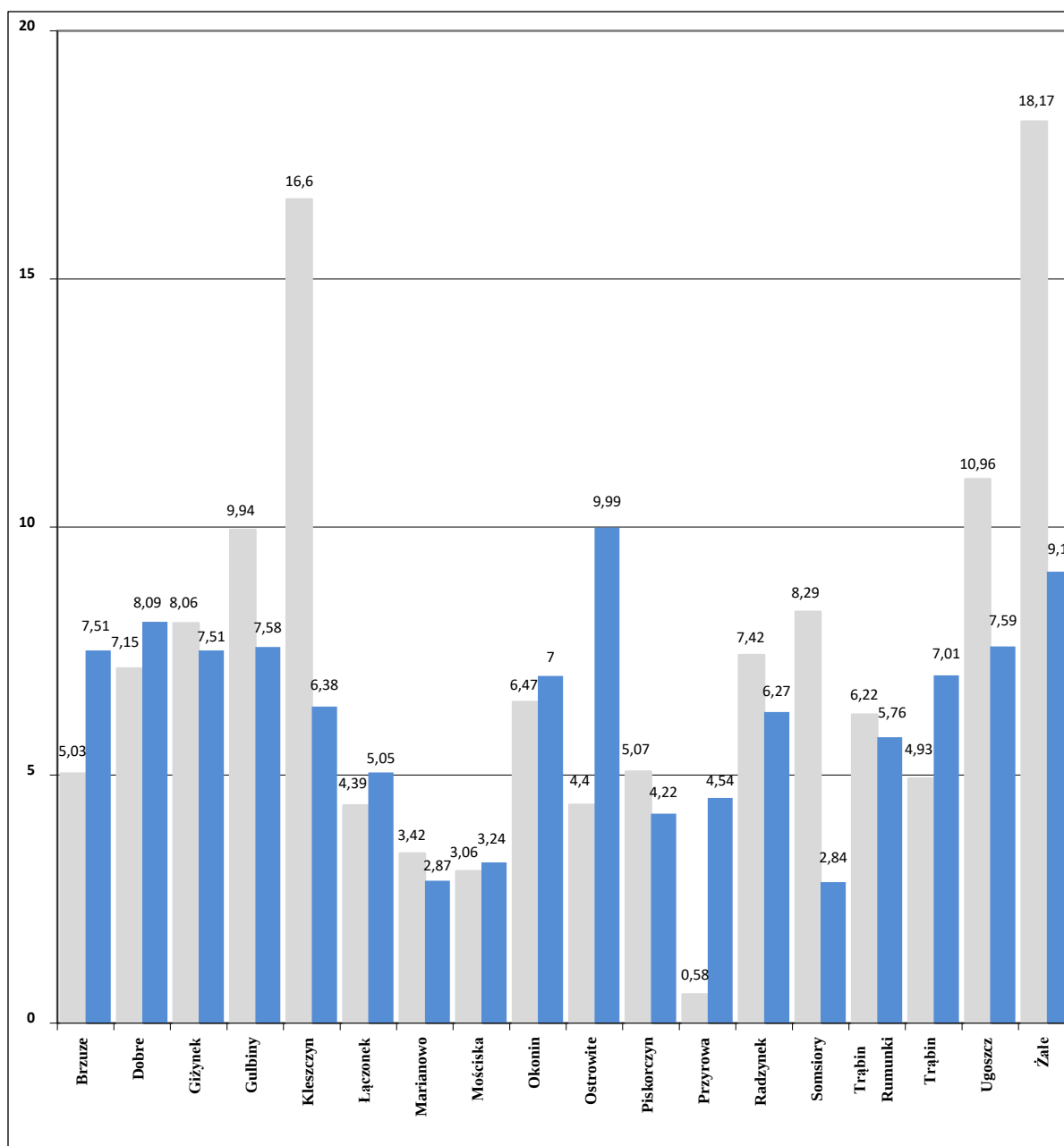

Rys. 39. Drogi utwardzone w gminie Brzuze

Rys. 40. Drogi utwardzone w latach 2016-2020

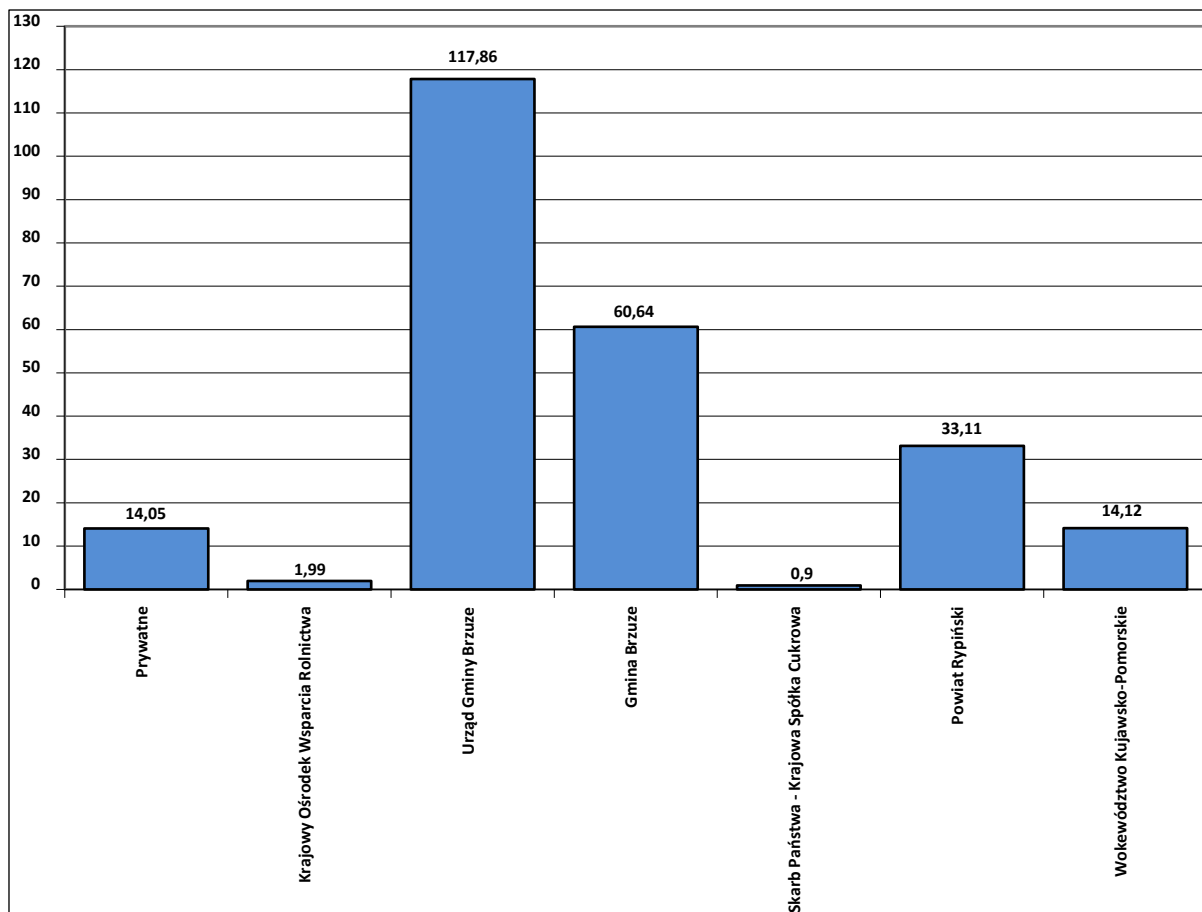
Z porównania długości dróg gminnych utwardzonych do nieutwardzonych wynika, że większa część dróg tj. 45,20 km posiada nawierzchnię utwardzoną, w większości bitumiczną. Drogi dojazdowe w większości są nieutwardzone i tylko 15,95 km posiada nawierzchnię twardą.

Rys. 41. Porównanie długości dróg nieutwardzonych i utwardzonych w miejscowościach gminy Brzuze

Największą długość dróg utwardzonych ma Ostrowite (9,99 km) oraz Żale (9,10 km), które posiada również w porównaniu z innymi miejscowościami najwięcej dróg nieutwardzonych (18,17 km). Na drugim miejscu pod względem dróg nieutwardzonych jest miejscowość Kleszczyn (16,60 km).

Dobłą proporcję dróg utwardzonych do nieutwardzonych obserwujemy w miejscowościach Marianowo (utwardzone – 2,87 km, nieutwardzone – 3,42 km) i Mościska (utwardzone – 3,24 km, nieutwardzone – 3,06 km). Natomiast najmniej dróg nieutwardzonych znajduje się w miejscowości Przyrowa, mają one 0,58 km długości.

Rys. 42. Długość dróg wg własności [km]

Gmina Brzuze jest właścicielem około 60,64 km dróg, natomiast około 117,86 km dróg znajduje się we władaniu Urzędu Gminy. Województwo Kujawsko-Pomorskie na terenie gminy Brzuze posiada 14,12 km dróg natomiast Powiat Rypiński jest właścicielem łącznej długości dróg 33,11 km. Krajowa Spółka Cukrowa na terenie gminy Brzuze posiada 0,9 km dróg a Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa jest właścicielem 1,99 km dróg. Drogi prywatne stanowią 14,05 km.

W 2020 roku Gmina Brzuze udzieliła pomocy finansowej Powiatowi Rypińskiemu w formie dotacji celowej na realizację dwóch zadań związanych z przebudową dróg powiatowych oraz zadania związanego z budową chodnika przy drodze powiatowej na terenie gminy:

1. Przebudowa drogi powiatowej nr 2212C Brzuze – Huta Chojno od 0+000 do 0+950. Wysokość dotacji z budżetu gminy wyniosła 179 109,95 zł, natomiast łączny koszty zadania wyniósł 895 549,35 zł.
2. Przebudowa drogi powiatowej nr 2211C Brzuze – Nadróż od 0+000 do 0+950. Wysokość dotacji z budżetu gminy wyniosła 17 743,52 zł, natomiast łączny koszty zadania wyniósł 898 717,58 zł.
3. Budowy chodnika przy drodze powiatowej nr 2213C Ugoszcz – Obory w miejscowości Okonin, długości 100 metrów. Wysokość dotacji z budżetu gminy wyniosła 15 000,00 zł, natomiast łączny koszty zadania wyniósł 29 300,00 zł.

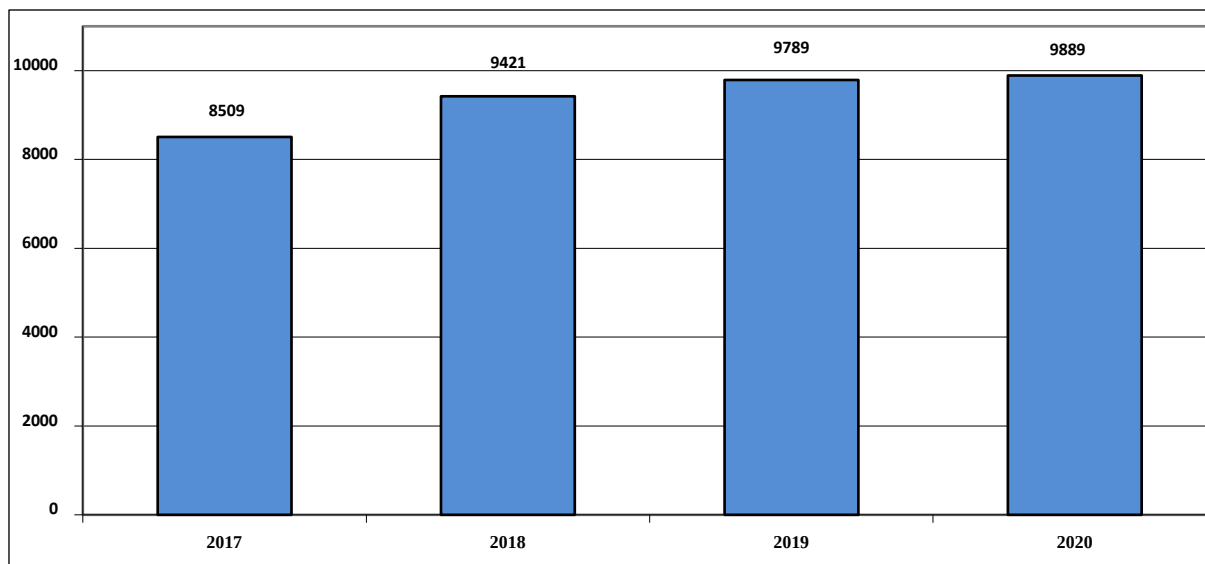
Tab. 24. Inwestycje drogowe w 2020 r.

Lp.	Nazwa zadania	Wartość [zł]	Opis
1.	Przebudowa drogi Przeszkoda-Ruda Żalska	Całkowity koszt: 143 578,44 zł • środki z budżetu Województwa Kujawsko-Pomorskiego: 25 200,00 zł • środki z budżetu gminy: 102 378,44 zł • środki z funduszu sołeckiego: 16 000,00 zł	Wykonano warstwę bitumiczną na utwardzonej podbudowie o długości 0,140 km oraz towarzyszącą infrastrukturą drogową
2.	Przebudowa drogi gminnej nr 120204C Trąbin-Radomin	Całkowity koszt: 1 291 537,85 zł - środki z Funduszu Dróg Samorządowych: 959 683,00 zł - środki z budżetu gminy: 331 854,85 zł	Wykonano utwardzenie powierzchniowe na istniejącej warstwie bitumicznej.
3.	Przebudowa drogi Radzynek-Somsiory – etap II	Całkowity koszt: 19 998,14 zł • środki z budżetu gminy 9 998,14 zł • środki z funduszu sołeckiego: 10 000,00 zł	Przeprowadzono prace ziemne i nawieziono tłuczniem.
4.	Przebudowa drogi osiedlowej w miejscowości Ostrowite	Koszt całkowity: 10 997,44 zł	Wykonanie dokumentacji projektowej oraz zakup materiałów na drogę.
5.	Przebudowa drogi gminnej nr 120203C Łączonek-Ostrowite od km 0+865 do km 1+695	Poniesione koszty: 616 616,69 w tym: • środki z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020: 387 390,00 zł • środki z budżetu gminy: 229 226,69 zł	Wykonano warstwę bitumiczną wraz z podbudową na odcinku 0,830 km oraz towarzyszącą infrastrukturą drogową.
6.	Przebudowa drogi Marianowo – Ruszkowo	Nie poniesiono kosztów	Rozpoczęto procedurę przetargową Szacunkowa wartość zadania – 65 818,53 zł, dofinansowanie z Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg – 27 498,00 zł
7.	Przebudowa drogi Piskorzyn – Kleszczyn	Nie poniesiono kosztów	Złożono wniosek o dofinansowanie w ramach Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg i rozpoczęto procedurę przeprowadzenia postępowania przetargowego
8.	Budowa ścieżki rowerowej w miejscowości Ostrowite	Nie poniesiono kosztów	Rozpoczęto procedurę przetargową

4.4.2. Chodniki

Podjęto przygotowania do wykonania chodnika przy drodze wojewódzkiej Rypin-Grudziądz na odcinku od zatoki autobusowej do stacji benzynowej w miejscowości Ostrowite oraz przy drodze powiatowej Brzuze-Nadróż w miejscowości Żałe na odcinku 220 m (w kierunku Agronomówki). Również rozpoczęto prace ziemne na ścieżce rowerowej w Ostrowitem. łączny koszt wykonanych prac wyniósł 8 701,20 zł. W 2020 roku Gmina Brzuze udzieliła pomocy finansowej Powiatowi Rypińskiemu w formie dotacji celowej na realizację zadania związanego z budową chodnika przy drodze powiatowej na terenie gminy:

1. Budowy chodnika przy drodze powiatowej nr 2213C Ugoszcz – Obory w miejscowości Okonin, długości 100 metrów. Wysokość dotacji z budżetu gminy wyniosła 15 000,00 zł, natomiast łączny koszty zadania wyniósł 29 300,00 zł.

Rys. 43. Długość chodników w metrach w latach 2017-2020

4.5. Obiekty kubaturowe i tereny gminne

Tab. 25. Obiekty kubaturowe i tereny inwestycje w 2020 r.

Lp.	Nazwa	Wartość [zł]	Opis
1.	Budowa garażu przy strażnicy OSP Giżynek wraz z podjazdem	Poniesione koszty: 46 420,62 zł	Dobudowa garażu dla potrzeb OSP. Została wykonana elektryka, ocieplenie, położone tynki z dociepleniem, wstawione okna, wykonana posadzka, utwardzenie podjazdu kostką brukową.
2.	Dobudowa sali wielofunkcyjnej w Ugoszczu	Poniesione koszty: 707 815,83 zł • środki z budżetu Województwa Kujawsko-Pomorskiego: 350 000,00 zł • środki z budżetu gminy: 357 815,83 zł	1.Podpisano umowy na dofinansowanie: z Ministerstwem Sportu o dofinansowanie ze środków FRKF. Dofinansowanie w wysokości 50 %. 2.z Województwem Kujawsko-Pomorskim w wysokości 350000,00 zł 3.ramach Funduszu Inwestycji Lokalnych, w wysokości 800000,00 zł. Przewidywana wartości inwestycji 4 336 067,00 zł . Zakup materiałów oraz roboty ziemne, fundament.
3.	Rozbudowa z przebudową części budynku Szkoły Podstawowej w Ostrowitem dla potrzeb przedszkola – I i II etap	Nie poniesiono kosztów	Rozpoczęto przeprowadzenie postępowania przetargowego. Planowana realizacja do roku 2022
4.	Punkt Gospodarki Komunalnej „Kółko” w Ostrowitem	Poniesione koszty: 4 936,15 zł	Zakup materiałów do wykonania przyłącza i instalacji elektrycznej.
5.	Baza Gospodarcza Gminy Brzuze „Parowozownia” w Ostrowitem	Poniesione koszty: 108 499,71 zł	Przeprowadzono remont części dachu wraz z wymianą elementów drewnianych i pokrycia. Zakupiono materiały do wykonania instalacji elektrycznej oraz kostkę do utwardzenia placu.
6.	Budowa garażu przy strażnicy OSP Dobrze	Poniesione koszty: 68 488,99 zł	Wykonanie dokumentacji projektowej, zakup materiałów oraz wykonanie stanu surowego budynku.
7.	Budowa oświetlenia ulicznego w sołectwie Brzuze etap I	Poniesione koszty: 6 000,00 zł	Wykonanie projektu budowlanego.
8.	Zagospodarowanie działki przy świetlicy wiejskiej w Gulbinach	Poniesione koszty: 4 000,00 zł w tym z funduszu sołeckiego: 4 000,00 zł	Utwardzenie terenu przy świetlicy kostką brukową.
9.	Zagospodarowanie terenu wokół świetlicy wiejskiej w Marianowie	Poniesione koszty: 12 002,67 zł w tym z funduszu sołeckiego: 12 002,67 zł	Utwardzenie terenu przy świetlicy kostką brukową.

10.	Zagospodarowanie terenów rekreacyjnych w miejscowości Ostrowite i Kleszczyn	Poniesione koszty: 850 374,72 zł w tym z funduszu sołeckiego: 7 824,72 zł • PROW 2014-2020: 536 114,00 zł • środki własne: 306 436,00 zł	1) Ostrowite (ścieżki piesze spacerowo-dydaktyczne, zieleni, ławki parkowe + kosz na śmieci, oznaczenia ścieżek dydaktycznych, fontanna, nawierzchnie utwardzone, lampy z zasilaniem fotowoltaicznym, widownia z ławkami przenośnymi) Kleszczyn (staw, ścieżki, zieleni, ławki parkowe + kosze na śmieci, miejsce na ognisko, stojaki na rowery, zestaw grillowy, nawierzchnie utwardzone, ścieżki naturalne, altana oraz ogrodzenie).
11.	Utwardzenie działki gminnej pod parking dla mieszkańców sołectwa Radzynek	Poniesione koszty: 7 475,15 zł w tym z funduszu sołeckiego: 7 475,15 zł	Zakup materiałów (kostka i krawężniki).
12.	Budowa kolektora ściekowego relacji Ostrowite - Rypin	Nie poniesiono wydatków	W trakcie uzgadniania warunków wykonania zadania.
13.	Zagospodarowanie przestrzeni publicznej w miejscowości Brzuze	Poniesione koszty: 15 000,00 zł	Wykonanie dokumentacji projektowej
14.	Budowa nowych i przebudowa istniejących elementów infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej na terenie Gminy Brzuze. W ramach zadania: 1. Budowa świetlicy w Kleszczynie – II etap, 2. Przebudowa pomostu w Brzuzem.	Nie poniesiono wydatków	Rozpoczęto postępowanie przetargowe. Realizacja do roku 2021.
15.	Dostosowanie Domu Kultury w Ostrowitem do działań społecznych wraz z zagospodarowaniem terenu	Nie poniesiono wydatków	Rozpoczęto postępowanie przetargowe.
16.	Modernizacja i wyposażenie świetlicy w Brzuzem wraz z zagospodarowaniem terenu	Poniesione koszty: 8 799,92 zł	Wykonanie dokumentacji projektowej. Rozpoczęto postępowanie przetargowe.
17.	Wyposażenie obiektu Domu Kultury w miejscowości Ostrowite	Poniesione koszty: 300 754,68 zł w tym z: • PROW 2014-2020: 191 369,00 zł • środki własne: 109 385,68 zł	Zakupiono wyposażenie (stoły, krzesła, nagłośnienie)

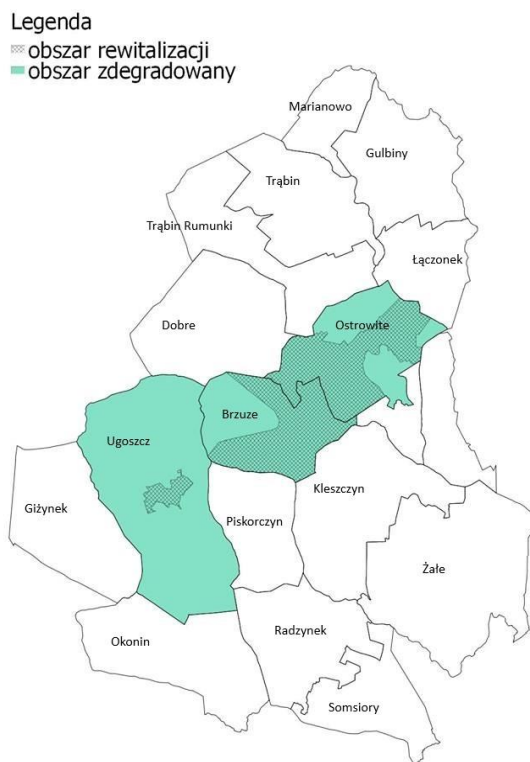

4.6. Rewitalizacja

Gmina Brzuze posiada „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Brzuze na lat 2017-2023” przyjęty uchwałą Rady Gminy Brzuze nr XI/83/2019 z dnia 30 grudnia 2019 roku.

Program ma na celu wyprowadzenie ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych gminy, tj. sołectwo Brzuze, Ostrowite oraz Ugoszcz, poprzez realizację projektów, które wpłyną na poprawę jakości życia mieszkańców gminy, zwiększenie kompetencji mieszkańców obszaru rewitalizacji, a tym samym zwiększenie przedsiębiorczości na terenie gminy oraz wzrost atrakcyjności przestrzeni publicznej w gminie. Obszar ten cechuje się znacznym potencjałem rozwojowym. Obszar rewitalizacji na terenie gminy Brzuze zajmuje powierzchnię 10,55 km², co stanowi 12,32% powierzchni gminy i jest zamieszkały przez 1592 osoby co stanowi 29,03 % mieszkańców gminy Brzuze.

W 2020 r. podpisano umowy z Województwem Kujawsko-Pomorskim w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego WK-P na lata 2014-2020 o dofinansowanie remontu domu kultury w Ostrowitem oraz świetlicy w Brzuzem, inwestycji znajdujących się na głównej liście projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacyjnym. Dofinansowanie przedmiotowych zadań wynosi do 95%.

Rys. 44. Obszar rewitalizacji na terenie gminy Brzuze

4.7. Rolnictwo

Gmina Brzuze obejmuje zasięgiem 8625 ha, większość to użytki rolne III i IV klasy. Ok. 81% powierzchni gminy jest wykorzystywana rolniczo. Ze względu na zmiany klimatyczne, na terenie gminy coraz częściej występują niekorzystne zjawiska atmosferyczne, które powodują straty w produkcji rolnej.

W 2020 r. na terenie Gminy Brzuze wystąpiło gradobicie w uprawach na użytkach rolnych, która spowodowała szkody w gospodarstwach rolnych i działach specjalnych produkcji rolnej. Komisja pracująca na terenie gminy po przeprowadzeniu oględzin w terenie sporządziła protokoły szacujące zakres i wysokość szkód w gospodarstwach rolnych spowodowanych wystąpieniem klęski. Złożono 82 wniosków o szacowanie szkód. Powierzchnia upraw dotkniętych klęską wyniosła 958,72 ha, powierzchnia działek na których szkody wyniosły powyżej 70% wyniosła 82,95 ha wartość strat w uprawach oszacowano na 1 886 284,81 zł.

Tab. 26. Straty spowodowane klęską suszy w poszczególnych wsiach Gminy Brzuze.

Miejscowość	Powierzchnia upraw dotkniętych klęską [ha]	Powierzchnia działek, na których szkody wyniosły powyżej 70% [ha]	Wartość strat (uprawy) [zł]	Ilość złożonych wniosków
Kleszczyn	274,41	25,46	437 327,90	20
Żałe	284,62	25,38	598 808,09	28
Piskorczyń	133,61	16,66	417 853,20	9
Okonin	3,12	0	11 087,30	2
Radzynek	122,26	9,2	169 416,89	10
Somsiory	13,5	0	18 362,42	2
Przyrowa	105,84	4,26	159 836,03	8
Trąbin Rumunki	18,27	0	34 192,62	2
Ugoszcz	3,09	1,99	39 400,36	1
Suma końcowa	958,72	82,95	1 886 284,81	82

4.8. Gospodarka przestrzenna

Kształtowanie i prowadzenie polityki przestrzennej na terenie gminy należy do zadań własnych gminy. Podstawowym dokumentem planistycznym na poziomie lokalnym służącym do ich realizacji jest studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Dokument ten stanowi akt kierownictwa wewnętrznego, a jego ustalenia dają wytyczne dla władz gminy przy realizacji polityki przestrzennej. Planowanie przestrzenne jest procesem ciągłym, a to oznacza konieczność okresowej oceny przyjętych celów w rozwoju i kierunków polityki przestrzennej pod kątem zmieniających się w czasie uwarunkowań, potrzeb i analiz zmian w zagospodarowaniu przestrzennym. Obecnie trwa sporządzanie aktualizacji studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego dla Gminy Brzuze.

Tab. 27. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Lp.	Nazwa	Nr uchwały	Data zatwierdzenia
1.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dotyczącego wprowadzenia funkcji wypoczynkowo – rekreacyjnej z rehabilitacyjną na terenach rolnych we wsi Somsiory nad jeziorem Żalskim	Uchwała Nr XXII/98/2000 Rady Gminy Brzuze	14 listopada 2000 r.
2.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dotyczącego wprowadzenia funkcji wypoczynkowo – rekreacyjnej z rehabilitacyjną na terenach rolnych we wsi Ostrowite nad jeziorem Ostrowickim	Uchwała nr XXVII/122/2001 Rady Gminy Brzuze	27 kwietnia 2001 r.
3.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dotyczącego wprowadzenia funkcji wypoczynkowo – rekreacyjnej na terenach rolnych we wsi Łączonek położonych nad jeziorem Trąbińskim i małym jeziorem Łączonek – działki o numerach ewidencyjnych 12/1, 13/1	Uchwała Nr XXXII/138/2001 Rady Gminy Brzuze	8 listopada 2001 r.
4.	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Brzuze dla wybranego obszaru dotyczących przywrócenia funkcji produkcji rolnej dla obszaru położonego we wsi Ostrowite w obowiązującym miejscowym planie przeznaczanego pod usługi oświaty symbol 23 UO.	Uchwała Nr V/28/2003 Rada Gminy Brzuze	18 lutego 2003 r.
5.	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Brzuze dla wybranych obszarów dotyczących: 1. Przeznaczenia gruntów rolnych na cele funkcji wypoczynkowo – rekreacyjnej, działka położona w obrębie wsi Brzuze nad jeziorem Brzuskim, 2. przeznaczenia gruntów rolnych na cele funkcji usług sportowo – rekreacyjnych, działka położona w obrębie wsi Ugoszcz	Uchwała Nr V/29/2003 Rady Gminy Brzuze	18 lutego 2003 r.
6.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Brzuze w zakresie obejmującym wybrane obszary: obszar nr 1 – wieś Łączonek (działki nr 14/2, 14/3, 14/4, 14/5, 14,6), obszar nr 2 – wieś Łączonek (działki nr 107/1, 107/2, 107/3, 107/4, 107/5), obszar nr 3 – wieś Gulbiny (działki nr 240/2, 240/3, 240/6, 240/7, 240/11, 240/12, 240/13, 240/14, 240/16, 240/19, 240/20, 240/21, 240/22), obszar nr 4 – wieś Gulbiny (działki nr 2/4, 2/5, 2/6, 2/7, 2/8, 2/10, 2/12, 2/13, 2/14), obszar nr 5 – wieś Ostrowite (działka nr 236), obszar nr 6 – wieś Radzynek (działki nr 73/10, 73/11)	Uchwała Nr IX/ 49/07 Rady Gminy Brzuze	24 lipca 2007 r.

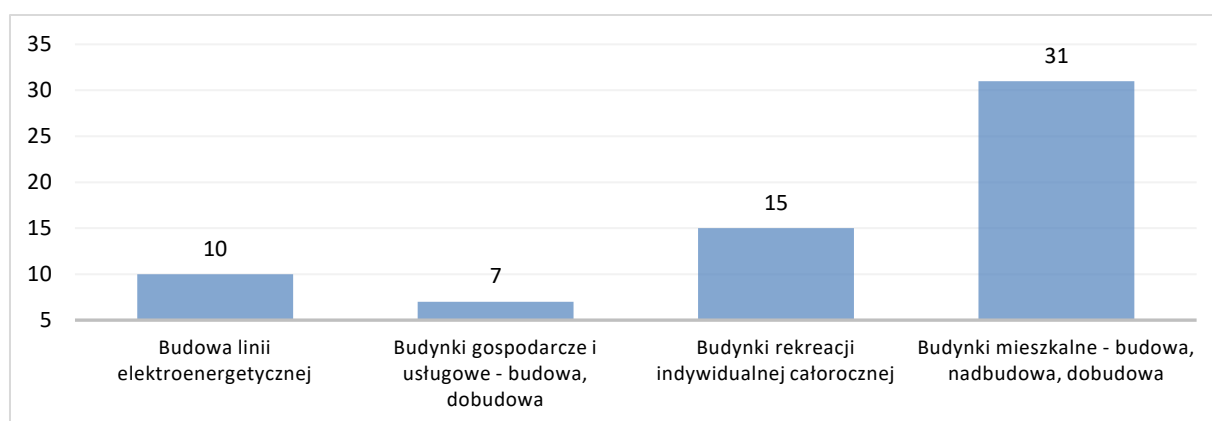
Na mocy art. 67 ust. 1 ustawy z dnia 07.07.1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 15 z 1999 r. poz. 139 z późn. zm.) z dniem 1 stycznia 2004 r. utracił moc prawną dotychczasowy miejscowy ogólny plan zagospodarowania przestrzennego gminy Brzuze zatwierdzony

Uchwałą Nr XVIII/76/87 Gminnej Rady Narodowej w Brzuzem z dnia 29.12.1987 r. (Dz. Urz. woj. wrocławskiego nr 12 poz. 151 z dnia 30.12.1987 r.). W związku z powyższym określenie sposobu zagospodarowania i warunków zabudowy terenu następuje w drodze decyzji o warunkach zabudowy, natomiast inwestycje w zakresie celu publicznego określa się w drodze decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego. W 2020 r. Gmina Brzuze wydała łącznie 95 decyzji administracyjnych w sprawie ustalenia zasad zagospodarowania i zabudowy z przeznaczeniem pod zabudowę mieszkaniową, rekreacyjną, usługową, gospodarczą, magazynową i zagrodową oraz 13 decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego.

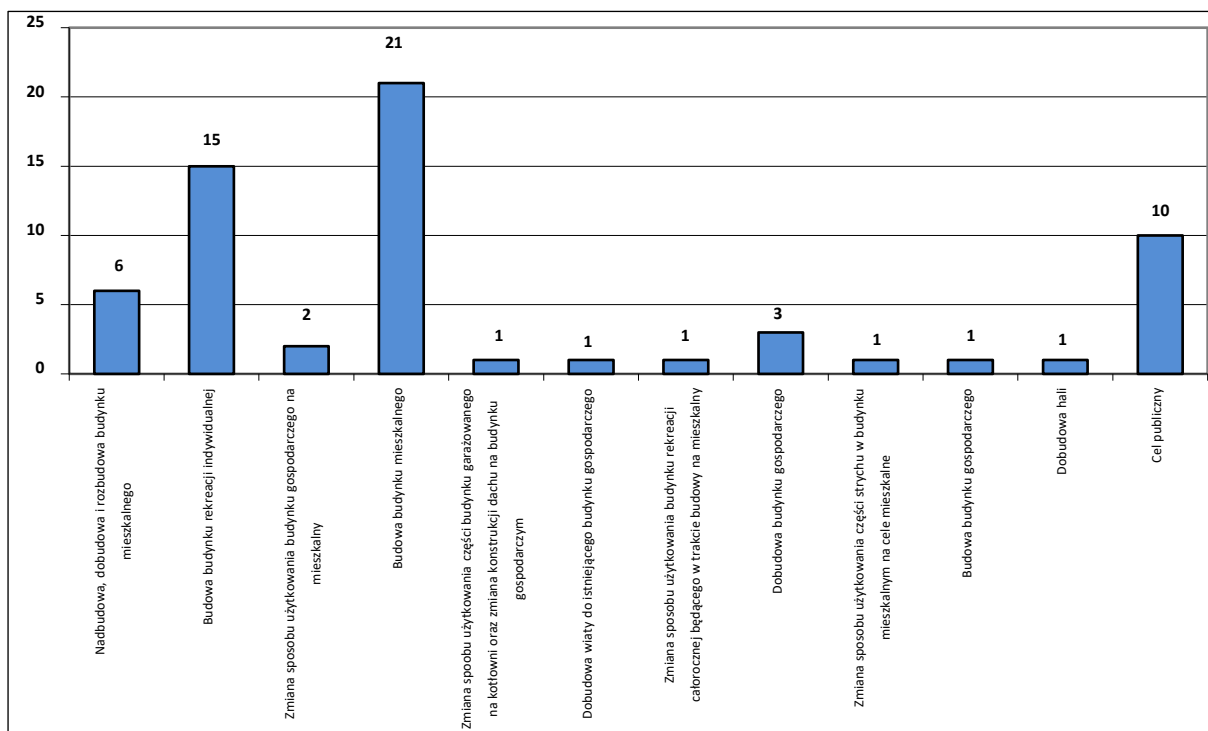
Na terenie gminy w 2020 r. nadano 24 numery porządkowe dla nowo wybudowanych budynków.

Tab. 28. Decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego z 2020 r.

1.	Budowa linii kablowej nn 0,4 kV i przebudowa linii napowietrznej nn -0,4 kV na działkach o numerach ewidencyjnych: 163/5, 163/7, 163/8, 164,165,166,167/1, 168/1, 168/4, 178/9,118 położonych w obrębie ewidencyjnym Ostrowite. Decyzja prawomocna.
2.	Budowa linii kablowej nn 0,4 kV i przyłącza kablowego nn 0,4 kV, na działkach o numerach ewidencyjnych: 275/4, 142/3, 261/2, 268/2, 142/4, 286 obręb ewidencyjny Ostrowite. Decyzja prawomocna.
3.	Budowa linii kablowej nn 0,4 kV i przyłącza kablowego nn 0,4 kV, na działkach o numerach ewidencyjnych: 181/1, 181/2, 181/3, 181/6, 181/7, 181/8, 182/10, 182/11, 182/14, 182/15, 182/7, 182/8, 182/4, 182/5, 182/6, 182/9, 182/12, 179/2, 181/5, 181/4 obręb ewidencyjny Kleszczyn. Decyzja prawomocna.
4.	Przebudowa stanowiska słupowego linii napowietrznej średniego napięcia wraz z rozłącznikiem, budowie linii kablowej niskiego napięcia, na działkach o numerach ewidencyjnych: 211/6, 211/3, 226,1, 236/3, 255/2, 255/8, 255/14, 255/3, 255/4, 255/5, 255/6, 255/7 255/9, 255/10, 255/11, 255/12, 255/13 obręb ewidencyjny Gulbiny. Decyzja prawomocna.
5.	Budowa linii kablowej nn 0,4 kV i przebudowa linii napowietrznej nn -0,4 kV na działkach o numerach ewidencyjnych: 8/1, 8/10, 8/2, 8/3, 8/4, 8/5, 8/7, 8/6, 8/8, 8/9, 47, 52, 55, 56, 58 obręb ewidencyjny Łączonek. Decyzja prawomocna.
6.	Budowa linii kablowej nn 0,4 kV i przebudowa linii napowietrznej nn -0,4 kV na działkach o numerach ewidencyjnych: 115/4,115/5,115/2 położonych w miejscowości Trąbin Rumunki i na działkach oznaczonych numerami ewidencyjnych: 1/3, 1/6, 1/7, 1/8, 96/1, 97, 78, 4/1, 4/3, 4/4, 4/5, 4/9, 4/7, 4/18, 4/10, 4/11, 4/12, 4/14 położonych w miejscowości Ostrowite. Decyzja prawomocna.
7.	Decyzja negatywna. Budowa linii kablowych nn-0,4 kV w miejscowości Kleszczyn , na działkach o numerach ewidencyjnych: 182/13, 182/12, 182/9, 182/6, 182/5, 180/2, 182/4, 183, 184 obręb ewidencyjny Kleszczyn.
8.	Budowa stacji bazowej telefonii komórkowej operatora P4, na działce o numerze ewidencyjnym 302 w miejscowości Ostrowite. Decyzja prawomocna.
9.	Budowa linii kablowej nn 0,4 kV w miejscowości Dobre, na działkach o numerach ewidencyjnych: 162/10, 162/11, 162/7, 162/9, 162/8, 161/1, 160/4, obręb ewidencyjny Dobre. Decyzja prawomocna.
10.	Budowa linii kablowej nn 0,4 kV w miejscowości Kleszczyn na działkach o numerach ewidencyjnych: 182/13, 182/12, 182/9, 182/6, 182/5, 180/2, 182/4, 183, 184 obręb ewidencyjny Kleszczyn. Decyzja prawomocna.
11.	Budowa linii kablowych nn 0,4 kV i przebudowie linii napowietrznej nn – 0,4 kV w miejscowości Kleszczyn i Żałe na działkach o numerach ewidencyjnych: 5/3, 5/4, 5/6, 4/8, 4/4, 4/6, 4/5, 9 obręb ewidencyjny Żałe i 71/9, 71/10, 71/13, 71/11, 71/12, 71/7, 71/16, 69/1, 71/1, 33/1, 66/1, 68/3, 68/2, 71/15, 71/5, 71/6 obręb ewidencyjny Kleszczyn.
12.	Budowa linii kablowej nn 0,4 kV oświetlenia ulicznego ze słupami oświetleniowymi terenu na działkach o numerach ewidencyjnych 59/1 i 59/2 obręb ewidencyjny Brzuze.
13.	Budowa linii kablowej oświetlenia ulicznego na działkach o numerach ewidencyjnych: 100/26, 99/2, 60, 62/1, 61/1 obręb ewidencyjny Brzuze. Decyzja prawomocna.

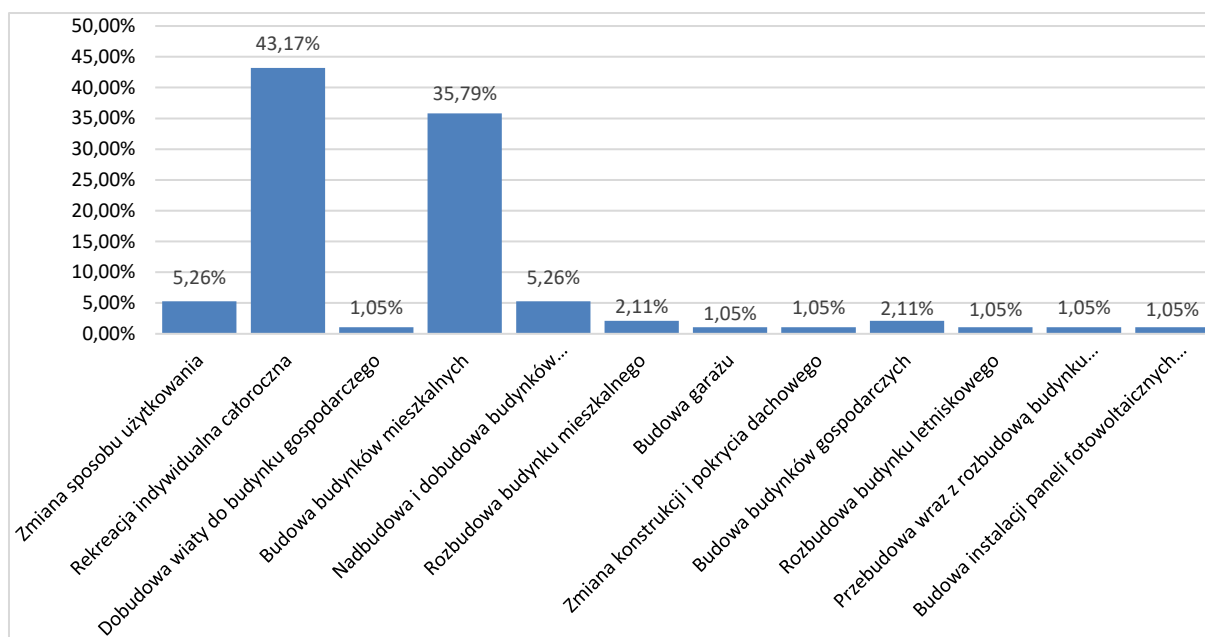
Rys. 45. Pozwolenia na budowę wydane w 2020 r.

Rys. 46. Zawiadomienia o zakończeniu budowy w 2020 r.

Tab. 29. Decyzje o warunkach zabudowy wydane w 2020 r.

Decyzje o warunkach zabudowy (typy zabudowy)	Liczba wniosków	Udział procentowy
Zmiana sposobu użytkowania	5	5,26 %
Rekreacja indywidualna całoroczna	41	43,17 %
Dobudowa wiaty do budynku gospodarczego	1	1,05 %
Budowa budynków mieszkalnych	34	35,79 %
Nadbudowa i dobudowa budynków mieszkalnych	5	5,26 %
Rozbudowa budynku mieszkalnego	2	2,11 %
Budowa garażu	1	1,05 %
Zmiana konstrukcji i pokrycia dachowego	1	1,05 %
Budowa budynków gospodarczych	2	2,11 %
Rozbudowa budynki letniskowego	1	1,05 %
Przebudowa wraz z rozbudową budynku mieszkalnego	1	1,05 %
Budowa instalacji paneli fotowoltaicznych wolnostojących	1	1,05 %
SUMA	95	100 %

Rys. 47. Udział procentowy typów zabudowy w wydanych w 2020 r. decyzjach o warunkach zabudowy

4.9. Ochrona przyrody

4.9.1. Formy ochrony przyrody

Wg Ustawy o ochronie przyrody z 2004 roku: „Pomnikami przyrody są pojedyncze twory przyrody ożywionej i nieożywionej lub ich skupienia o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajoznawczej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głazy narzutowe oraz jaskinie”. Na terenie Gminy Brzuze Gmina Brzuze w 2020 r. znajdowało się 31 pomników przyrody ożywionej. Są to drzewa, które ze względu na swój wiek oraz rozmiar są chronione. Gmina ustanowiła również 1 pomnik przyrody nieożywionej w postaci głazu narzutowego. W stosunku do uznanych pomników przyrody zabrania się: niszczenia, uszkodzenia lub przekształcania obiektu, umieszczania tablic reklamowych.

Spośród ustanowionych pomników, 19 znajduje się na terenach Lasów Państwowych, jeden w parku DPS Ugoszcz, trzy na działkach gminnych, a dziewięć jest własnością prywatną. Cztery pomniki przyrody chronione są również na podstawie ustawy o ochronie zabytków. Są to: Jesion Fryderyk w Ugoszczu, Dąb Chopin w Gulbinach oraz dwa białodrzewy w Ostrowitem. W 2020 r. prowadzone były działania edukacyjne, promocyjne i monitoring.

Tab. 30. Pomniki przyrody w gminie Brzuze

Pomniki przyrody ożywionej				
Lp.	Przypisana nazwa	Gatunek	Miejscowość	Ilość
1.	Jesion Fryderyk	Jesion wyniosły	Ugoszcz	1
2.	Lipy Cecylii	Lipa drobnolistna	Trąbin Rumunki	4
3.	Topola Dziadka Jasia	Topola szara	Brzuze	1
4.	Lipa Jutrzenka	Lipa drobnolistna	Żałe	1
5.	Pan Tadeusz	Kasztanowiec zwyczajny	Mościska	1
6.	Kasztanowiec Tomek	Kasztanowiec zwyczajny	Dobre	1
7.	Dąb Chopin	Dąb bezszypułkowy	Gulbiny	1
8.	Białodrzewy Ostrowickie	Topola biała	Ostrowite	2
9.	Buki Trąbińskie	Buk zwyczajny	Trąbin Rumunki	18
10.	Dąb Ugoski	Dąb bezszypułkowy	Ugoszcz	1
Pomnik przyrody nieożywionej				
1.	Głaz narzutowy	Różowy granit grubokrystaliczny	Trąbin	1

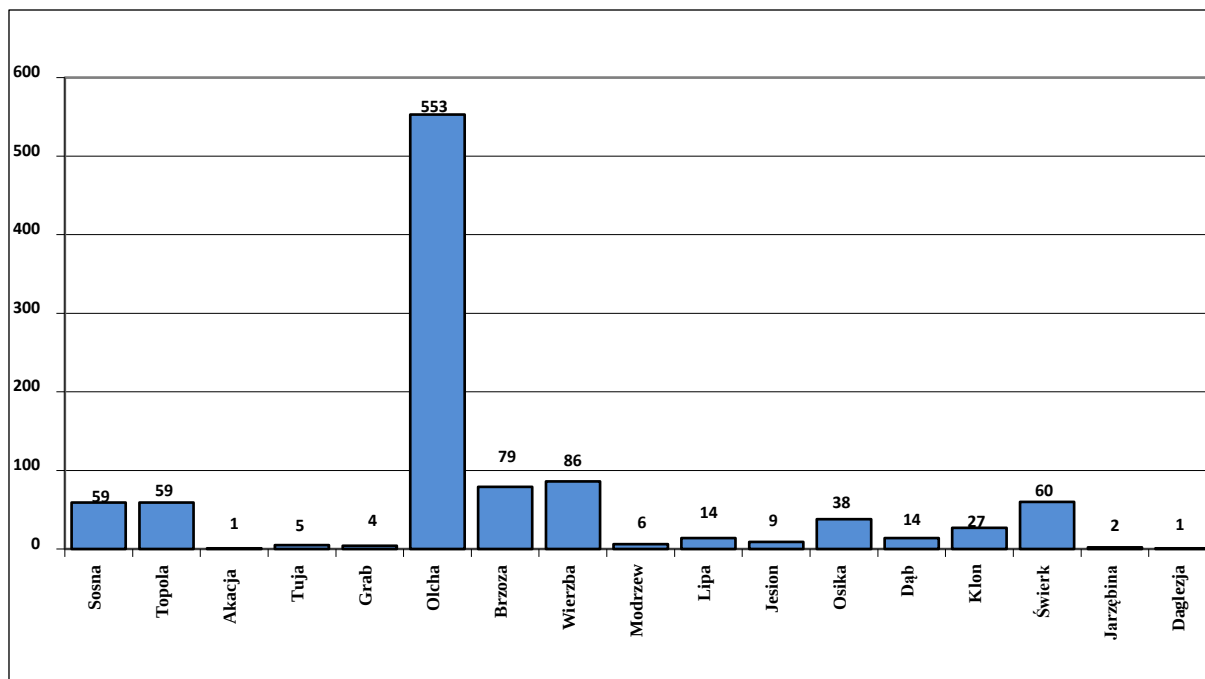

Rys. 48. Formy ochrony przyrody w gminie Brzuze

4.9.2. Wycinka drzew

Zadrzewienia śródpolne i przyzagrodowe odgrywają ważną rolę środowiskową, w dużym stopniu decydują też o atrakcyjności krajobrazowej gminy. Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. wycinki drzew można dokonać pod warunkiem zgłoszenia zamiaru wycinki w gminie. Po dokonaniu zgłoszenia zamiaru usunięcia drzew, organ przyjmujący zgłoszenia ma obowiązek dokonania oględzin drzew, które są przeznaczone do wycinki w terminie 21 dni od dnia wpływu zgłoszenia. Podczas oględzin sporządza się protokół, ustala się gatunek drzewa i obwód pnia, który mierzony jest na wysokości 5 cm. Po dokonaniu oględzin urząd w terminie 14 dni od dnia oględzin może, w drodze decyzji administracyjnej wnieść sprzeciw. Usunięcie drzew może następować przez 6 miesięcy od przeprowadzonych oględzin, po upływie tego czasu w przypadku nieusunięcia drzewa konieczne jest ponowne dokonanie zgłoszenia.

W 2020 r. do urzędu gminy wpłynęło 110 zgłoszeń zamiaru usunięcia drzew oraz 6 wniosków o wydanie zezwolenia na wycinkę, łącznie na 1017 szt. drzew do usunięcia. Gmina wniosła w drodze decyzji administracyjnej 6 sprzeciwów na usunięcie 18 szt. drzew.

Rys. 49. Wnioski na wycinkę poszczególnych gatunków drzew w 2020 r.

4.10. Kultura

4.10.1. Biblioteki

Gminna Biblioteka Publiczna w Brzuzem z siedzibą w Ostrowitem jest samorządową instytucją kultury, która realizuje zadania własne Gminy Brzuze w dziedzinie prowadzenia działalności kulturalnej. Została powołana uchwałą Rady Gminy Brzuze z dnia 27 kwietnia 2006 roku nr XXXVIII/153/06.

Struktura bibliotek

- Gminna Biblioteka Publiczna w Brzuzem z/s w Ostrowitem
- Filia publiczno-szkolna w Trąbinie (połączona uchwałą Rady Gminy Brzuze z dnia 25 lipca 1997 roku nr XXIV/132/97)
- Filia w Ugoszczu
- Filia w Żale (została zlikwidowana uchwałą Rady Gminy z dnia 30 czerwca 2020 roku nr XIV/106/2020)

Księgozbiór

Tab. 31. Stan księgozbioru w 2020 r.

Biblioteki	Stan na 31.12.2019r.	Przybyło				Ubyło	Stan na 31.12.2020r.	Audiobooki
		ogółem	w tym z zakupu	w tym z przejęcia	podręczniki			
Ostrowite	13610	1190	529	661	0	1015	13785	5
Trąbin	9228	1013	67	100	846	942	9299	14
Ugoszcz	6644	594	252	342	0	0	7238	0
Żale	8631	0	0	0	0	8631	0	0
Razem	38113	2797	848	1103	846	10588	30322	19

Do księgozbioru biblioteki zakupiono łącznie 848 woluminów za kwotę 19.424,00 zł:

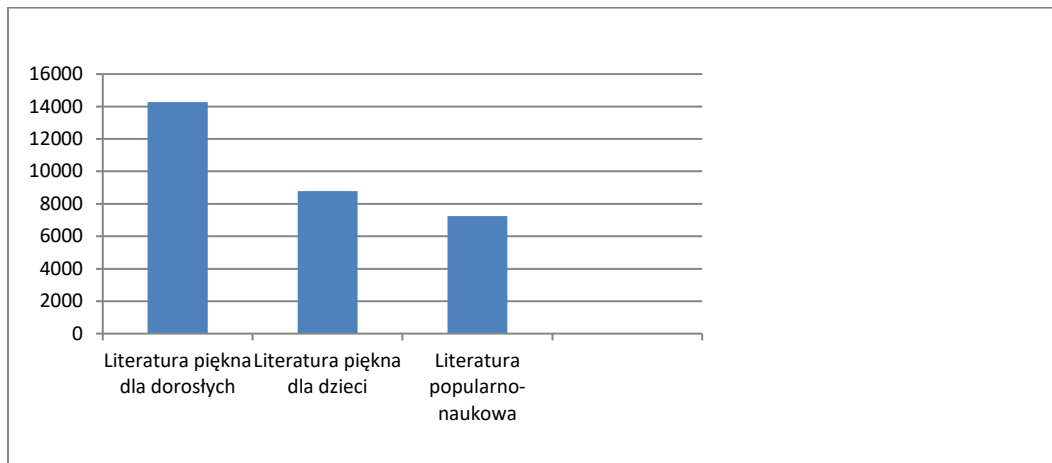
- ze środków własnych biblioteki zakupiono 668 woluminów za kwotę 15000,00 zł
 - literatura piękna dla dorosłych – 376
 - literatura piękna dla dzieci – 275
 - literatura popularno- naukowa – 17
- ze środków MKiDN z programu „Narodowy program rozwoju czytelnictwa” zakupiono 180 woluminów za kwotę 4.424,00 zł
 - literatura piękna dla dorosłych – 120
 - literatura piękna dla dzieci – 56
 - literatura popularno- naukowa – 4

Stan księgozbioru biblioteki publicznej gm. Brzuze na dzień 31.12.2020 r. wynosił 30322 woluminy, w przeliczeniu na jednego mieszkańca gminy wyniósł 5,75 wolumina.

Biblioteki przejęły księgozbiór po zlikwidowanej Filii Bibliotecznej w Żałem w ilości 1103 woluminy:

- Ostrowite – 661
- Trąbin – 100
- Ugoszcz – 342

Do filii publiczno-szkolnej przyjęto 846 woluminów podręczników.

Rys. 50. Struktura księgozbioru w bibliotece publicznej

Czytelnicy

Tab. 32 Czytelnicy

Biblioteka	Rok 2019	Rok 2020
Ostrowite	260	224
Trąbin	117	118
Ugoszcz	109	102
Żałe	37	11
Razem	523	455

Wypożyczenia

a. W 2020 roku wypożyczono na zewnątrz bibliotek 7541 woluminów:

- Ostrowite – 4474
- Trąbin – 2146
- Ugoszcz – 815
- Żałe – 106

b. Na miejscu w bibliotekach udostępniono 639 woluminów:

- Ostrowite – 193
- Trąbin – 110
- Ugoszcz – 336

Odwiedziny w bibliotece

a. W 2020 r. w bibliotekach zarejestrowano łącznie w czyteln i wypożyczalni 3412 użytkowników:

- Ostrowite – 1579
- Trąbin – 926
- Ugoszcz – 882
- Żałe – 25

b. W bibliotece zarejestrowano 30 osób- uczestników spotkań.

Działalność kulturalna

W 2020 r. biblioteka realizowała projekty:

- „Mała książka wielki człowiek” - projekt jest przeznaczony dla dzieci w wieku od 3 do 6 lat

- „Sieć na kulturę”- projekt ten jest skierowany dla dzieci i młodzieży w wieku 10-18 lat (zawieszony w 2020 r. ze względu na Covid-19)

Biblioteka realizowała usługę „Książka na telefon dla osób starszych i niepełnosprawnych”.

W 2020 r. biblioteki były nieczynne dla użytkowników z powodu:

- Covid 19 – 151 dni
- Likwidacji filii w Żałem – 41 dni

4.10.2. Gminna Kolekcja Dóbr Kultury

Obowiązkiem samorządu gminy jest troska o zachowanie tradycji, dziedzictwa duchowego i materialnego. Jednym ze sposobów na ocalenie od zapomnienia tego, co należy do przeszłości, jest utworzona w 1999 r. Gminna Kolekcja Dóbr Kultury. Ekspozaty zgromadzone zostały w kilku obiektach rozmieszczonych na obszarze gminy, m.in. w Ugoszczu, Żałem i Brzuzem. Są to głównie przedmioty codziennego użytku, maszyny i urządzenia. Do największych obiektów należy lokomotywa wąskotorowa i wagoniki. Zbiory corocznie uzupełniane są o pozyskane zabytki.

W 2019 r. udało się pozyskać niszczącą od kilku lat, zabudowaną nieruchomość gruntową o powierzchni 0,6264 ha. Działka była częścią Cukrowni Ostrowite, podobnie jak budynek o powierzchni ponad 600 m², w którym mieściła się parowozownia kolejki wąskotorowej i stolarnia zakładowa. Wyremontowany obiekt wraz z działką wykorzystany będzie m.in. do ekspozycji zbiorów Gminnej Kolekcji Dóbr Kultury w Brzuzem. W 2020 roku gmina pozyskała do kolekcji nowe ekspozyty, np. snopowiązałkę, a także przygotowała torowisko do ustawienia lokomotywy wąskotorowej.

4.10.3. Prace konserwatorskie

Konieczne jest zabezpieczenie niektórych zabytków, które z różnych przyczyn nie są należycie zadbane przez właścicieli. Przed podjęciem prac remontowych i zabezpieczających wskazane są konsultacje i uzgodnienia z administracją gminy oraz wojewódzkim konserwatorem zabytków. Może to zapobiec utracie unikalnych cech historycznych obiektu. Obiekty zabytkowe będące w opiece wsi, np. figurki przydrożne wymagają opieki oraz remontów, które nie doprowadzą do utraty historycznych walorów obiektu. Ewidencja obiektów wymagających pilnej interwencji dostępna jest w Urzędzie Gminy Brzuze.

Parowozownia w Ostrowitem

Rozpoczęte zostały prace zabezpieczające obiekt parowozowni z zespołu fabrycznego Cukrowni Ostrowite, wpisany do wojewódzkiej ewidencji zabytków. Niszczący od likwidacji cukrowni obiekt został zakupiony przez Gminę Brzuze w 2019 r. po kilkuletnich staraniach. W styczniu 2020 r. Gmina Brzuze wystąpiła do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Włocławku z wnioskiem w sprawie wydania wytycznych konserwatorskich dla planowanych prac remontowych i adaptacyjnych budynku parowozowni. Zgodnie ze stanowiskiem konserwatorskim, w roku 2020 zabezpieczono wymagający pilnej interwencji dach i pokryto go blachą w rąbek, a w celu osuszenia budynku skuto tynki. Teren jest sukcesywnie porządkowany i przystosowywany do potrzeb gminy. W 2020 r. rozpoczęto przebudowę drogi dojazdowej oraz dróg manewrowych. Wszelkie prace remontowe i adaptacyjne budynku, prowadzone przez Gminę Brzuze mają na celu zachowanie historycznych i architektonicznych wartości zabytkowej parowozowni.

Park w Gulbinach

W 2020 roku rozpoczęły się prace zmierzające do rewitalizacji wpisanego do rejestru zabytków parku w Gulbinach. Po uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków we Włocławku. Pierwsze działania polegały na usunięciu samosiewów oraz uporządkowaniu terenu parku. Obecnie samorząd gminy czyni starania, by park był bardziej dostępny w celach edukacyjnych i rekreacyjnych.

Grodzisko w Mościskach

W trosce o przywrócenie i zachowanie pamięci historycznej zabytkowego grodu w Mościskach, znajdującego się przy zachodnim brzegu jeziora Ostrowite, samorząd gminy rozpoczął starania zmierzające do jego rekonstrukcji i upamiętnienia dawnej świetności. 10 grudnia 2020 roku Gmina Brzuze wystąpiła do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Włocławku z wnioskiem o wyrażenie stanowiska w sprawie możliwości zagospodarowania terenu. Zgodnie z wydanymi zaleceniami Gmina Brzuze złożyła do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Włocławku, wniosek o wydanie pozwolenia na prowadzenie badań archeologicznych tego wczesnośredniowiecznego grodziska.

4.11. Rekreacja, sport i turystyka

Realizacja zadań w zakresie rekreacji, sportu i turystyki należały do najważniejszych kierunków działalności gminy w 2020 r. W tym roku Gmina Brzuze powiększyła bazę sportową w miejscowościach Trąbin, Ugoszcz, Ostrowite, Okonin i Żałe gdzie zamontowano urządzenia do ćwiczeń w plenerze. Swoje pasje realizowali również amatorzy piłki nożnej, siatkówki. Do bazy sportowej w gminie Brzuze, oprócz czterech sal gimnastycznych przy Szkołach Podstawowych, należy kompleks boisk przy SP Ostrowite, boiska do plażowej piłki siatkowej w Brzuzem, Gulbinach, Trąbinie i Ugoszczu. Zestawienie przeprowadzonych prac zamieszczone zostało w poniższych tabelach.

Tab.33. Pomosty rekreacyjne i kąpielowe będące własnością gminy

Lp.	MIEJSCOWOŚĆ	POŁOŻENIE
1.	Brzuze	Jezioro Brzuskie
2.	Gulbiny	Jezioro Długie
3.	Ostrowite	Jezioro Ostrowickie
4.	Trąbin	Jezioro Trąbińskie
5.	Trąbin	Staw
6.	Żałe	Jezioro Kopiec

4.12. Pomoc społeczna

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej Państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Pomoc społeczną organizują organy administracji rządowej i samorządowej, współpracując w tym zakresie na zasadzie partnerstwa z organizacjami społecznymi i pozarządowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi.

Pomoc społeczna wspiera osoby i rodziny w wysiłkach, zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka. Zadaniem pomocy społecznej jest zapobieganie wykluczeniu społecznemu poprzez podejmowanie działań zmierzających do życiowego usamodzielniania osób i rodzin oraz ich integrację ze środowiskiem.

Polityka społeczna w Gminie Brzuze ma na celu: zaspokajanie podstawowych potrzeb życiowych, wyrównywanie szans oraz podnoszenie poziomu życia mieszkańców. Organem administracji samorządowej realizującym zadania polityki społecznej Państwa jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej.

W ramach polityki społecznej ośrodek pomocy społecznej świadczy pomoc w formie:

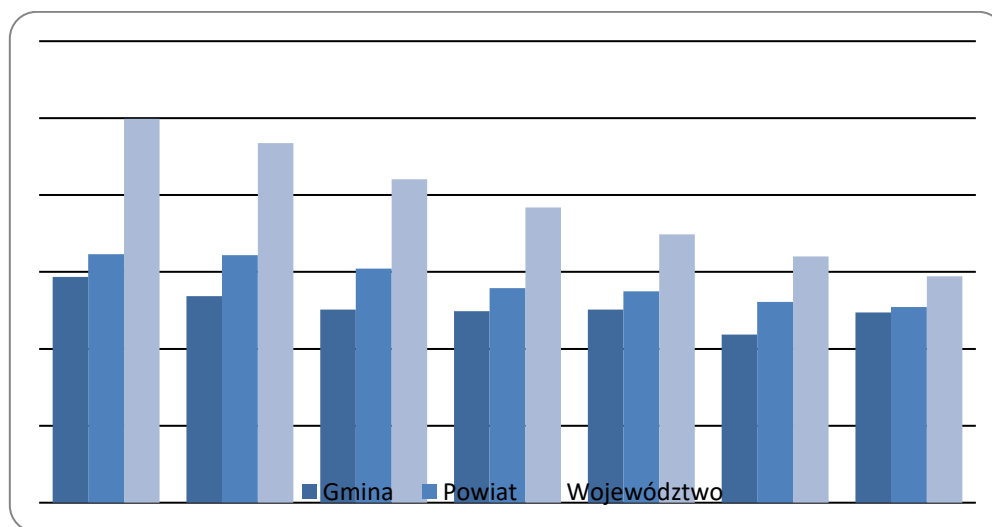
- świadczenia pieniężne: zasiłki stałe, zasiłki okresowe, zasiłki celowe, świadczenia rodzinne (w tym zasiłki rodzinne, zasiłki pielęgnacyjne, świadczenia pielęgnacyjne, specjalne zasiłki opiekuńcze, zasiłki dla opiekuna, jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia dziecka, świadczenie rodzicielskie),

- świadczenia wychowawcze „Rodzina 500+”, fundusz alimentacyjny, dodatki mieszkaniowe i energetyczne, świadczenia „DOBRY START”, realizacja ustawy „Za życiem”;
- Karta Dużej Rodziny
- świadczenia w naturze, np. opał, artykuły żywnościowe, paczki świąteczne, spotkania okolicznościowe osób samotnych (pikniki seniora, spotkania wigilijne i noworoczne), pomoc w zakupie sprzętu domowego, drobne prace remontowe, dożywianie dzieci i osób starszych,
- usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi
- poradnictwo i interwencja w rodzinach, w których występują dysfunkcje, tj. przeciwdziałanie przemocy domowej (Zespół Interdyscyplinarny), wsparcie asystenta rodziny, szeroko rozumiana praca socjalna prowadzona przez pracowników GOPSu,
- Realizacja Gminnego Programu Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Narkotykowych

W gminie Brzuze w 2020 roku z pomocy materialnej i usługowej świadczonej na podstawie ustawy o pomocy społecznej skorzystało łącznie 804 osób, co stanowiło 15,07% ogółu mieszkańców gminy. W 2020 roku w stosunku do 2019 roku łączna liczba rodzin korzystających z pomocy i wsparcia zmniejszyła się o 127 rodzin. Poniżej zaprezentowano w formie graficznej i tabelarycznej szczegółowe dane dotyczące: liczby rodzin i osób korzystających z pomocy społecznej w podziale na wiek i płeć, wskaźnik deprivacji lokalnej, liczby długotrwale korzystających z pomocy społecznej w podziale na płeć i grupy wiekowe, liczby rodzin i osób korzystających ze świadczeń pieniężnych i niepieniężnych, liczby osób korzystających z usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych, wskaźniki pracy socjalnej.

Tab. 34. Liczba osób korzystających ze świadczeń na podstawie wydanych decyzji.

Liczba świadczeniobiorców							
Rok	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Gmina	587	537	502	498	502	437	495
Powiat	646	644	609	558	550	522	509
Województwo	998	935	841	768	698	640	589

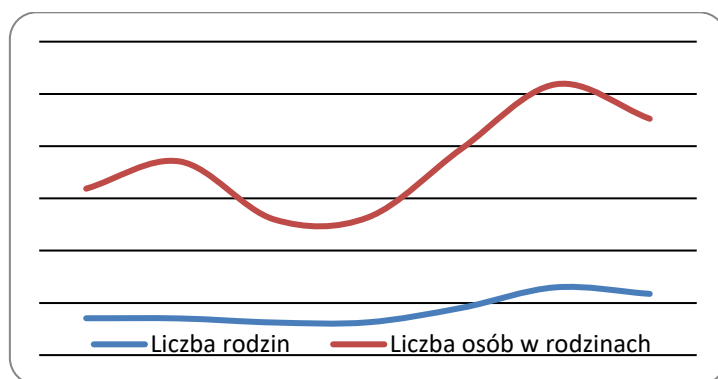

Rys. 51. Osoby korzystające ze świadczeń

Rodzina jest podstawową komórką społeczną, która ma na celu zapewnienie bezpieczeństwa emocjonalnego jak również jest naturalnym środowiskiem wychowawczym, w którym główny element stanowią interakcje zachodzące między jej członkami. Dlatego jeśli w funkcjonowaniu rodziny pojawiają się dysfunkcje, instytucje i służby zobligowane do wspierania rodziny zobowiązane są do podjęcia na jej rzecz określonych działań.

Tab. 35. Liczba rodzin i liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej

Rok	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
2014	353	1240
2015	351	1502
2016	312	987
2017	314	1004
2018	453	1525
2019	649	1943
2020	586	1676

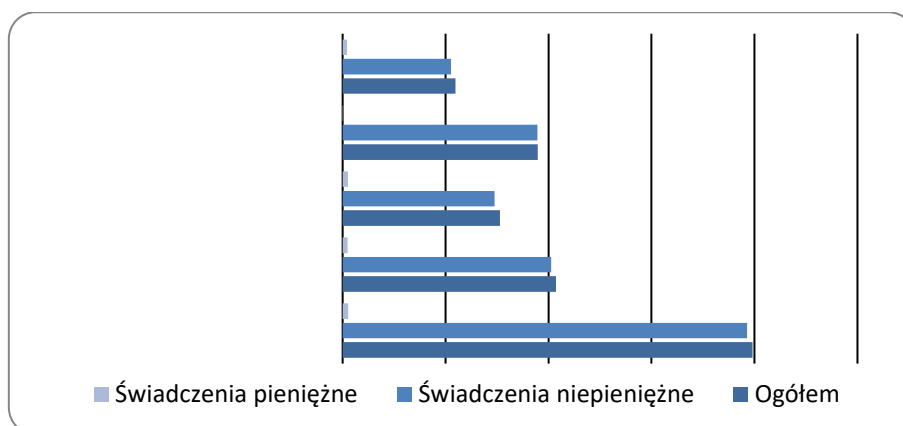

Rys. 52. Rodziny korzystające ze świadczeń

Na podstawie art. 7 ustawy o pomocy społecznej, prawo do pomocy przysługuje w szczególności z powodu: ubóstwa, sieroctwa, bezdomności, bezrobocia, niepełnosprawności, długotrwałej lub ciężkiej choroby, przemocy w rodzinie, potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi, potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, zdarzenie losowe i klęska żywiołowa, trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego.

Tab. 36. Główne powody przyznania świadczeń w ramach pomocy społecznej w 2020 roku

Powód przyznania	Ogółem	Liczba świadczeń	
		Świadczenia niepieniężne	Świadczenia pieniężne
Bezrobocie	39 822	39 272	550
Ubóstwo	20 727	20 239	488
Długotrwała lub ciężka choroba	15 286	14 760	526
wielodzietność	18 957	18 920	37
Niepełnosprawność	10 954	10 537	417

Rys. 53. Przyczyny korzystania ze świadczeń

Gmina Brzuze oferuje usługi opiekuńcze, które stanowią jedną z form pomocy udzielanej w ramach systemu wsparcia socjalnego. Z usług mogą korzystać osoby z niepełnosprawnościami, a także osoby chore krótkoterminowo lub przewlekle, osoby starsze i osoby samotne, jeśli potrzebują na co dzień pomocy innych osób, a nie mogą jej uzyskać od osób, które wspólnie z nią mieszkają (np. równie chory współmałżonek) i innych członków rodziny, tzw. wstępnych i zstępnych, czyli dzieci, wnuków, siostr, braci, dalszej rodziny.

W gminie Brzuze zatrudniona jest jedna opiekunka środowiskowa w pełnym wymiarze godzin pracy. Liczba osób potrzebujących pomocy powoduje konieczność zatrudnienia osób bezrobotnych z kwalifikacjami opiekunki w formie stażu.

Tab. 37. Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych

Rok	Liczba osób
2014	9
2015	11
2016	12
2017	16
2018	17
2019	20
2020	19

Nowymi formami wsparcia i pomocy zaadresowanymi do znaczącej grupy mieszkańców gminy Brzuze, jakimi są osoby dotknięte długotrwałą chorobą i niepełnosprawnością, jest możliwość korzystania z usług specjalistycznych.

Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi, Gmina Brzuze pozyskuje środki finansowe w ramach zadań zleconych, na świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych, w ramach których wsparcie prowadzą: logopeda, pedagog, fizjoterapeuta oraz pracownik socjalny.

Tab. 38. Liczba osób korzystających ze wsparcia w ramach specjalistycznych usług opiekuńczych

Rok	Liczba osób
2016	8
2017	8
2018	8
2019	10
2020	11

Według ustawy o pomocy społecznej, praca socjalna to interdyscyplinarna działalność zawodowa mająca na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi. Pracownicy socjalni zatrudnieni w Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej w swojej pracy wykorzystują wszelkie metody i techniki pracy, stosując je z poszanowaniem godności osoby i jej prawa do samostanowienia. Praca socjalna świadczona jest osobom i rodzinom bez względu na posiadany dochód.

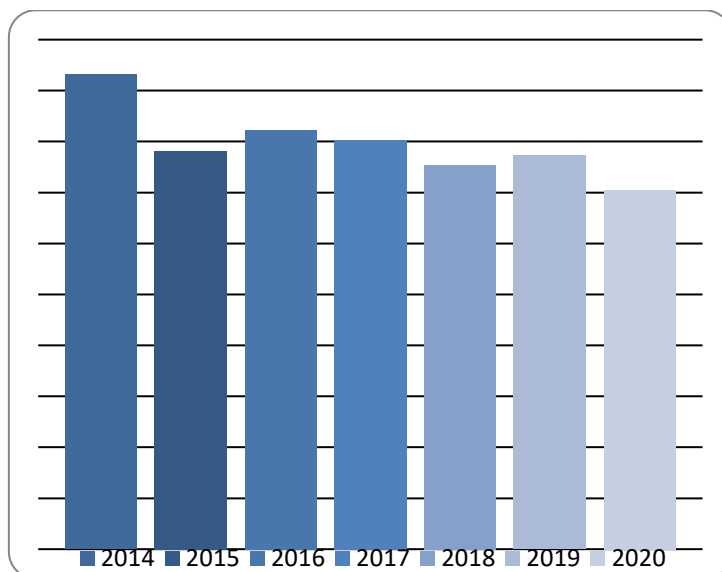
Jednym z kolejnych zadań Ośrodka Pomocy w ramach szeroko pojętej pracy socjalnej jest realizacja ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Ustawa obowiązuje do podjęcia oraz realizacji Gminnego Programu Wspierania Rodzin w Gminie Brzuze. W ramach realizacji Programu od 2013 roku w gminie Brzuze funkcjonuje asystent rodziny, który w 2020 roku obejmował swoim wsparciem łącznie 14 rodzin. Celem pracy asystenta rodziny jest osiągnięcie przez rodzinę podstawowego poziomu stabilizacji życiowej, która umożliwi jej wychowanie dzieci. Jego głównym zadaniem jest niedopuszczenie do oddzielenia dzieci od rodziny oraz podjęcie działań zmierzających do zażegnania kryzysu w rodzinie.

W gminie Brzuze mieszka 44 rodziny tj. 160 osób z problemami opiekuńczo-wychowawczymi, których sytuacja jest na bieżąco monitorowana pod kątem sprawowania opieki nad dziećmi. Przyczyny trudności tych rodzin wynikają przeważnie z niskich kompetencji wychowawczych, eurosieroctwa, rozbicia rodziny, przemocy, uzależnień, chorób psychicznych, bezrobocia.

W przypadku trudnej sytuacji finansowej rodziny, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej oferuje wsparcie finansowe.

Tab. 39. Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej

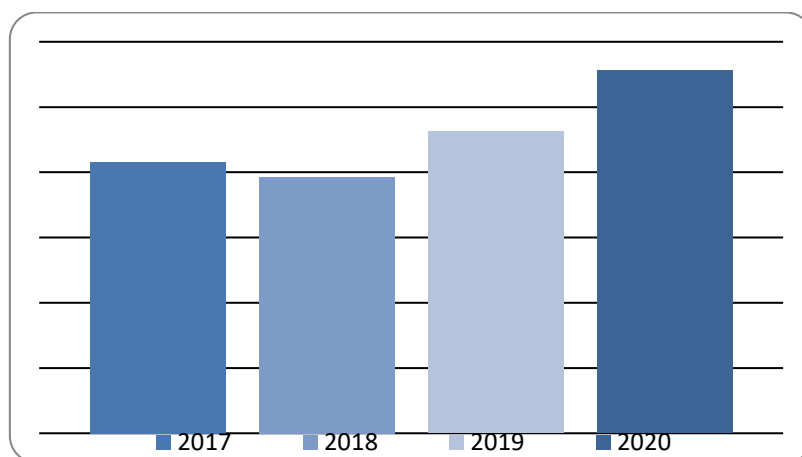
Rok	Kwota świadczeń pieniężnych
2014	466.039,63zł
2015	390.597,35zł
2016	411.493,84zł
2017	401.461,19zł
2018	376.981,66zł
2019	386.324,11zł
2020	352.230,00zł

Rys. 54. Świadczenia pieniężne w pomocy społecznej

Tab. 40. Świadczenie wychowawcze – kwota świadczeń

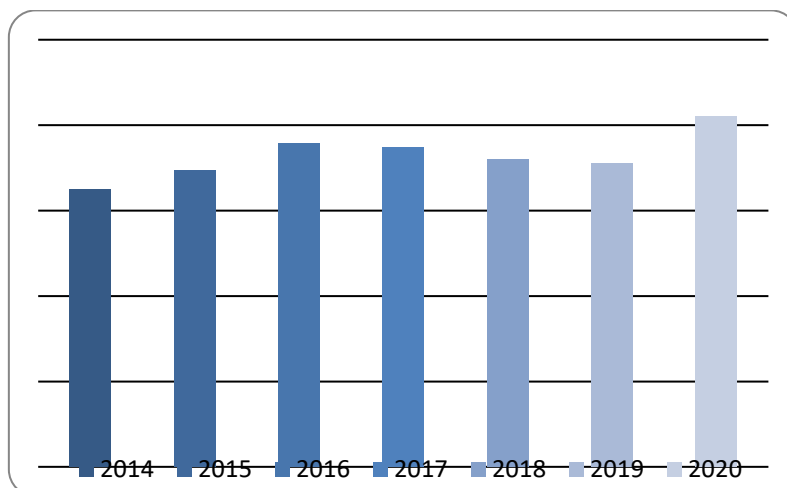
Rok	Wydatki
2017	4.153.500,00zł
2018	3.883.000,00zł
2019	4.492.000,00zł
2020	5.509.000,00zł

Rys. 55 Świadczenia wychowawcze wypłacane w gminie Brzuze

Tab. 41 . Świadczenia rodzinne, pielęgnacyjne i opiekuńcze wypłacane w gminie Brzuze

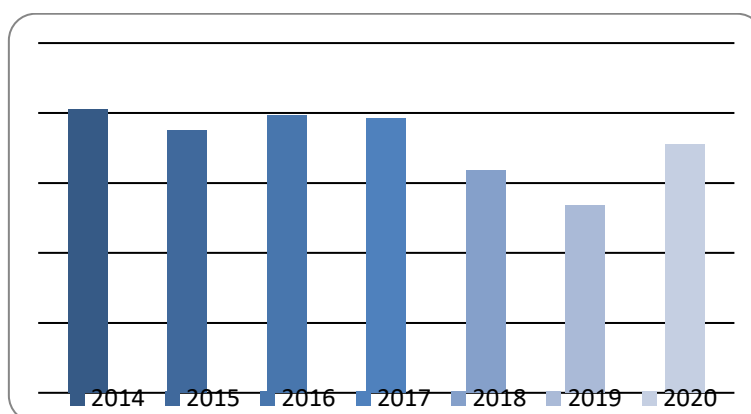
Rok	Suma świadczeń
2014	1.625.015,00zł
2015	1.735.902,00zł
2016	1.891.023,00zł
2017	1.872.105,00zł
2018	1.802.274,00zł
2019	1.777.603,00zł
2020	2.053.946,00zł

Rys. 56 . Suma świadczeń rodzinnych, opiekuńczych i pielęgnacyjnych wypłacanych w gminie Brzuze

Tab. 42. Świadczenia z funduszu alimentacyjnego wypłacane w gminie Brzuze

Rok	Wydatki
2014	202.551,00zł
2015	187.817,00zł
2016	198.500,00zł
2017	196.060,00zł
2018	159.270,00zł
2019	134.130,00zł
2020	177.630,00zł

Rys. 57. Wydatki na wypłatę świadczeń z funduszu alimentacyjnego

Tab. 43. Świadczenie „Dobry Start” wypłacane w gminie Brzuze

Rok	Wydatki	Liczba świadczeń
2019	207.600,00zł	692
2020	206.100,00zł	687

Gmina Brzuze realizuje również inne programy rządowe, takie jak „Karta Dużej Rodziny”. W ramach tego Programu rodziny wielodzietne wychowujące co najmniej troje dzieci lub rodzice którzy mieli na utrzymaniu co najmniej troje dzieci, mają prawo ubiegać się o przyznanie Karty Dużej Rodziny, na podstawie której są upoważnieni do zniżek w cenie towarów i usług.

Tab. 44 . Liczba rodzin, które otrzymały Kartę Dużej Rodziny

Rok	Liczba rodzin	Liczba osób
2014	24	129
2015	22	114
2016	12	65
2017	8	33
2018	13	67
2019	55	148
2020	15	36

Gmina Brzuze, oprócz wsparcia rodzin w ramach świadczeń pieniężnych, prowadzi również dożywianie w szkołach podstawowych na terenie gminy oraz dożywia dzieci, uczęszczające do szkół podstawowych poza teren gminy, w przypadku gdy dochód rodziny nie przekracza kryteriów dochodowych określonych w ustawie o pomocy społecznej. W 2020 roku Gmina Brzuze w ramach dotacji z budżetu państwa, prowadziła dożywianie dla łącznie 303 osób, w tym 285 dzieci. Wartość ta uległa zmniejszeniu względem roku 2019 o 68 osób. Ponadto w 2020 roku gmina Brzuze dożywiała ze środków własnych 244 dzieci w szkołach na terenie gminy Brzuze. W 2021 roku Rada Gminy Brzuze podjęła uchwałę w sprawie przyjęcia Programu Osłonowego, który określa zasady dożywiania dzieci w szkole i wprowadza dopłaty do każdego posiłku, w przypadku gdy dochód rodziny przekracza kryteria dochodowe określone w ustawie o pomocy społecznej. W związku z powyższym 191 dzieci korzysta z posiłków nieodpłatnie, natomiast 255 dzieci zobowiązanych jest do ponoszenia dopłaty za każdy zjedzony posiłek.

Pomoc społeczna to nie tylko wsparcie finansowe osób i rodzin potrzebujących pomocy, ale także pomoc instytucjonalna, świadczona przez wyspecjalizowane placówki. Gmina Brzuze pokrywa część kosztów pobytu trzech mieszkańców gminy, którzy, z uwagi na trudną sytuację zdrowotną i opiekuńczą, przebywają w Domach Pomocy Społecznej w Wąbrzeźnie oraz Kutnie.

Gmina Brzuze od kilku lat realizując programy przeciwdziałające uzależnieniom prowadzi punkt informacyjno-konsultacyjny, którego działalność finansowana jest ze środków pochodzących z opłat za zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych. PIK funkcjonuje w oparciu o Gminny Program Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. W Punkcie osoby uzależnione i eksperymentujące z substancjami psychoaktywnymi, doznającymi przemocy domowej mogą skorzystać z pomocy w formie porad specjalistów i terapii. Prowadzone są warsztaty dla rodziców, podczas których rodzice otrzymują wiedzę na temat zagrożeń. Ponadto w Punkcie prowadzony jest Klub AA „OAZA”, w którym spotykają się osoby po ukończonym leczeniu odwykowym.

W 2019 roku specjaliści w Punkcie udzielili łącznie 416 porad dla 51 rodzin. Natomiast w 2020 roku udzielono łącznie 340 porad dla 34 rodzin. Jednym z wielu zadań realizowanych przez członków Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych jest kierowanie osób uzależnionych na leczenie odwykowe i terapię. W omawianym okresie Komisja przeprowadziła łącznie 33 rozmowy motywujące.

Corocznie w ramach realizacji Gminnego Programu Rozwiązywania Problemów Alkoholowych organizowany był wypoczynek letni dla dzieci i młodzieży w formie półkolonii, w czterech świetlicach na terenie gminy, łącznie dla 80 dzieci z rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym. Jednak z uwagi na wprowadzenie na terenie całego kraju stanu epidemii SARS-COV 2, gmina Brzuze w 2020 roku zrezygnowała z organizacji półkolonii dla dzieci. Ponadto od wielu lat Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, w ramach działań profilaktycznych, organizuje biegi sztafetowe, quizy wiedzy pod nazwą Maraton Trzeźwości.

Ważnym elementem oddziaływania na rodzinę, w której dochodziło do przemocy domowej, były działania podejmowane przez Zespół Interdyscyplinarny, w oparciu o ustawę o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. W skład Zespołu wchodzi pracownicy Ośrodka Pomocy, funkcjonariusz Policji, dyrektor szkoły, pedagog szkolny. W 2020 roku w gminie Brzuze prowadzonych było 11 procedur „Niebieska Karta”. Sprawcy przemocy domowej skierowani zostali do udziału w programie korekcyjno-edukacyjnym dla sprawców przemocy. W 2019 roku prowadzonych było 11 procedur „Niebieska Karta”. Gmina Brzuze na podstawie porozumienia ze Starostwem Powiatowym współfinansuje utrzymania Mieszkania Interwencji.

Ponadto o formach wsparcia i miejscach pomocy dla osób przeżywających trudności, wynikające z przemocy w rodzinie, udzielane są informacje w materiałach promocyjnych, które rozdawane są mieszkańcom gminy podczas różnych masowych spotkań, jak również w szkołach i Ośrodkach zdrowia.

4.13. Edukacja

Prowadzenie szkół należy do jednego z najważniejszych zadań gminy. W Gminie Brzuze funkcjonują cztery szkoły podstawowe z oddziałami przedszkolnymi:

- Szkoła Podstawowa im. T. Kościuszki w Ostrowitem;
- Szkoła Podstawowa w Ugoszczu;
- Szkoła Podstawowa w Trąbinie;
- Szkoła Podstawowa w Radzynieku.

Placówki oświatowe prowadzone przez Gminę Brzuze funkcjonują w budynkach będących własnością gminy, a przekazanych w trwałą zarząd dyrektorom ww. szkół. Budynki szkolne spełniają podstawowe wymogi bezpieczeństwa oraz higieny nauki i pracy. Zaplecze lokalowe jest wystarczające, aby umożliwić wszystkim uczniom realizację podstawy programowej. Wszystkie szkoły podstawowe posiadają pracownie komputerowe i dostęp do sieci Internet. Rokrocznie dyrektorzy szkół zakupują oraz pozyskują w ramach różnych projektów środki na: wyposażenie pracowni, pomoce dydaktyczne, naukowe, sprzęt sportowy niezbędny do prowadzenia zajęć edukacyjnych, biblioteki oraz zaplecze kuchenne do przygotowywania posiłków. Przy każdej szkole znajdują się boiska sportowe i place zabaw zapewniające uczniom bardzo dobre warunki w zakresie kultury fizycznej i rekreacji, którą można uprawiać na zewnątrz. W Ostrowitem znajduje się kompleks boisk *Orlik*. Wszystkie szkoły mają do dyspozycji sale gimnastyczne, przy czym SP Ugoszcz posiada salę o niewystarczającej powierzchni. W związku z czym w Gminie Brzuze w grudniu 2020 r. rozpoczęto budowę nowej sali gimnastycznej pod nazwą „Dobudowa sali wielofunkcyjnej w Ugoszczu”. W skład nowego obiektu wchodzić będzie m.in. sala wielofunkcyjna, pomieszczenie administracyjne, pomieszczenia sanitarne, zespoły szatni wraz z łazienkami oraz przebieralniami, sale integracyjne oraz galeria, która umożliwi wgląd do sali wielofunkcyjnej. Zadania oświatowe realizowane przez Gminę Brzuze są finansowane z części oświatowej subwencji ogólnej oraz z dochodów własnych. Gmina występuje o dofinansowanie m.in. z rezerwy części oświatowej subwencji, z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020. Kolejną poważną inwestycją gminną to przebudowa i rozbudowa części budynku Szkoły Podstawowej im. T. Kościuszki w Ostrowitem dla potrzeb utworzenia przedszkola samorządowego oraz wyposażenie w meble i sprzęt audiowizualny. Inwestycja podzielona jest na dwa etapy. Zakończenie przewidziane jest na wrzesień 2022 r.

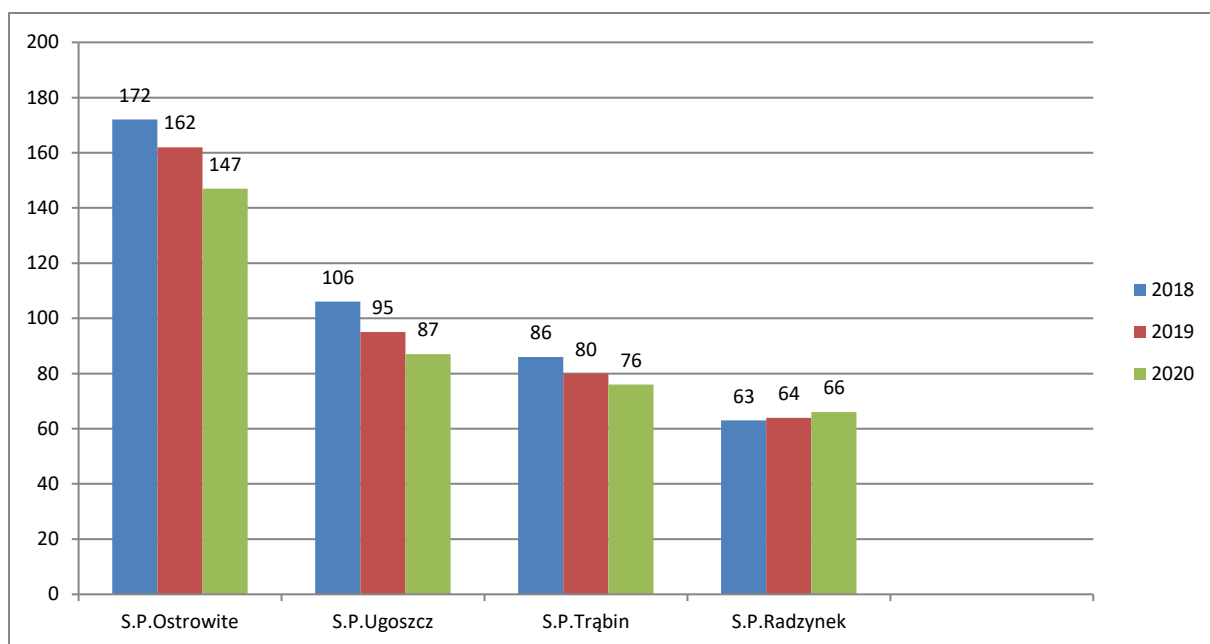
Tab. 45. Podstawowe dane dotyczące funkcjonowania szkół w 2020 r.

Szkoły	S.P. Ostrowite	S. P. Ugoszcz	S. P. Trąbin	S. P. Radzynek
Liczba uczniów	147	87	76	66
Liczba n-li w przeliczeniu na etaty	17,17	12,56	10,00	9,61
Budżet szkoły, wydatki ogółem	2.652.218,57	1.354.768,96	1.131.180,58	1.018.723,80
Koszt utrzymania 1 ucznia	18.042,30	15.572,06	14.883,96	15.435,21

Średni miesięczny koszt utrzymania 1 ucznia waha się od 14,8 tys. zł w Trąbinie do 18,04 tys. zł w Ostrowitem. Do jednej klasy uczęszczało średnio 12 uczniów. Najwięcej w szkole w Ostrowitem średnio 18 uczniów w klasie, najmniej w szkole w Radzynieku 8 uczniów. Przy wszystkich szkołach funkcjonowały również oddziały przedszkolne.

Tab. 46. Dzieci uczęszczające do szkół w latach 2018-2020

Lp.	Nazwa szkoły	2018	2019	2020
1	SP Ostrowite	172	162	147
2	SP Ugoszcz	106	95	87
3	SP Trąbin	86	80	76
4	SP Radzynek	63	64	66

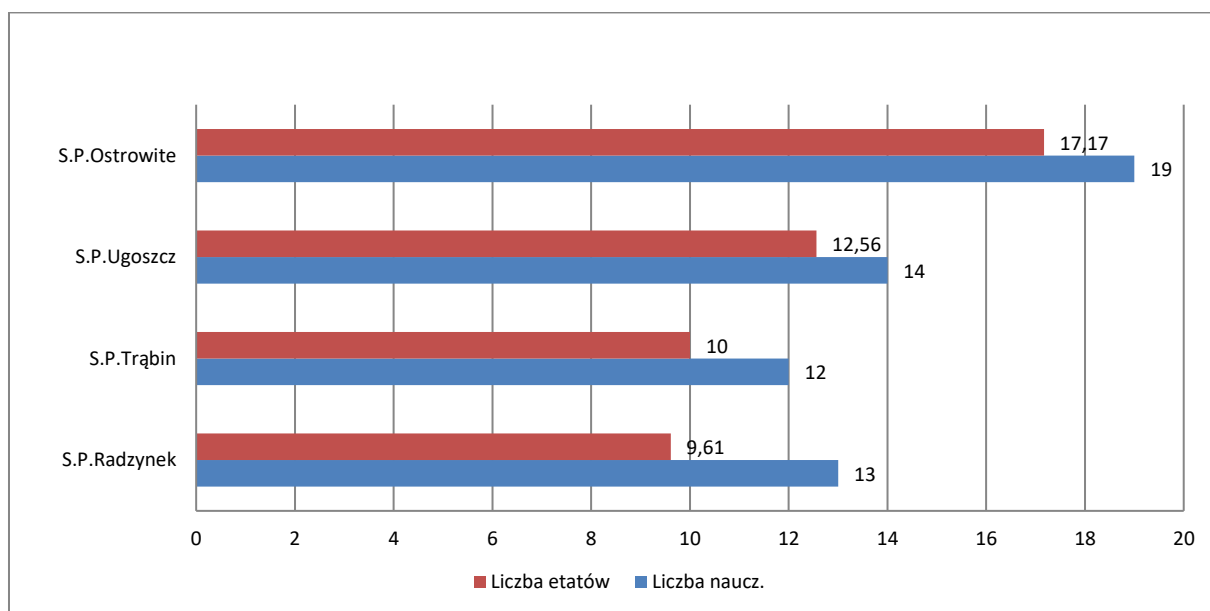

Rys. 58. Liczba uczniów w szkołach w latach 2018-2020

W poszczególnych szkołach zatrudnienie nauczycieli na dzień 31.12.2020 r. przedstawiało się następująco:

1. SP Ostrowite – 19 nauczycieli; w tym 17,17 etatów,
2. SP Ugoszcz – 14 nauczycieli; w tym 12,56 etatów,
3. SP Trąbin - 12 nauczycieli; w tym 10 etatów,
4. SP Radzynek – 13 nauczycieli; w tym 9,61 etatów.

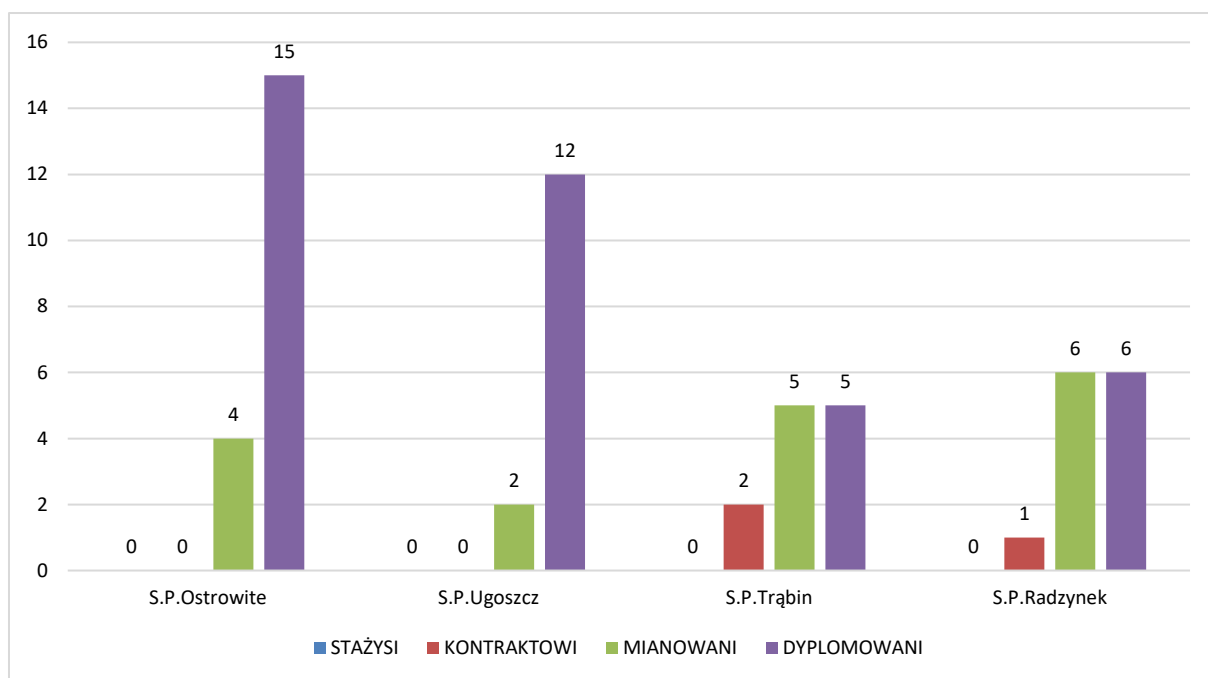
Zatrudnienie obsługi i administracji szkół w placówkach oświatowych wyniosło 22,5 etatów w tym:
3 etaty administracji i 19,50 etatów obsługi.

Rys. 59. Zatrudnienie nauczycieli w szkołach na dzień 31.12.2020 r.

Tab. 47. Zatrudnienie nauczycieli w szkołach wg grup awansu zawodowego na 31.12.2020 r.

Lp.	Nazwa szkoły	Stażyści	Kontraktowi	Mianowani	Dyplomowani
1	SP Ostrowite	0	0	4	15
2	SP Ugoszcz	0	0	2	12
3	SP Trąbin	0	2	5	5
4	SP Radzynek	0	1	6	6

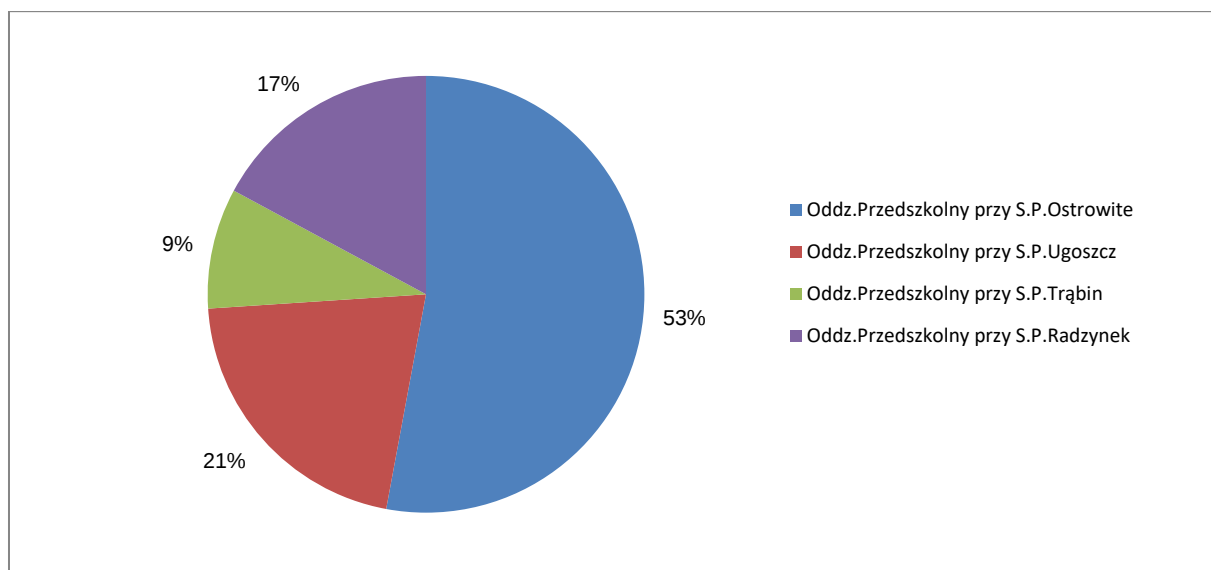

Rys. 60. Zatrudnienie nauczycieli w szkołach na dzień 31.12.2020 r.

Na terenie Gminy Brzuze w 2019 r. było 8 oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych z ogólną liczą dzieci 131 dzieci, a w 2020 r. przy tej samej liczbie oddziałów uczęszczało 155 uczniów. W oddziałach tych zatrudniono 9 nauczycieli w pełnym wymiarze czasu pracy plus 2,5 etatu obsługi.

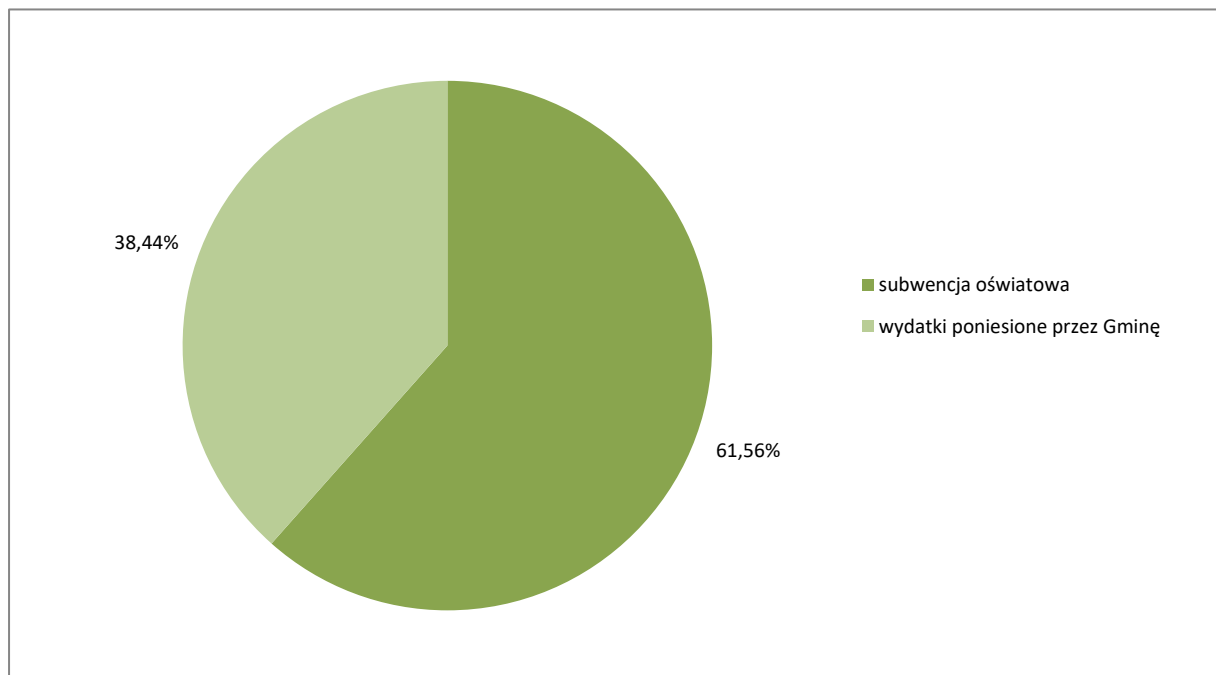
Tab. 48. Wydatki poniesione na oddziały przedszkolne w latach 2019-2020

Lp.	Nazwa jednostki oświatowej	Wydatki wykonane	
		2019	2020
1	Oddział Przedszkolny przy SP w Ostrowitem	384.554,97	441.943,65
2	Oddziały Przedszkolne przy SP w Ugoszczu	171.661,44	175. 658,19
3	Oddziały Przedszkolne przy SP w Trąbinie	69.179,81	74.476,70
4	Oddziały Przedszkolne przy SP w Radzynku	133.196,91	143. 038,15
	Razem	758.593,13	835.116,69

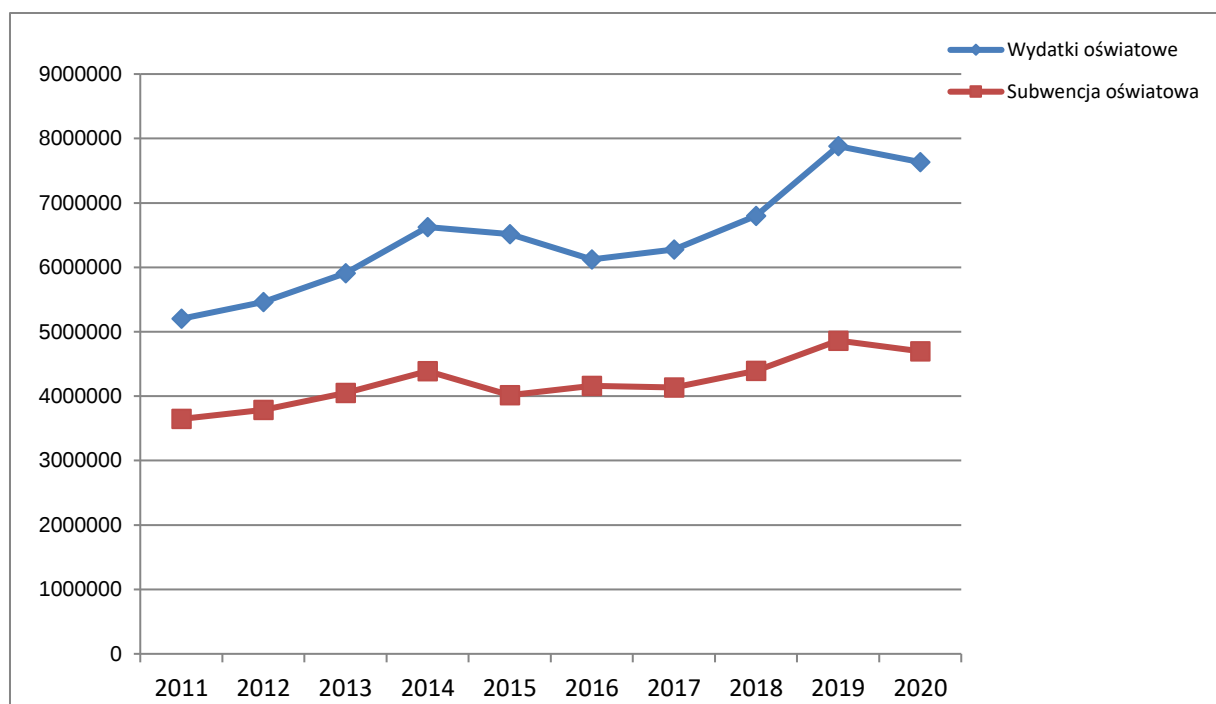

Rys. 61. Wydatki poniesione na oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych w 2020 r.

W roku 2019 wydatki Gminy Brzuze na oświatę wyniosły ogółem **7.880.320,57** zł. Wysokość subwencji oświatowej na zdania szkolne wyniosła **4.862.758,00** zł (61,70%). Wydatki gminy wyniosły **3.017.562,57** zł (38,30%). W 2020 r. wydatki na oświatę wyniosły **7.633.076,49** zł. Wysokość subwencji **4.698.856,00** zł (61,56%), a wydatki gminy na oświatę **2.934.220,00** zł (38,44%).

Rys. 62. Źródła pokrycia wydatków oświatowych w 2020 r.

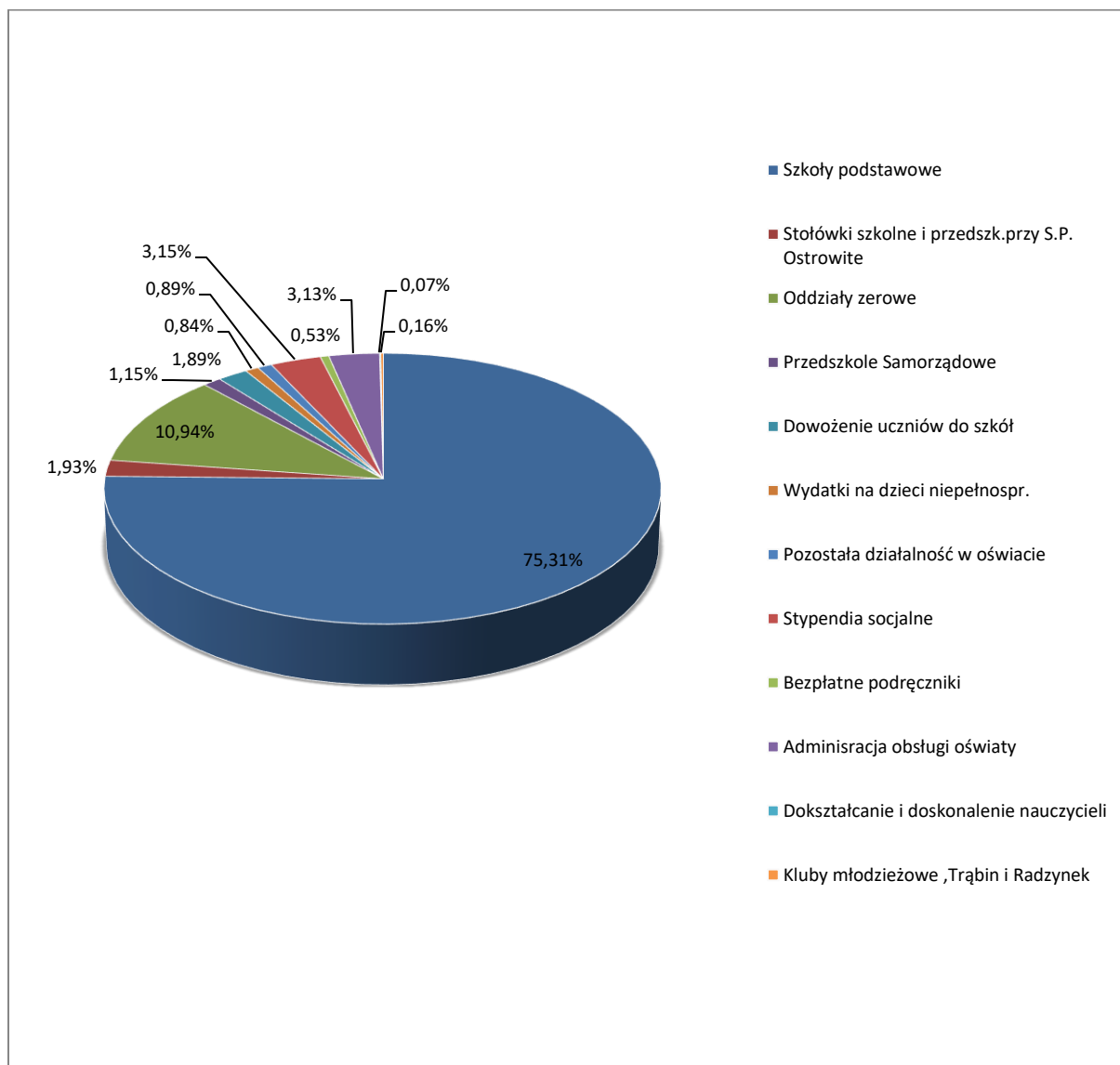

Rys.63. Udział subwencji oświatowej w wydatkach na oświatę w latach 2011-2020.

Wydatki Gminy Brzuze poniesione na oświatę w 2020 r. wyniosły **7.633.076,49** zł, w tym:

- a) Szkoły podstawowe - 5.748.230,50
- b) Stołówki szkolne i przedszkolne przy S. P. w Ostrowitem – 147.399,24
- c) Oddziały „O” przy szkołach podstawowych - 835.116,69
- d) Przedszkole Samorządowe w Ostrowitem – 87.808,00
- e) Dowożenie uczniów do szkół - 144.278,16

- f) Realizacji zadań wymagających stosowania specjalnej organizacji (dzieci z orzeczeniami o niepełnosprawności)- w szkołach podstawowych – 64.147,72
- g) Pozostała działalność w oświacie – 68.221,32
- h) Stypendia socjalne – 240.542,00
- i) Wyposażenie szkół w bezpłatne podręczniki - 40.489,81
- j) Wydatki na gminną administrację obsługi oświaty – 239.041,57
- k) Doksztalcanie i doskonalenie nauczycieli – 5.455,00
- l) Klub Młodzieżowy „Rodzinki w Radzynku” – 9.531,48
- m) Klub Młodzieżowy „Artystyczne dusze z Trąbina” - 2.815,00

Rys. 64. Struktura wydatków na oświatę w 2020 r.

Dożywianie uczniów

W 2018 r. został opracowany projekt przebudowy kuchni w SP Ostrowite, a w 2019 r., dzięki uzyskanemu wsparciu finansowemu ze środków budżetu państwa, w ramach rządowego programu „*Posiłek w szkole i w domu*”, został zrealizowany. Koszt przebudowy kuchni w której przygotowywane są posiłki dla uczniów wszystkich szkół podstawowych w gminie Brzuze wyniósł 100.000 zł, z czego 80.000 zł. to środki z dotacji, a 20.000 wkład własny gminy. Remont polegał m.in. na przebudowie i uzyskaniu nowych pomieszczeń niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania stołówki. Wykonano nową instalację wodno-kanalizacyjną i elektryczną. Odnowiono klatkę schodową. Pomalowano ściany i sufity. Wymieniono posadzki i parapety. Odnowione pomieszczenia doposażono w sprzęt gastronomiczny taki jak: stoły robocze, stoły ze zlewozmywakami, kuchnię gazową 6-palnikową, patelnię elektryczną, szafę przelotową na naczynia, zmywarkę oraz wózek gastronomiczny do przewożenia posiłków. W wyniku prowadzonych prac poprawie uległ standard stołówki szkolnej. Następnie w 2020 r. z wydatków inwestycyjnych przeznaczonych na zadanie pod nazwą „Przebudowa kuchni z zagospodarowaniem sąsiednich pomieszczeń i wyposażenie”, dokonano zakupu niezbędnych artykułów elektrycznych (montaż instalacji elektrycznej), gospodarczych

i budowlanych). Doposażono stołówkę szkolną w stoły i drzwi kuchenne, szafy chłodnicze i magazynowe, na ubrania robocze. Zamontowano i uruchomiono komin wentylacyjny, zakupiono i zamontowano windę towarową.

Dofinansowanie kosztów kształcenia pracowników młodocianych w 2020 r.

Wykonując obowiązki w zakresie wsparcia pracodawców w szkoleniu młodocianych pracowników zamieszkałych na terenie gminy Brzuze w roku 2020 rozpatrywano zgodnie z ustawą o systemie oświaty oraz ustawą Prawo oświatowe wnioski pracodawców o zwrot kosztów kształcenia młodocianych uczniów, którzy ukończyli przygotowanie zawodowe i zdali egzamin czeladniczy lub egzamin potwierdzający uzyskanie kwalifikacji zawodowych. Na realizację ww. zadania pozyskano środki z Funduszu Pracy. W 2020 roku naukę zawodu ukończyło (zdając egzamin czeladniczy) 8 młodocianych pracowników zamieszkałych na terenie Gminy Brzuze. Z dofinansowania w wysokości 64.577,12 zł skorzystało 9 pracodawców, którzy wykształcili 8 pracowników młodocianych zamieszkałych na terenie Gminy Brzuze w zawodach: sprzedawca (3 pracowników), mechanik pojazdów samochodowych (1 pracownik), ślusarz (3 pracowników), monter sieci instalacji sanitarnych (1 pracownik).

Projekty i programy

„Wsparcie placówek wychowania przedszkolnego na terenie Gminy Brzuze”

Projekt realizowany jest od 01 marca 2020 r. do 31.08.2021 r. Całkowita wartość Projektu wynosi 100.000,00 zł. Dofinansowanie z Europejskiego Funduszu Społecznego wynosi 85.000,00 zł. Wkład własny gminy stanowi 15% całkowitych kosztów kwalifikowalnych i wynosi 15.000,00 zł. Główny cel projektu to zwiększenie dostępności edukacji przedszkolnej dla 15 dzieci z terenu Gminy Brzuze, zajęcia dodatkowe dla 70 dzieci oraz wsparcie dla nauczyciela wychowania przedszkolnego w Gminie Brzuze. Dzieci uczestniczą w dodatkowych zajęciach rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne, w tym: teatralne, taneczne, logopedyczne, korekcyjno-kompensacyjne.

Pozyskanie dodatkowych środków z rezerwy części oświatowej subwencji ogólnej

W 2020 r. Szkoła Podstawowa w Trąbinie otrzymała kwotę 75.000,00 zł na dofinansowanie wyposażenia w pomoce dydaktyczne niezbędne do realizacji podstawy programowej z przedmiotów przyrodniczych w publicznych szkołach podstawowych.

Działaj z impetem

Uczniowie Szkoły Podstawowej w Radzynku od września 2020 r. uczestniczyli w projekcie „Działaj z imPETem!”. Działania miały na celu edukację społeczeństwa w zakresie odpowiedniego postępowania z możliwym do powtórnego wykorzystania tworzywem, jakim są butelki PET. Projekt obejmował różne przedsięwzięcia edukacyjne, dzięki którym zwraca się uwagę na problem prawidłowej segregacji odpadów opakowaniowych oraz ich recykling. Jednym z grudniowych zadań było stworzenie ozdób świątecznych z wykorzystaniem butelek PET. Pomysłów na wykorzystanie odpadów było wiele. Uczniowie wykazali się nie tylko bogatą wyobraźnią, ale także udowodnili, że nie wszystko od razu musi lądować w koszu. Wielu rzeczom można dać drugie życie i wykorzystać ponownie.

„Kluby młodzieżowe”

Od 1 września 2020 r. w Szkole Podstawowej w Radzynku i Trąbinie funkcjonują kluby młodzieżowe. W Trąbinie pod nazwą „Artystyczne dusze z Trąbina” i w Radzynku „Rodzinki w Radzynku”. Całkowita wartość wydatków kwalifikowalnych projektów objętych grantami wynosi: 105.165,00 (Trąbin - 52.561,00; Radzynek - 52.604,00). Środki z Europejskiego Funduszu Społecznego pozyskane na ten cel wynoszą w Trąbinie - 49.932,95, a w Radzynku 49.973,80 zł, jest to 95% kwoty całkowitych wydatków kwalifikowalnych. Wkład własny gminy wniesiony do projektów stanowi 5% wydatków kwalifikowalnych i wynosi ogółem: 5.258,25 zł (Trąbin- 2.628,05; Radzynek-2.630,20). Zadaniem klubu jest aktywizacja społeczna dzieci i młodzieży w wieku od 6-7 do 18 roku życia, zamieszkujących obszar gminy Brzuze. Zaplanowane i realizowane w czasie trwania projektu zagadnienia wpływają na rozwój kompetencji społecznych: wielojęzyczności, rozszerzania umiejętności cyfrowych w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej. Wyrównanie szans edukacyjnych i społecznych dzieci to jeden z celów realizowanego projektu. Równie ważnym aspektem jest podniesienie wyników w nauce dzieci i młodzieży (w wyżej wymienionym przedziale wiekowym), zagrożonych wykluczeniem społecznym a także ograniczenie skali dysfunkcji rodzinnych. Założenia projektowe uwzględniają także ograniczenie występowania zachowań ryzykownych młodzieży, wzmacnianie i rozwijanie ich zainteresowań jako alternatywy dla podejmowania niepożądanych społecznie postaw. Dzieci mają zapewnioną opiekę pedagoga i logopedy. Mogą również uczestniczyć w dodatkowych zajęciach taneczno-sportowych, zajęciach z języka angielskiego i z programowania. Na zajęciach z pedagogiem kształtują wiarę we własne możliwości i rozbudzają chęć do działania. W ramach projektu przewidziane są wycieczki. Dokonano zakupu laptopów i tabletów, sprzętu nagłaśniającego, strojów do tańca. Zakupiono również program komputerowy do nauki języka angielskiego.

Lekcja Enter

Nauczanie zdalne poddało weryfikacji metody i formy nauki we współczesnej szkole. Okazało się, że zmiany w sposobie przekazywania wiedzy, dokształcanie się i podnoszenie swoich kwalifikacji są istotnymi i pożądanymi elementami pracy nauczycieli. Z tego powodu czterech pedagogów Szkoły Podstawowej w Radzynku od stycznia 2021 r. bierze udział w szkoleniach "Lekcja: Enter". To projekt edukacji cyfrowej skierowany do nauczycieli oraz kadry kierowniczej szkół podstawowych, w ramach którego prowadzone są szkolenia z doskonalenia kompetencji cyfrowych. Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej, a jego realizacja przewidziana jest na lata 2019-2023. Podczas szkolenia nauczyciele dowiadują się jak: wzmacniać kompetencje cyfrowe swoje i swoich uczniów, odpowiedzialnie, kreatywnie i bezpiecznie korzystać z nowych technologii, korzystać z aktywizujących metod nauczania, urozmaicić swoje lekcje i na stałe zmienić sposób ich prowadzenia, tworzyć własne treści cyfrowe.

Projekt matematyczny mPotęga „Wokół matematyki”

W ramach programu grantowego mPotęga organizowanego przez mBank Szkoła Podstawowa w Radzynku pozyskała dofinansowanie w wysokości 2.980 zł. Dzięki temu od września do grudnia 2020r., w szkole zorganizowano dodatkowe zajęcia z matematyki. Projekt "Wokół matematyki" skierowany był do uczniów klas IV-VI, którzy chcieli poszerzyć swoją wiedzę z zakresu praktycznego zastosowania matematyki w życiu codziennym. W działania projektowe zostali włączeni uczniowie wykazujący uzdolnienia matematyczne, ale także Ci, których wspomniana dziedzina nauki szczególnie interesuje. Zajęcia odbywały się po dwie godziny co tydzień. Dzieci bliżej przyjrzały się pracy w sklepie i w banku. Same tworzyły jadłospis śniadań dla przedszkolaków oraz uzupełniały dziennik żywienia. Samodzielnie zaplanowały szkolną wycieczkę wraz z rozpisaniem jej kosztów. Projekt był zakończony konkursem matematycznym „Wokół matematyki”, po którym nastąpiło rozdanie nagród oraz podsumowanie projektu.

5. Organizacje pozarządowe

Ustawa o działalności pożytku publicznego i wolontariacie określa zasady współpracy samorządu gminnego z organizacjami pozarządowymi, mającymi na celu zaspokajanie potrzeb lokalnej społeczności w każdej sferze działalności. Współdziałanie Gminy Brzuze z podmiotami trzeciego sektora w roku 2020 odbywało się zgodnie z zasadami zawartymi w rocznym programie współpracy Gminy Brzuze z organizacjami pozarządowymi i podmiotami o których mowa w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. W 2020 r. w ramach otwartego konkursu ofert na wsparcie realizacji zadań publicznych przekazano kwotę 30.000,00 zł. Wspieranie przez gminę organizacji pozarządowych prowadzone było także w formie pozafinansowej, która polegała na wymianie i przekazywaniu informacji organizacjom pozarządowym o planowanych szkoleniach, konkursach organizowanych przez różne instytucje, konsultacji projektów aktów prawa miejscowego, udzielaniu pomocy merytorycznej i technicznej przy sporządzaniu wniosków o dotacje, informowaniu o możliwościach pozyskiwania środków finansowych ze źródeł zewnętrznych oraz pomocy w nawiązywaniu kontaktów, współpracy podmiotów w skali regionalnej i ponadregionalnej. W 2020 roku Gmina Brzuze wspierała organizacje m.in. w zakresie doradztwa księgowego i rachunkowego. W marcu 2020 r., na zaproszenie gminy Brzuze w świetlicy w Brzuzem odbyło się spotkanie z przedstawicielką Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej OWES TŁOK 2, która przybliżyła członkom organizacji pozarządowych możliwości pozyskiwania dotacji. Niestety obostrzenia związane z występowaniem wirusa SARS coV-2 znacząco ograniczyły możliwości działania tych organizacji.

Organizacje pozarządowe z terenu gminy Brzuze

- Stowarzyszenie Dobrzyniaczy,
- Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Brzuze,
- Gminny Klub Sportowy Pojezierze Brzuze,
- Ochotnicza Straż Pożarna Dobre,
- Ochotnicza Straż Pożarna Giżynek,
- Ochotnicza Straż Pożarna Gulbiny,
- Ochotnicza Straż Pożarna Okonin
- Ochotnicza Straż Pożarna Ostrowite,
- Ochotnicza Straż Pożarna Trąbin,
- Ochotnicza Straż Pożarna Żałe.

Koła Gospodyń Wiejskich

KGW współpracują z samorządem gminnym, innymi organizacjami pozarządowymi oraz wiejskimi instytucjami. Od wielu lat funkcjonuje 17 kół gospodyń wiejskich oraz Gminna Rada KGW, zaś od grudnia 2018 r., 13 organizacji zarejestrowanych na podstawie nowych przepisów:

- KGW Brzuze,
- KGW Dobre,
- KGW Giżynek,
- KGW Gulbiny,
- KGW Kleszczynki,
- KGW Łączonek,
- KGW Ostrowite Kolonia,
- KGW Ostrowite Wieś,
- KGW Radzynek,
- KGW Trąbin,
- KGW Trąbin Rumunki,
- KGW Ugoszcz,
- KGW Żałe,

a także

KGW nierejestrowane z Marianowa, Okonina, Piskorczyzna, Przyrowy i Somsior.

W marcu 2020 r., we współpracy z Gminą Brzuze, panie z kół gospodyń z Giżyńska i Piskorczyzna przygotowały w sołectwach świetlicach Dzień Kobiet, a w Brzuzem odbyło się z tej okazji świąteczne spotkanie z przedstawicielkami wszystkich kół funkcjonujących w gminie.

Stowarzyszenie Dobrzyniaczy

Do głównych celów działalności *Stowarzyszenia Dobrzyniaczy* należą: ochrona przyrody i krajobrazu, popularyzacja działań na rzecz ochrony dziedzictwa naturalnego i kulturowego. W 2020 r. *Stowarzyszenie Dobrzyniaczy* zrealizowało dla mieszkańców gminy jeden projekt, na który została pozyskana dotacja w ramach otwartego konkursu ofert ogłoszonego przez Kujawsko-Pomorski Urząd Marszałkowski: „*Seniorem być – ciekawie żyć*”. Beneficjentami projektów były osoby w wieku emerytalnym.

Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Brzuze

Organizacja powstała w 2008 roku, wśród celów statutowych ma m.in.: aktywizowanie i integrowanie środowiska lokalnego, wspieranie rozwoju kulturalnego, oświatowego, sportowego i turystyki, inicjowanie i wspieranie działań na rzecz profilaktyki i rozwiązywania problemów społecznych oraz działanie na rzecz rodzin, osób starszych, samotnych, niepełnosprawnych oraz znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej. Dzięki dofinansowaniu otrzymanemu w otwartych konkursach ofert z Urzędu Marszałkowskiego *Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Brzuze* zrealizowało w 2020 roku dwa projekty: „*Wiek Seniora – Wigor Juniora*” oraz „*Maraton Trzeźwości – Brzuze 2020*”. Działania skierowane były do młodzieży szkolnej, seniorów i organizacji działających w gminie Brzuze.

Gminny Klub Sportowy Pojezierze Brzuze

Organizacja, która powstała w 2009 r. skupia amatorów i sympatyków sportu. W 2020 r. swoje działania klub realizował dzięki pracy własnej, wolontariatowi, wkładowi rzeczowemu oraz dotacji pozyskanej w ramach otwartego konkursu na zadania z zakresu sportu ogłoszonego przez Gminę Brzuze. Samorząd gminny wsparł realizację zadań z zakresu sportu kwotą 22.154,37 zł. W ramach projektu zrealizowane zostały następujące działania: Turniej piłki plażowej siatkowej „*Brzuze Sand Beach*” oraz Szkołka kolarska i Szkołka piłkarska – *Gminna Akademia Piłkarska*.

Gminna Akademia Piłkarska Pojezierze Brzuze funkcjonuje w naszej gminie od września 2019 r. jako sekcja Gminnego Klubu Sportowego *Pojezierze Brzuze*. Zajęcia prowadzą wykwalifikowani trenerzy, którzy dbają o naukę techniki i umiejętności typowo piłkarskich, a jednocześnie wspierają zdrowie i wychowanie młodych ludzi. Na koniec 2020 r. regularnie uczęszczało na treningi 56 zawodników w czterech kategoriach wiekowych.

Młodzi sportowcy mieli również możliwość treningów w Szkółce Kolarskiej funkcjonującej przy Szkole Podstawowej w Ostrowitem, a w której systematycznie ćwiczyło 15 uczniów.

Klub Seniora Przyszań

Klub Seniora *Przyszań* powstały pod egidą *Stowarzyszenia Dobrzyniaczy* zrzesza prawie 70 członków. Skupia się na integracji i wsparciu aktywności osób starszych oraz umożliwieniu im ciekawego spędzania wolnego czasu, a także uczestniczy w realizowanych przez gminę i miejscowe stowarzyszenia projektach i wydarzeniach. Seniorzy aktywnie uczestniczą też w życiu społecznym i kulturalnym gminy, prezentując podczas imprez swoje talenty wokalne czy aktorskie, m.in. podczas Dożynek Gminnych czy Pikniku Seniora. Życie Klubu uatrakcyjniamy również organizowane wycieczki oraz spotkania z okazji świąt i rocznic. W październiku seniorzy obchodzili swoje święto - Dzień Seniora, w trakcie którego wystąpili w przedstawieniu teatralnym przygotowanym na podstawie komedii Aleksandra Fredry pt. *Zemsta*.

Wydarzenia w 2020 r.

Dla Gminy Brzuze priorytetem przy organizacji wydarzeń kulturalnych jest integracja społeczeństwa, propagowanie aktywnego wypoczynku, promocja gminy i jej walorów krajobrazowych, dziedzictwa przyrodniczego, historycznego oraz kulturalnego, turystyki i rekreacji. Niestety pandemia Covid-19 spowodowała, że w okresie letnim i wakacyjnym 2020 r. uroczystości i imprezy organizowane przez Gminę Brzuze oraz sołectwa nie mogły się odbyć. 16 marca 2020 r. zostały odwołane prawie wszystkie planowane wydarzenia i spotkania.

Wybrane uroczystości i imprezy

Dzień Sołtysa – spotkanie zorganizowane dla sołtysów z gminy Brzuze z okazji ich święta przypadającego 11 marca. Spotkanie gospodarzy wsi z przedstawicielami gminy Brzuze związane było również z podsumowaniem działalności samorządów sołeckich w 2019 roku.

Urodziny papieża w gminie Brzuze – wspólnie z mieszkańcami gminy, udekorowane zostały flagami papieskimi, zdjęciami i kwiatami domy, kapliczki i skwery. Nagrany został film dokumentujący majowe nabożeństwa przy figurkach.

Gmina Brzuze-Aktywnie – rozpoczęła się realizacja projektu dla osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, na który został pozyskany grant w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego w kwocie 43.481,50 zł. Zaplanowano wieloaspektowe wsparcie edukacyjne, zdrowotne, artystyczne i integracyjne.

Wiek Seniora – Wigor Juniora. Brzuze 2020 – autorski projekt gminy Brzuze dla seniorów, który realizowany był już po raz czternasty.

Siatkówka plażowa w Brzuzem – w sierpniu 2020 r. odbył się turniej w siatkówce plażowej, w którym uczestniczyli zawodnicy z gminy Brzuze oraz powiatu rypińskiego.

Spotkanie z Mistrzynią Polski – w sierpniu Gmina Brzuze gościła trzykrotną złotą medalistkę Mistrzostw Polski w kolarstwie torowym - utalentowaną, młodą mieszkankę naszej gminy. W spotkaniu uczestniczyli rodzice Mistrzyni, trenerzy oraz przedstawiciele samorządu gminnego.

Wakacje z Piłką – Brzuze 2020 – w sierpniu odbywały się zajęcia sportowe dla dzieci i młodzieży pn. „Wakacje z Piłką – Brzuze 2020”, w których uczestniczyło ponad dwudziestu młodych sportowców w wieku 5-15 lat. Swoje umiejętności ćwiczyli pod kierunkiem trenerów z Gminnej Akademii Piłkarskiej *Pojezierze Brzuze*.

XXIII Maraton Trzeźwości - we wrześniu w szkołach gminy Brzuze miały miejsce biegi przełajowe dla młodzieży szkolnej.

Edukacja cyfrowa seniorów - projekt mający na celu podniesienie podstawowych kompetencji cyfrowych skierowany był do 15 osób powyżej 65 roku życia.

Uroczystość przekazania samochodu pożarniczego dla OSP Dobre - W październiku odbyła się uroczystość przywitania nowego średniego samochodu ratowniczo-gaśniczego marki Volvo. W uroczystym apelu uczestniczyli druhowie OSP Dobre, delegacje jednostek OSP z terenu gminy Brzuze, przedstawiciele powiatowego szczebla PSP w Rypinie oraz gminnego, powiatowego i wojewódzkiego Zarządu OSP, przedstawiciele administracji rządowej, samorządu powiatowego oraz wójt, radni, sołtysi i mieszkańcy gminy Brzuze.